

ვიქტორ ჰიუგო

უკანასკნელი დღე სიკვდილით დასასჯელისა

I

სიკვდილით დასასჯელი!

აგერ ხუთი კვირაა, რაც ამ ფიქრმა შემიპყრო, მე და ეს ფიქრი მუდამ მარტონი ვართ, მუდამ წელში მოხრილი ვარ მის სიმძიმეს ქვეშე!

უნინ, ვინაიდგან ასე მგონი, მას აქეთ რამოდენიმე წელიწადია, ვიდრე კვირა, მე იგეთივე კაცი ვიყავ, როგორც ყველა სხვა. ჩემთვის ყოველ დღეს, ყოველ საათს, ყოველ წუთს თავისი აზრი ჰქონდა. ჩემი გონება იყო მდიდარი, ახალგაზრდა, სავსე სხვადასხვა ოცნებებით. იგი მე მართობდა, წარმომიდგენდა ოცნებას ერთიმეორეზე უსისტემოდ, უზომოდ გადაბმულს, ჰქარგავდა გამოუღვეველ ფერად ძაფებით ამ აუტანელ და წვრილ ფარჩას ცხოვრებისას. ჩემი სატრფიალო საგანი იყო: ყმანვილი ქალები, მიუნვდენელი ოცნებები, გამარჯვებული ომი, ხმაურობით სავსე და მრავალი სანთლით გაჩაღებული თეატრები, - შემდეგ ისევ ყმანვილი ქალები, ღამით სეირნობა წაბლის განიერ ტოტების ჩრდილქვეშ. ჩემს გონების წინაშე დაუბოლოვებელი დღესასწაული იყო; შემეძლო მეფიქრნა, რაზედაც მინდოდა: თავისუფალი ვიყავ.

ახლა კი პატიმარი ვარ. ჩემს სხეულს გარშემო რკინა აკრავს სატუსალოში, ჩემი გონება ერთს აზრს შეუპყრია. უღმობელი, სასტიკი, შეუბრალებელი აზრი! ახლა მე მხოლოდ ერთს ვფიქრობ, მწამს ერთი, გადანყვებილი მაქვს ერთი: - სიკვდილით დასასჯელი ვარ.

რაც უნდა ვქნა, ის მუდამ ჩემთანაა, ის ჯოჯოხეთური აზრი, როგორც ტყვიის სვეტი, ჩემს გვერდით ატუბულა მარტოდმარტო და, შურით სავსე, გართობას მიძლის, უსირცხვოდ ჩემს პირდაპირ დამდგარა და, პირს მოვარიდებ ან თვალებს დავხუჭავ თუ არა, თავის ყინულივით გაცივებულ ხელებს ჩამავლებს და შემანჯღრევს. რაც უნდა გავიფიქრო, მაშინათვე წინ ამეტუბება, ეჩხირება ყველა სიტყვაში, რომელიც ჩემდა მომართულია, ეწებება ჩემთან ერთად საპატიმროს ნესტიან ყაფაზას, თავს მახებრებს, როცა ფხიზლადა ვარ, უთვალთვალებს ჩემს ჩამხამებულ ძილს და, მიმეძინება თუ არა, სიზმარში მახვილის სახით თავს ამოჰყოფს.

ოფლით განუნული ვიღვიძებ; ის მაინც არ მშორდება და მომძახის: - არაფერია, სიზმარში ხარ! - სანამ ჩემ დამძიმებულ თვალებს გავახელდე და ვნახავდე ამ ბედისწერის აზრს, აღბეჭდილს თავზარდამცემ სინამდვილეზე, რომელიც ჩემს გარშემოა: ჩემს საბნელოს შმორიან და წყლით გაჟღენთილ იატაკზე, ჩემი ლამპრის მიერ მკრთალად განათებული ადგილი, ჩემი ჯვალო ტანისამოსი, პირქუში დარაჯი, რომლის ყანში საპატიმროს თაროებს შუა გამობრწყინავს, - მე მგონია, რომ მანამდე რაღაც ხმა ყურში ჩამძახის: - სიკვდილით დასასჯელი!

II

ეს იყო მარიამობისთვის ერთ მშვენიერ დილას.

სამი დღე გავიდა, რაც ჩემი საქმის გარჩევა დაიწყო; სამი დღის განმავლობაში ჩემი სახელი და დანაშაული იზიდავდა აუარებელ მაყურებელს, რომელნიც, როგორც ყვავები

ლემის გარშემო, ერთი-ერთმანეთს ეცილებოდნენ სასამართლოს დარბაზში სკამების დაჭერას; სამს დღეში მთელი ბრბო მოსამართლეთა, ვეჯილთა, მონამეთა, პროკურორთა აივლ-ჩაივლიდა ჩემს წინაშე ხან შეუბრალებლის და ხანაც საზიზღარის სახით, ყოველთვის შუბლშეკრული და საბედისწერო. პირველი ორი ღამე შიშში და მოუსვენრობაში გავატარე და არ დამიძინია; მესამე ღამეს თავმოებზრებულს და დაქანცულს ჩამეძინა. შუადამისას მოსამართლენი სათათბიროდ დავტოვე. მე ისევ ჩემს საპატიმროს ოთახში შემეყვანეს და მაშინათვე ღრმა დავინყების ძილში ჩავვარდი. რაც ხანია აქა ვარ, ეს იყო პირველი საათი ჩემი მოსვენებისა.

ჯერ ისევ ღრმა ძილში ვიყავ, რომ ჩემს გასაღვიძებლად მოვიდნენ. ამისთვის ახლა საკმაო არ იყო სატუსაღოს უფროსის მძიმე ნაბიჯების და დანალული ჩექმების ხმა, ერთმანერთზე გასაღებების ასხმულას ჩხარა-ჩხური, სატუსაღოს კლიტის ჩხარუნი, რომ საღათას ძილისაგან გამოვეყვანე, საჭირო იყო მისი ბოხის ხმის ყურებში ჩაძახება და მძიმე ხელებით ჩემი შენძრევა. - ადექით რაღა! - მე თვალები გავახილე; შემკრთალი, მის წინაშე წამოვხტი. ამ დროს ჩემ საკანის მაღალ და ვიწრო სარკმელიდან მეზობელ მოაჯირს იქით დავინახე ცა, რომლის ცქერა შემეძლო; დავინახე ეს ყვითელი რეფლექტი, სადაც სატუსაღოს სიბნელისგან შერყეულ თვალებს შეუძლიათ გაარჩიონ მზე. მე მიყვარს მზე.

- რა მშვენიერი დღეა, - ვუთხარი საპატიმროს უფროსს! - რამოდენიმე ხანი ხმაგაუცემლად იდგა, ვითომ არ იცოდა, ღირს თუ არა ამაზე სიტყვის დახარჯვა, მერე, ცოტა ძალდატანებით, მკვახედ წამოიდუღუნა: - შეიძლება.

მე უძრავად ვიდექი, გონება ნახევრად მიძინებულს, ტუჩებზე ღიმი მიკრთოდა, თვალები მივაშტერე ამ მოვარაყებულ მზის სხივებს, რომელნიც ჯერს ეფინებოდნენ. - ახ, რა მშვენიერი დღეა, - განვიმეორე მე.

- აგრეა, - მიპასუხა მან, - თქვენ გიცდიან.

ამ ცოტა სიტყვებმა ძაფსავით, რომელიც მწერთა ფრინვას აფერხებს, მე ჩამაგდო უცბად სინამდვილეში. მაშინათვე, როგორც სინათლეში, გამითვალისწინდა სასამართლოს ბნელი დარბაზი, ნახევარი რკალი წითელ-სისხლისფერ ტანისსამოსიან მოსამართლეთა, სამი წყება მოწმეებისა თავის უგუნური სახის გამომეტყველებით, ორი ჟანდარმი ჩემი სკამის იქით-აქეთ ბოლოებზე, რხევა შავთა ტანისსამოსთა, მაყურებელთა თავთა აჩრდილის ნძრევა, მოსამართლეების ჩემსკენ დაშტერებული თვალები, რომელიც, სანამ მე მეძინა, მთელი ღამე არ დახუჭულან.

ასადგომად წამოვიწიე; კბილები მიძაგდაგებდნენ, ხელები მიკანკალებდნენ და არ იცოდნენ ჩემი ტანისსამოსი სად ეძებნათ, ფეხებიც არ მმორჩილობდნენ. პირველი ნაბიჯის გადადგმაზედვე მძიმედ დატვირთულ მუშასავით წავბარბაცდი. მაინც თავს ძალა დავატანე და, როგორც იყო, საპატიმროს უფროსს გავყევი.

საპატიმროს დერეფანში ორი ჟანდარმი მიცდიდა, რომელთაც გასვლისთანავე ხელში ბორკილი გამეყარეს. ბორკილს რთული ბოქლომი დიდის სიფრთხილით გაუკეთეს. მე დავნებდი: ეს მანქანაშივე გაკეთებული მანქანა იყო.

ჩვენ გარეთა ეზოში გავედით. დილის წმინდა ჰაერმა მომასულიერა. თავი მაღლა ავიდე. ცას მტრედის ფერი გადაჰკრავდა. მზის მხიარული სხივები, გადაჭრილი მაღალი ბუხრის თავებით, საპატიმროს მაღალ და ბნელ კედლებზე სადღესასწაულო სინათლის ოთხ-კუთხების კვალს ამჩნევდნენ. მართლა-და მშვენიერი დარი იდგა! ჩვენ დაკლავნილ კიბებზე ავდიოდით; გავიარეთ ერთი მოაჯირი, გავიარეთ მეორე, მერე მესამე; ბოლოს ერთი დაბალი ვარი გაიღო. ცხელი, საერთო ხმაურობასთან არეული ჰაერი პირში მეცა; ეს სასამართლოში მსხდომ მაყურებელთა ამონასუნთქი ჰაერი იყო. შევედი.

გამოვჩნდი თუ არა, იარაღის ჩხარა-ჩხური და ხმაურობა ასტყდა. სკამებმა რახა-რუხით ადგილები იცვალეს, ყაფაზა განიღო; და, სანამ ამ გრძელ დარბაზს გავივლიდი ორივე მხრით დამდგარ აუარებელ ხალხშუა, რომელსაც წინ ჯარისკაცები უდგა, ისე მეგონა, თითქოს მე ცენტრი ვყოფილიყავ, რომელზედაც დაფებია გადაბმული ყოველი მხრივ და ამ დაფებით მოძრაობაში მოჰყავს ყველა ეს თვალებდაშტერებული და პირდაღებული არსებანი.

ამ დროს ვიგრძენ, რომ უბორკილოდ ვიყავ; მაგრამ ის კი ვერ გავიგონე, სად ან როდის ამაცალეს იგი.

დიდი სიჩუმე ჩამოვარდა. მე ჩემს ალაგას დამსვეს. როდესაც მაყურებელთ შორის ალიაქოთი შესწყდა, მისგან ჩემი თავიც განთავისუფლდა. უცებ გამოვერკვიე და მივხვდი, რომ, რაც აქამდე ჩემს თავზე ხდებოდა, იმის არა გამეგებოდა, ახლა კი მივხვდი, რომ ჩემი ბედ-იღბლის გადანყვეტის წამი დადგა, რომ აქ განჩინების მოსასმენად მომიყვანეს.

გაუგებარი საქმეა: მე სრულებით არ შემშინებია. ფანჯრები ღია იყო; გარედგან ჰაერი და ხმაურობა თავისუფლად შემოდინდა; სასამართლოს ბალა საქორწილო ბალასავით იყო განათებული; მზის მხიარული სხივები აქა-იქ ბრჭყვინავ მინათა სახეს ამჩნევდნენ, ხან გაგრძელებულად იატაკზე, ხან გაპრტყელებულად მაგიდაზე, ხან ოთხკუთხად იმჩხვრეოდნენ, და ამ ფანჯრებში შემომცქერი რომბებიდგან ყოველი სხივი ჰაერში ოქროს მტვერის დიდ პრიზმს აკეთებდა.

დარბაზის ბოლოს მსხდომ მოსამართლეებს პირისახეზე კმაყოფილება ეხატებოდათ, თქმა არ უნდა, სიხარულისგან, რომ საქმეს ჩქარა მორჩებიან. თავმჯდომარის სახეს, მინის აჩრდილისაგან მკრთალად განათებულს, რაღაც წყნარი და კეთილი გამომეტყველება ჰქონდა; ახალგაზრდა წევრი თავმჯდომარისა თავის პერანგის საყელოს ჭმუჭვნიდა და თითქმის ნასიამოვნები ებასებოდა ერთ წითელქუდიან მშვენიერ ქალს, რომელიც მის უკან იჯდა.

მარტო ნაფიც ვეჭილებს ეტყობოდათ პირის სახეზე დაქანცულობა და ფერმკრთალობა, ალბათ ღამის ტეხისაგან; ზოგიერთი კიდევ ამთქნარებდა; ყველას კი თავი ისე ეჭირა, თითქოს ვინმესთვის სიკვდილის გადანყვეტა ფიქრადაც არა ჰქონდესთო. მე მარტო იმას ვატყობდი, რომ ყველას ერთი მიძინება სამოთხესავით ენატრებოდა.

ჩემს პირდაპირ ფანჯარა მთლად გაღებული იყო: ქუჩიდან ყვავილების გამყიდველ ქალთა მხიარული, უდარდელი სიცილ-კასკასი მესმოდა; ფანჯრის განაპირას ერთი მშვენიერი ყვითელი მცენარე, მზის სხივებით გარემოცული, ნიაჯს შესთამაშებდა.

როგორ შეეძლო ვაცის გონებაში ადგილი დაეჭირა უბედურებაზე ფიქრს, როდესაც ამდენი მომაჯადოებელი, ნაზი გრძნობებით მოცულია მენი არსება? მზის და წმინდა ჰაერის გავლენით ჩემთვის ყოვლად შეუძლებელი იყო სხვა რამეზე მეფიქრნა, თუ არ თავისუფლებაზე; მთელ ჩემს არსებაში გამეფდა იმედი, როგორც ჩემ გარშემო დღე იყო გამეფებული, და, დაიმედოვნებული, განჩინების ნაკითხვას ისე მოველოდი, როგორც განთავისუფლებას და სიცოცხლეს მოელის ვაცი.

ამასობაში ჩემი ვეჭილიც მოვიდა. მას რა ხანია უცდიდნენ, ის იყო, საუბმეს რიგიანად და მადიანად შეჰქცევია. მოვიდა თავის ალაგზე და ღიმილით მითხრა, - ფიქრი ნუ გაქვს. - აბა, მენ იცი, - აგრეთვე ღიმილით ვუპასუხე მეც. - დიახ, განაგრძო მან, - მე მათი ჩვენების ჯერ არა ვიცი რა: მაგრამ იმედია, წინადავე განზრახულის გეგმით არ იმოქმედებენ და, ამ შემთხვევაში, საუკუნო კატორღას გადაგინყვეტენ. - ეგ რას მეუბნებით, ბატონო? - დავეკითხე ბრაზმორეული, - ამას ასჯერ სიკვდილი მიჯობს!

დიახ, სიკვდილი! - ამავე დროს რაღაც უჩინარი ხმა ყურში ჩამძახებდა, რაებს ამბობო? განა გაგონილა, როდესმე სიკვდილის განჩინება ნაეკითხოთ, თუ არა ოდნავ ბჟუტავ სინათლესთან, ბნელ და მოღრუბლულ დარბაზში, და ზამთრის ცივ და წვიმიან ღამეში? მაგრამ, მარიამობისთვეში, დილის რვა საათზე, აგერ მშვენიერ დღეში, აგეთმა კეთილმა მოსამართლეებმა რომ სიკვდილი მიუსაჯონ ვაცს, - შეუძლებელია! და ჩემი თვალები კვლავ დააშტერდნენ ყვითელ ყვავილს, მზის სხივისაგან უფრო გალამაზებულს.

უცხად თავმჯდომარემ, რომელიც ჩემი ვეჭილის მოსვლას-და უცდიდა, მითხრა, ადექიო. ჯარისკაცებმა თოფები ხელში დაიჭირეს, მაყურებელნი ფეხზე წამოდგნენ, თითქოს ყველას ელექტრონმა დაუარაო ტანში. ერთი უმსგავსი და არა-რადს გამომეტყველი სახის პატრონი ვაცი, რომელიც მოსამართლეების მაგიდის ქვემოდამ იჯდა, მგონი აკტივარიუსი იყო, წამოდგა და წაიკითხა განჩინება, რომელიც ჩემ შემოსვლამდე ნაფიც ვეჭილებს დაუდგენიათ. მთელ ტანზე ცივმა ოფლმა დამასხა, კედელს მივეყრდე, რომ არ

დავცემულიყავ.

- ვეწილო, გაქვსთ რამე სათქმელი სასტელის შესამსუბუქებლად? - ჰკითხა თავმჯდომარემ.

სათქმელი ყველაფერი მე მქონდა; მაგრამ ყველაფერი დამავინცდა. ენა დამება.

ჩემი ვეწილი წამოდგა.

მივხვდი, რომ იგი სცდილობდა რამე გამოეგონა მოსამართლეთ განჩინების შესამსუბუქებლად, და იმ სასტელის მაგივრად, რომელიც მე მომისატეს, სხვა გადაენწყვეტინებინა, რომელმაც ამაზე წინად ისე ამამფოთა.

ჩემი გულის მღელვარება დიდ ზომის უნდა ყოფილიყო, რომ გამოვრკვეულიყავ ათას გაოცებისაგან, რომელიც ჩემს თავში ერთმანერთს ებრძოდნენ. მინდოდა მისთვის ხმამაღლა დამეყვირა ის სიტყვები, რომელნიც ამაზე წინათ ვუთხარი: ათასჯერ სიკვდილი მიტობს! მაგრამ ღონემ მიმტყუნა და ისღა შევსძელ, შესაჩერებლად მკლავში ღონიერად ხელი წამევილო, და აღშფოთებულის ხმით დაუყვირე: - არა.

უფროსი პროკურორი თავის აზრს გაცხარებით უმტკიცებდა, მე გაშტერებულის კმაყოფილებით ყურს ვუგდებდი. ბოლოს, მოსამართლენი გავიდნენ, მერე შემოვიდნენ და თავმჯდომარემ განჩინება წაიკითხა.

- სიკვდილის გადანყვეტა! - გაისმა ხალხში. როცა გავყავდით, მთელი ეს გროვა უკან მომდევდა, როგორც ქვა-აგური შენობისა, რომელიც ინგრევა. მე კი უსნებო და გაშემებული მივაბიჯებდი ფეხს. ჩემს გულში მთელი რევოლუცია ხდებოდა. სანამ სიკვდილს გადამინყვეტდნენ, ვგრძნობდი სულთქმას, ძარღვის ცემას, ვგრძნობდი ცხოვრებას იქ, სადაც სხვა ვაცებიც სცხოვრობენ; ახლა კი ნათლად ვარჩევდი, რომ ჩემ და ქვეყანას შუა ხიდია ჩატეხილი. ამიერიდგან ყველაფერს თავისი პირველი სახე ეცვალა, უწინდელი ფერით არაფერი მეჩვენებოდა. ფართო და ხალვათი ფანჯრები, ეს მშვენიერი მზე, ეს ლაჟვარდი ცაჲ, ეს ლამაზი ყვავილი, - ყველა ამათ თეთრი და უფერო სახე გადაჰკრავდათ, თითქოს მკვდრის სუდარაში გახვეულანო. ყველა ეს ვაცნი, ქალნი, ბავშვები, რომელნიც უკან მომდევდნენ, მოჩვენება, აჩრდილი მეგონა.

კიბის ბოლოს შავი და შემურული ყათაბიანი ეტლი მიცდიდა. მასზე ასვლის დროს უცბად ხალხს გადავაავლე თვალი.

- სიკვდილგადანყვეტილი! - გაიძახოდნენ გამვლელნი ჩემს ეტლს გვერდით. ბურუსში, რომელიც ისე მეჩვენებოდა, ჩემ და ქვეყანას შუა იყვესო, ორი ახალგაზრდა ქალი გავარჩიე, რომელნიც ცნობისმოყვარე თვალთ უკან მომდევდნენ. - კარგი, - სთქვა უმცროსმა ტაშის კვრით, - ამ ექვს კვირაში იქნება

სიკვდილით დასასჯელი!

აბა, ვითომ და რათ არაო? ადამიანნი, არ მახსოვს, რომელ წიგნში ამოვიკითხე, სადაც კარგად თქმული ამაზე მეტი არა იყო არა, ადამიანნი თავის ბოლომოდებულ ზრუნვებით ყველანი სიკვდილგადანყვეტილნი არიან. მაშ ჩემ მდგომარეობაში რაღა იგეთი განსხვავებაა?

მას აქეთ, რაც სიკვდილი გამომიცხადეს, რამდენი მოკვდა იგეთი, რომელიც სცდილობდა დიდხანს ეცოცხლა! რამდენმა ახალგაზრდა, თავისუფალმა და ჯანმრთელმა გამისწრო წინ, რომელნიც მოელოდნენ იმ დღის ნახვას, როცა მე სახრჩობელაზე წამიყვანენ. შეიძლება ჩემზე ადრე სამარის კარი იმათ იხილონ, ვინც ახლა დადიან და თავისუფლად წმინდა ჰაერს სუნთქავენ, თავის ნებაზე შედიან-გამოდიან.

ყველაფერს რო თავი დავანებოთ, სიცოცხლეს ჩემთვის აბა რა აქვს სახარბიელო? ბნელი დღე, პატიმართ შავი პური, საზოგადო გობიდგან ამოღებული წყალ-წყალა წვენი, უდიერად მოპყრობა, როდესაც სიცოცხლე ასე მანებივრებდა, ლანძღვა-გინება პატიმრების და მათ ზედამხედველისაგან, დანატრება იგეთი ადამიანისა, რომელიც ორიოდ სიტყვით გამომეხმაუროს და რომელსაც მე მაგიერადვე მივუგო, წამდაუნუმ ცახცახში ყოფნა იმაზე, რაც მე ჩავიდინე, და იმაზედაც, რაც მე მომელის: აი, ეს ბედნიერებანი, რომლებსაც მე ჯალათი მომაკლებს.

ეჰ, ჯანიც გავარდნია! რაც უნდა იყოს, მაინც საშინელებაა!

IV

შავმა ეტლმა მე აქ, ამ დაძველებულ ბიცეტრში[1] მომიყვანა.

შორიდგან ამ შენობას ცოტა სიდიადე კიდევ ეტყობა, ცოტა მანძილზე თავისი უწინდელი სიმშვენიერე, რომელიმე მეფის კოშკის მსგავსება თითქოს კიდევ შერჩენიაო. მაგრამ როგორც თანდათან უახლოვდებით, ღარიბ ქოხის მსგავსებას ღებულობს. მის კედლებისაგან ჩამოქცეული ქვები მაყურებელს თვალს უკანრავს. რაღაც სამარცხვინო და გაღარიბებული სახე ამახინჯებს ამ შენობას: ვაცს ეგონება, რამე გადამდები სენი შეჰყრიაო. არც მინები აქვს, არც ჩარჩოები; ამათ მაგივრად კედლებში ჯვარედინად მაგარი რკინები აქვს გაყრილი, რომლებშიდაც აქა-იქ კატორღაგადანყვეტილების ან გაგიჟებულთა ჩამომდნარი სახეები გამოიყურებიან.

აი, ახლოდგან ნახული ცხოვრება.

V

მიველ თუ არა, თითქოს რკინის ხელებმა შემიპყრესო. სიფრთხილეს მოუმატეს: საჭმელი უდანაჩანგლოთ უნდა მეჭამა; საიალქნო ტილოსაგან ტომრის მსგავსად შეკერილმა პატიმრის ტანისსამოსმა ხელები შემიბოჭა; ჩემი სიცოცხლის პასუხისმგებელნი იყვნენ. საჩივარი გადავიტანე. მთელი 6-7 კვირა ეს მძიმე საქმე (ჩემზე ყურისგდება) უნდა ეტვირთნათ, რადგან ჩემი თავი სიმრთელოვანი და ცოცხალი უნდა წარედგინებინათ გრეზბე).[2]

პირველ დღეებში ცოტა ალერსიანად მეპყრობოდნენ, რადცა ჩემთვის უზომო სატანჯველს წარმოადგენდა. საპატიმროს უფროსის ჩემდამი აგეთ ყურადღებას სახრჩობელას სუნი უდიოდა. ჩემდა საბედნიეროდ, რამდენიმე დღის შემდეგ ჩვეულებამ თავისი გასჭრა. მეც სხვა ტუსაღებთან ერთად საერთო მკაცრობას ვემორჩილებოდი, არაჩვეულებრივ ბრდილობიანობას თავი ანებეს და სხვებში არ მარჩევდნენ, რაიცა წინეთ თვალწინ ყოველწამ ჯალათს მიყენებდა. მაგრამ მარტო ამით არ გაუმჯობესებულა ჩემი მდგომარეობა. ჩემმა ახალგაზრდობამ, ხასიათის სიმშვიდემ, სატუსაღოს მღვდლის გულშემატკივრობამ და, განსაკუთრებით, რამოდენიმე ლათინურმა სიტყვამ, რომლითაც მეკარეს მივმართავდი ხოლმე, და რომელიც მას არ ესმოდა - ამათაც ბევრი მიშველეს, ყველა ამათი წყალობით წმინდა ჰაერზე სასეირნოდ სხვა ტუსაღებთან ერთად კვირაში ერთხელ მეც მიშვებდნენ, სულის შემხუთველი ტილოს ქულაჯაც ამხადეს. ბევრი ყოყმანის შემდეგ, მეც მომცეს მელანი, ქაღალდი, კალმები და ღამისთვის ჭრაქი.

კვირაობით, ნაწირვეს, დასვენების დროს ეზოში მიშვებდნენ. იქ პატიმრებთან მასლაათს ვაბამ ხოლმე; ჩემის ფიქრით, ეს დიდად საჭირო უნდა იყვეს. ისინი კარგი ხალხია, ეს უბედურნი თავიანთ თავგადასავალს მომითხრობენ, - თმა ყალხზე დგება მათ გაგონებაზე;

მაგრამ, ვიცი, ცოტას აჭარბებენ. მასწავლიან თავიანთ არგოზე[3] ლაპარაკს. საზოგადოებისაგან მთელი ენაა წარმომდგარი, როგორც ხალი ან მეჭეჭი ტანზე. ხანდისხან გასაოცარი ენერჯია, გულშემბარავი სურათი იხატება ამ სიტყვებში: „სასირბილოზე ფისი არის“ (გზაზე სისხლი დგას), „ბებრის შერთვა“ (ჩამოხრჩობა), თითქოს სახრჩობელას თოკი ყველა ჩამოსახრჩობის ქვრივი იყვეს. ქურდის თავს ორი სახელი ჰქვია: „სორბონი“[4] როცა იგი გულში რამეს ივლებს, თათბირობს, სხვადასხვა ღონეს იგონებს და ემზადება ბოროტმოქმედების ჩასადენად; „ჯირკვი“, როცა ჯალათი მას სჭრის. ხანდისხან ვოდვეილური ხასიათი აქვს: „ტირიფის ქიშმირი“ (ძველი ტანისამოსის მყიდველის დუქანში შესული ქალი); „ტყუილის მთქმელი ქალი“ (ენა); შემდეგ ყოველნუთას საოცარი და უშნო სიტყვები გესმისთ და ვერ მიმხვდარხართ, საიდან წარმოსდგნენ: „ტოლი“ (ჯალათი), „კონუსი“ (სიკვდილი), „განჯინა“ (სახრჩობელას ადგილი), თითქოს ჯოჯოების და მწერების ლაპარაკი იყოსო. როცა მათ ყურს უგდებთ, რაღაც მურტალი და ტალახიანი გესახებათ, შერეული რკინის ბორკილებთან, რომელსაც შენს წინაშე აჩხარუნებენ.

სხვა არა იყვეს რა, ამ ვაცთ მე ვეცოდები და მარტოდმარტო ისინი არიან ჩემი გულის შემატკივარნი. საპატიმროს უფროსები, მათი ცოლები, მოდარაჯენი, მეგასაღებები - არც ერთს არ მინდა დავუახლოვდე - ბაასობენ, იცინიან და ჩემს წინაშე ჩემზე ლაპარაკობენ, თითქოს რაიმე უსულო საგანი ვიყვე.

VI

ჩემ თავს ვუთხარი:

- წერას ხო არ მიშლიან, მოდი რამე დავსწერო? მაგრამ რა? ოთხ გატიტვლებულ და გაყინულ კედელს შუა ვარ მომწყვდეული, ჩემ ფეხებს, ერთი ბენო არის, თავისუფლება არ აქვსთ, თვალებს ვერ შეუძლიანთ შორს საგნებს დააცქერდნენ, რამეს გაერთონ; ყოველ ცისმარე დღე ძალა-უნებურად ჩემ კარების იუდას თვალი უნდა ვადევნო, რომელიც შეუწყვეტლივ ერთ და იგივე ალაგზე იქით-აქეთ დადის, და, როგორც ამაზე წინეთა ვთქვი, ერთი ფიქრით ვარ მოცული, ფიქრით დანაშაულზე და სასჯელზე, ფიქრით მოცული კვლაზე და სიკვდილზე! რაღა მექნება სათქმელი მე, მე, რომელსაც ამ ქვეყნად გასაკვეთებელი არაფერი დამშთენია? ამ ჩემ დაამტკნარ და მიდუნებულ გონებაში იგეთი რაღა უნდა ვიპოვო, რომ დაწერად ღირდეს?

რატომ არა? თუ ჩემს გარშემო ყველაფერი უფერული და მონოტონურია, ნუთუ ჩემში კი ბრძოლა, ქარიშხალი, ტრაგედია არ არის? ეს გადანწყვეტილი აზრი, რომელსაც მე შევუპყრივარ, განა ყოველ საათს, ყოველ წუთს არ წარმომიდგება ახალის სახით, თანდათან უფრო გულშემბარავი, უფრო და უფრო უღმობელი, რაც განკითხვის ჟამი ახლოვდება - უარესად სისხლს მოწყურებული? ჩემს თავს მაინც რათ არ უნდა მივსცე იმის ანგარიში, თუ რა შემადრწუნებელ და უცნობ რამესა გრძნობს ჩემი გული, როცა ყველასაგან თავმინებებელი მე აქა ვარ? ლაპარაკი მეტია, საწერი მასალა ბევრი მაქვს; და რაც უნდა მოკლე იყოს ჩემი სიცოცხლე იმ ტანჯვა-წვალებებში, სული და ხორცის ქეჯნაში, შიშში, რომელნიც მას (სიცოცხლეს) ამ წუთიდგან უკანასკნელ წუთამდე აღავსებენ - ვამბობ, ყველა ამაზე ღირს ეს კალამი გავანძრიო და სამელნე ამოვსცალო. ამის გარდა, ყველა ეს წვალება ისე საგრძნობელი არ იქნება და გავერთობი კიდევცა, როდესაც მას აღვნიშნავ და ქალაღღზე გადავიღებ.

გარდა ამისა, შეიძლება ჩემი ნაწერი ერთ დღეს მნიშვნელობას და სარგებლობას მოკლებული არ იქმნეს. ეს დღიური ჩემი ტანჯვისა უნდა განვაგრძო იმ წუთამდე, ოდეს ფიზიკურად შეუძლებელი იქმნება მისი გაგრძელება. ეს ძალაუნებურად დაუმთავრებელი მოთხრობა თავგადასავალისა, ჩემ სულიერ მდგომარეობისა, გრძნობისა, ნუთუ დიდად და ღრმად ჭკუის დამრიგებელი არ იქნება? ნუთუ ამ სულთმობრძავი ფიქრის ბჭობაში, რომელსაც (ფიქრს) წყლული, რაც დრო გადის, უორკვედება, პატიმრის ამ გონებით მიდუნებაში, - ნუთუ არც ერთ ამათში რაიმე გაკვეთილი არ იქნება მათთვის, ვინც აპატიმრებს? შეიძლება, ამის წაკითხვის შემდეგ, მათ ისე მჩატე ხელი არ ექნესთ, როდესაც

ეგრეთ წოდებულ სამართლის სასწორზე მოუხდებათ დადება თავისა, რომელიც ფიქრობს, კაცის თავისა! შეიძლება ეს უბედურნი თავის დღეში არ დაფიქრებულან, თუ რა გვიანი, დინჯი, თანდათანობითი წვალება იხატება ამ ჩქარა წამოთქმულ სიტყვაში „სიკვდილის მისაჯვა“! შეჩერებულან-ღა ისინი როდისმე ამ გულის გამგმირავ აზრის წინაშე, რომ კაცს, რომელსაც ისინი თავის განაჩენით წუთი-სოფელს ასალმებენ, გონება აქვს, გონება, რომელსაც სიცოცხლის იმედი ჰქონდა, რომ ამ კაცს სული აქვს, რომელსაც სიკვდილი სრულებით არა სწყურია? არა! თქმა არ უნდა, ყველა ამას ისინი სამკუთხოვან დანასებრ უყურებენ, რომელიც თავდადმართში მიგორავს და, უეჭველია, ასე ჰგონიათ, რომ პატიმარს არც წინ მოელის რამე და არც მერე.

ეს დაწერილი ფურცლები მათ შეცდომითგან გამოიყვანს. თუ ერთ დღეს გამოქვეყნებულ იქმნენ, მათ ყურადღებას ცოტათი მაინც მიიპყრობენ და იძულებულ ჰყოფენ ადამიანის სულის ტანჯვას დააკვირდნენ, რადგან ამის ეჭვიც არა აქვსთ მათ. იმათ თავი დიდად მოაქვსთ იმითი, რომ სხეულის უტანჯველად შეუძლიანთ კაცის მოკვლა, ეჰ, დიახ, საქმეც ამაშია! რაღაა ხორციელი ტანჯვა სულიერი ტანჯვის წინაშე? ნუ შეძრწუნდები, შიშის ბარი თავზე ნუ დაგეცემა, როცა აგეთ კანონებსა ჰხედავ? ერთი დღეც დადგება, და, შეიძლება, ეს „მოგონებანი“ - უკანასკნელი ნუგეში პატიმრისა, აღკრძალულ იქმნენ...

კიდევ კარგი იქნება, თუ მის ნაფლეთ-ნაფლეთად ქცეულ და ტალახში ამოსვრილ ფურცლებს საპატიმროს ეზოში ქარმა არ დაუნყო თამაშობა, ანუ თუ რომელიმე ფანჯრის ჩარჩოში დამტვრეულ მინის მაგივრად არ ჩაანებეს და წვიმამ გახრწნა არ დაუნყო.

VII

ჩემი ნაწერი რომ ერთ დღეს ვისმეს გამოადგეს, რომ მან დამნაშავის განსამართლებლად მომზადებული მოსამართლე შეაჩეროს, რომ მან დაიხსნას ბედ-კრულნი, უდანაშაულონი თუ დამნაშავენი იმ ტანჯა-წამებისაგან, რომელშიდაც მე ვარ, - რისთვის, რათაო, არ ვიცი? ძალიან საჭიროა? როცა თავს მომსჭრიან, სხვის ტანსაც რომ თავი მოაშორონ, ვითომ ამით სიმწარე დამიამდება? ნუთუ მართლა აგეთ სისულელის გატარება შემიძლია ფიქრად? მას შემდეგ, როცა სახრჩობელაზე გავალ, ეს უკანასკნელი რო დაანგრიონ, თუ ღმერთი გნამთ, რა კეთილი დამემართება?

დახეთ, მზე, გაბაფხული, სხვადასხვა ფერად და სურნელოვან ყვავილებით მოქარგული ველი, მალხაზი ჩიტნი, რომელნიც განთიადისას თვალს ახელენ და ჭიკჭიკს იწყებენ ხოლმე, ღრუბლები, ხეები, ბუნება, თავისუფლება, სიცოცხლე - ყველა ამას გამოკლებული ვარ, წილი არაფერში მაქვს.

ახ, ღმერთო ჩემო, თავის ხსნაა საჭირო! - ნუთუ ამაზე ფიქრიც მეტია, რომ ეს მოუხერხებელია, ნუთუ ხვალ უნდა გამოვესალმო წუთისოფელს, და, შეიძლება, დღესაც; ნუთუ ყველაფერი აგრე უნდა მოხდეს? ღმერთო! რა საშინელება წარმოსადგენია ფიქრი იმაზე, რომ თავი შენივე საპატიმროს ოთახის კედელს უნდა მიაჭეცყო!

VIII

აბა, ვიანგარიშოთ, რამდენი ხანი მრჩება კიდევ:

დაპატიმრების შემდეგ სამი დღე, მოცემული საქმის გადასატანად.

სასამართლოში შეცდომით გატარებული რვა დღე, რომლის შემდეგ ქაღალდები მინისტრთან გაუგზავნიათ.

15 დღე მინისტრის პასუხის ლოდინში გავიდა, რომელმაც არც კი იცოდა მათ (ქალაქლების) არსებობაზე, და რომელიც, სენატში მოლაპარაკების შემდეგ, მაინც თანახმაა ჩემი საქმე გადავიტანო.

რიგზე დანყოფა, დანუმჯრა, ჩანერა ქალაქებისა; ვინაიდგან ჩამოსახრობნი ბევრნი არიან, და სახრობელაზე ყველა მაშინ უნდა მივიდეს, როცა რიგი მოუწევს.

15 დღეც იმის ცდაში გატარებული, რომ რიგზე მოვყოლვიყავ.

ბოლოს, მოსამართლენი კვირაში ერთხელ იყრიან თავს, ხუთშაბათობით, განიხილავენ ოცამდე გადასატან საქმეს და ყველას მინისტრს წარუგზავნიან, რომელიც უფროსს პროკურორს უგზავნის; ისიც, თავის მხრივ, ბიუროში გზავნის. ამასობაში დღეც გადის.

მეოთხე დღეს დილით უფროსი პროკურორის თანაშემწე თავისთავად ამბობს, თანაც ყელსახვევს ისწორებს: ამ საქმეს ბოლო უნდა მოეღოს! ამის შემდეგ, თუ საქმეთმწარმოებელი თანაშემწესთან ან თავის ამხანაგებთან პურის ჭამაში არ არის გართული, რადცა მას საქმეს გაკეთებას უშლის, საქმეს ბოლო ეღება, ინომრება, იგზავნება, და მეორე დღეს, განთიადისას, სახრობელას ალაგზე ხუროს ჩაქუჩის ხმა და ჯვარედინ ქუჩებზე ხრინიანის ხმით მოყვირალთა ყვირილი ისმის.

სრულიად, ეს ექვს კვირას შეადგენს. პატარა ქალს მართალი უთქვამს.

მაშასადამე, უკანასკნელი ხუთი კვირა გასულა, შეიძლება ექვსიც იყოს, - თვლას ვერა ვხედავ - როცა ამ ბიცეტრის ჯოჯოხეთში ვარ ჩაგდებული, და ასე მგონია, ხუთშაბათს შემდეგ სამი დღე იყვეს.

IX

ახლა ანდერძი მინდა დავსწერო.

მაგრამ რისთვის? მე აქ ჩემ ხარჯზე ვარ, და რაც მაქვს, გაჭირვებით მეყოფა. სახრობელა ძვირი ყოფილა.

ვსტოვებ ერთ დედას, ვსტოვებ ცოლს, და ვსტოვებ ერთ შვილსაც.

ჩემი პატარა ქალი, სამი წლისაა, მშვიდი, ლამაზი, მალხაზი, შავთვალეა და გრძელ ნაბლის-ფერ თმებით.

ორი წლის და ერთი თვის იყო, როცა მე მას უკანასკნელად ვხედავდი.

ამნაირად, ჩემ სიკვდილის შემდეგ სამი ქალი უშვილოდ, უქმროდ და უმამოდ დარჩებიან; სამი სხვა და სხვა ნაირი ობოლნი, სამი კანონისაგან დაქვრივებულნი.

ვსთქვათ, მე კანონიერად ვისჯები, მაგრამ ამ უმანკოთ მაინც რაღა დაამავეს? რას იზამ; აუპატიურებენ, ანიორწყლებენ; კანონია.

საწყალი ჩემი მოხუცი დედა როდი მეცოდება, იგი სამოცდაოთხი წლისაა და შეიტყობს თუ არა ჩემს უბედურებაზე, მწუხარებას ვერ გაუძლებს და მე თან გადამწყვეტა. ან არა და, თუ ჩემს შემდეგ რამოდენიმე დღე კიდევ იცოცხლა და უკანასკნელ წამამდე თავის მაყალში რამოდენიმე ცხელი ნაკვერცხალი კიდევ უღვივის, არას იტყვის.

არც ჩემი ცოლის დარდი მანუხებს ისე: ამ უკანასკნელ ხანს სიმრთელე ძალიან შეერყა, თანაც სუსტი ჭკუისაა და ისიც მალე მოკვდება.

თუ არ მოკვდა, ჭკუაზე შეიშლება. ამბობენ, ამ მდგომარეობაში დიდხანს არ ჰკვდებიანო; სულიერად მაინც არ იტანჯება ადამიანი; აგეთ კაცს სულიერად სძინავს, იგი მკვდარს ემსგავსის.

მაგრამ ჩემი ქალი, ჩემი ბაილი, ჩემი ფუნთუშა პატარა მარი, რომელიც ახლა იცინის, თამაშობს, მღერის და რომელსაც ქვეყანაზე არაფრის დარდი აწუხებს, აი, ისაა, რომ გულს მიკლავს, სულს მიხუთავს, ისაა რომ მადარდებს.

X

აი, ჩემი ოთახის სურათიც.

რვა ჩარსო ლაჯი; ოთხი კედელი თლილის ქვისაგან, რომელსაც საძირკვლად ქვამოფენილი იატაკი აქვს, - ეს უკანასკნელი მოაჭირის იატაკზე ცოტა ბევითაა აწეული.

შესავალთან, კარების მარჯვნივ, ბნელოში გამოქვაბულის მსგავსია, რომელიც სანოლ ოთახის მაგივრობასა სწევს. შიდ ერთი ვალათა თივაა, რომელზედაც ტილოს შარვალ-ფარაჯით მოსილმა პატიმარმა გამთარ-ბაფხულ უნდა განისვენოს.

ჩემს თავს ბემოდგან, ცაღს მსგავსად, შავი კამარაა „ისარისებური“ (როგორც უწოდებენ), რომელზედაც სქლად ძონძებსავით, ობობას ქსელია ჩამობანდული.

ამის გარდა, არც სარკმელია სადმე, არც სასუნთქავი ადგილი, ერთი კარია, რომელსაც, თუ რამე ხისა აქვს, რკინითაა დაფარული.

არა, დამავინყდა: კარის შუა ალაგას, ცოტა ბემოდგან, გამოჭრილია რვა ჩარსო გოჯის ოდენა, რომელსაც ჯვარედინად რკინა აქვს გაყრილი, მას ღამით დარაჯი ჰკეტავს.

ჩემ საკანს გარეთ მოზრდილი მოაჭირია, სადაც ჰაერი და სინათლე კედლის ბემოდგან გაკეთებული ვიწრო სარკმელებიდან შემოდის. ეს მოაჭირი რამდენიმე ნაწილად იყოფება, რომელთაც ერთმანერთში შესასვლელი დაბალი, ნახევრად დამრგვალებული, კარები აქვს; ყველა ეს ნაწილები წინა ოთახების მაგივრობას უწევენ ჩემ საკანის მსგავს საკნებს. ამ საკანებში საპატიმროს დირექტორის ბრძანებით დამნაშავეთ სასჯელის მოსახდელად ამწყვდევენ. პირველი სამი საკანი სიკვდილგადაწყვეტილ პატიმართათვის არის მიჩენილი, რადგან დარაჯის ოთახზე ახლოს არიან და მათი თვალყურის გდება უფრო ადვილია.

ერთადერთი, რაც დარჩა ბიცეტრის ძველი კოშკისაგან იმ სახით, როგორც ალაშენა იგი კარდინალმა ვინჩესტერმა XV საუკუნეში, იმ ვინჩესტერმა, რომელმაც ჟანა დარკი დაამწყვდევინა, - ეს საბნელოებია. ეს შევიტყვე ცნობისმოყვარეთაგან, რომელნიც მეორე დღეს ჩემს სანახავად მოვიდნენ ჩემს საბუნაგოში, და რომელნიც ისე მიცქეროდნენ, თითქოს სამხეცურის პირუტყვი ვყოფილიყავ. სატუსალოს ბედამხედველს ჩემი ჩვენებისათვის მანეთი და ხუთი შაური მისცეს.

დამავინყდა კიდევ მეთქვა, რომ დღისით და ღამით ჩემს საბნელოს კარებთან დარაჯია წამოტუზული და კარის ჯუჭრუტანაში ისე არ შემოძლია გავიხედო, რომ მისი ჩემსკენ მოშტერებული თვალები არ შემხვდეს.

დასასრულ, ზოგიერთი ფიქრობს, ვითომც ამ ქვის ყუთში სინათლე და ჰაერი იყვეს.

XI

ჯერ დღის სინათლე არც კი სჩანს, გათენებამდე დამე როგორ უნდა გავატარო? თავში ერთი აბრი მომივიდა. ლოგინიდგან წამოვდექი, ხელში ჭრაქი დავიჭირე და ჩემ საკანს ოთხივე კუთხით მივანათე. კედლები დაფარული არიან წარწერებით, სურათებით,

საშინელ სახეებით, სხვადასხვა კაცთა სახელებით, რომელნიც ერთმანერთში არეულ-დარეულნი არიან. ეტყობა, ყველა პატიმართაგანს აქ მაინც დაეტოვებინა თავისი ნიშანი. ზოგს ფანქარი უხმარია, ზოგს ცარცი, ზოგს ნახშირი, ასოები ზოგი შავია, ზოგი თეთრი, ნაცრისფერი, ზოგან ქვაბედაც არიან ამოჭრილნი, აქა-იქ ასოები კი დაჟანგებულან, იტყვი, სისხლით უწერიათო. თქმა არ უნდა, დამშვიდებული სული რო მაქვნდეს, ხელს მოვკიდებდი ამ საოცარ წიგნის კითხვას, რომელიც ჩემს საბნელოს ყოველ ქვაბე ფურცელ-ფურცელ ეშლება წინ ჩემს თვალებს. ამ ფიქრების ყველა ნაკუნ-ნაკუნს, რომელნიც ქვის ფიცრებზე არიან გაბნეულნი, დიდის ხალისით მოვუყრიდი ერთად თავს, ყველა კაცის სახელს აღმოვიკითხავდი; შევიტყობდი ამ დამახინჯებულ სიტყვების დედააბრს, - დედააბრს ამ სახსარ-სახსარ დაკუნულ ფრაზებისას, ამ ბოლომოკვეცილ სიტყვებისას, ამ იმათსავით უთავო ტანისას, ვინც ისინი დასწერა.

კედელზე ჩემი თავის სიმაღლეზე გამოსახულია ორი ცეცხლმოკიდებული და ლახვარგარტობილი კაცის გული და ქვეშ ასე აწერია: „სიცოცხლისათვის სიყვარული“. ბედკრულნი, სიცოცხლით დიდხანს არ დამტკბარან.

გვერდით სამწვეტოვანი ქუდის სახეა გამოყვანილი და განდიდებულ თავზე ჩამოფხარტნილი, ქვემოთ აწერია: „იმპერატორს გაუმარჯოს!“ 1824.

კიდევ ორი აღგზნებული გული ქვეშ წარწერით, რომელიც საპატიმროში შესანიშნავია: „მიყვარს და ვალმერთებ მათიო დანვინს“. იაკობი.

პირდაპირ კედელზე შემდეგ სიტყვას ჰკითხულობს კაცი: „პაპავოანელი“. თავი ასო პ ჩუქურთმებით ამოქარგულია და დიდის გულდადებით გალამაზებული.

ერთი უნმანური ლექსის კუპლეტიცაა.

თავისუფლების ქუდი ქვაბედ კარგა ღრმად არის ამოჭრილი, ქვეშ შემდეგი ეწერა: - ბორიესი. - რესპუბლიკა. ეს რომელის ოთხ აფიცერთაგანი იყო. ბედკრული ახალგაზრდა! რა საძაგელია მათი კანონის მოთხოვნილება! რწმუნების, ოცნების, ფიქრების გულისთვის - ეს შემადრწუნებელი სინამდვილე, რომელსაც სახრჩობელას უწოდებენ. - ამის შემდეგ მე ვინლა შემობრალებს, მე, უბედურს, რომელმაც ნამდვილი დანაშაული ჩავიდინე, რომელმაც სისხლი დავღვარე!

ჩემს კვლევა-ძიებას თავი უნდა დავანებო.

- ჩემდა უნებურად, კუთხეში თეთრად დახატული საშინელი სურათი ვნახე, სურათი იმ სახრჩობელასი, რომელიც, ვინ იცის, ამ საათში ჩემთვის იმართება, - ჭრაქი ძლივს შევიმაგრე ხელში, რომ არ გამვარდნოდა.

XII

მუხლებზე იდაყვ-დაყრდომილი საჩქაროზე თივაზე ჩამოვჯექე. ბავშვურმა შიშმა მომიარა და რაღაც უცნაურმა ცნობისმოყვარეობამ გამიტაცა - განმეგრძო კედლებზე წარწერების კითხვა.

პაპავოანის სახელის გვერდით მოვხიე კედლის სიგრძეზე გაკრული და მთლად მტვერით დააფარული საიალქნო ვეებერთელა ტილო, ამ ტილოს ქვეშ ოთხი თუ ხუთი სრულიად ადვილი ამოსაკითხი სახელი იყო დაწერილი, ხოლო დანარჩენ სახელებისაგან კედელზე მარტო ხაზები-და დარჩენილიყვნენ. - დოტიუნი, 1815. - პულენი, 1818. - ჟან მარტენი, 1821. კასტენი, 1813. ამ სახელების ამოკითხვაზე გულშემბარავი მოგონებანი გამითვალისწინდა. დოტიუნმა თავის ძმა მოჰკლა, რომლის თავი ღამით პარიზში ჭამი გადაისროლა, ხოლო ტანი უწმინდურების ორმომში ჩააგდო; პულენმა თავისი ცოლი ნუთისოფელს გამოასალმა; ჟან მარტენმა თავის მამას რევოლვერი ესროლა, როცა ეს უკაანასკნელი ფანჯარას აღებდა; კასტენი ექიმი იყო, მან თავისი მეგობარი მოსწამლა, და, როცა არჩინდა,

ხელმეორედ სანამლავი დაალევინა, მორჩენის მაგიერ: და, ამათ შემდეგ, პაპავოანი, ჭკუიდამ შეშლილი, პატარა ბავშვებს მუსრს ავლებდა თავში დანის დარტყმით.

აჰანდე, ჩემ თავს ვუთხარი, - და ცივების ჟრუანტელმა მთელს სახსრებში დამიარა! აი, როგორი სტუმრები ყოფილან ამ საბნელოში. აი, აქ, ამავე ჭილობზე, რომელზედაც მეცა ვარ, ფიქრობდნენ თავიანთ უკანასკნელ საფიქრებელს ეს სისხლს და ვაცის კვლას მოწყურებულნი ადამიანნი! აი, ამ კედელს გარშემო, ამ ვიწრო ჩარსო ადგილს მომწყვდეულნი, აბიჯებდნენ ისინი, როგორც გარეული ნადირი თავიანთ უკანასკნელ ნაბიჯებს. ეტყობა, ადგილს ურთიერთს ჩქარა-ჩქარა უცლიდნენ; ეტყობა, რომ საბნელო არ ცარიელდება. მათ ადგილი გაუცივებლად დაუტოვებიათ, და ახლა ჩემთვის დაუთმიათ. მათ მეც ჩქარა დავენევი კლამარტის სასაფლაოზე, სადაც ბალახი ისე მშვენივრად იზრდება!

ცრუმორწმუნე არა ვარ, არც მოჩვენების მჯერა. საეჭვო არ არის, აგეთ საგნებზე ფიქრი ჩემს სიცოცხლეს მეტ სიმწარეს შესძენდა; მაგრამ სანამ ამ მოგონებაში ვიყავ, უცბად წარმომიდგა, ვითომც ეს სახელები კედლებზე ცეცხლით იყვნენ დანერილნი; ყურებმა გახშირებულად კივილი დამიწყეს, წითელმა სინათლემ თვალი გამივსო; შემდეგ მომეჩვენა, რომ საბნელო სავსე იყო ვაცებით, საოცარ ვაცებით, რომელთაც თავიანთი თავები ხელში ეკავათ, და ეს უკანასკნელიც, რადგან თავზე თმა არა ჰქონდათ, პირით ეჭირათ. ყველანი, მშობლების მკვლელთ გარდა, მუშტებს მიღერებდნენ.

შემკრთალმა თვალეები დავხუჭე; მაშინ უფრო გარკვევით დავინახე ყველაფერი.

სიზმარი იყო, მოჩვენება, თუ ცხადი იყო, ვერ გამოვრკვეულვარ; ჭკუაზე შევიძლებოდი, რომ ერთ მძლავრ შთაბეჭდილებას უცბად არ გამოვეფხიბლებინე. ის იყო უნდა დავპირქვავებულიყავ, ვიგრძენი, რომ ჩემ ტიტველა ფეხზე რაღაცა მუცელგასივებული და ბანჯგვლიანფეხება მიგოგავდა. ეს ტილო ყოფილა, რომელიც მე შევანძრიე და ფეხებიდგან მვარდებოდა.

ამან დამიკარგა ცნობა! - ოხ, გულშემზარავო მოჩვენებავ!

- არა, ეს იყო ორთქლი, წარმოდგენა, ნაყოფი ჩემ შერყეულ და ცარიელ ტვინისა. ქიმერა, მაკბეტის მსგავსად! მკვდარნი ხომ მკვდარნი არიან; მით უფრო ესენი. სამარეში, ძაან მაგრად არიან ჩაბმულნი. საპატიმრო კი არ არის, რომ თავი აიშვან. მამ რა მიზეზია, რომ მე ასე ძლიერ შემეშინდა?

სამარის კარი შიგნიდან არ იღება.

XIII

ამ წარსულ დღეებში ელდასაცემი რამ ვნახე.

არცკი გათენებულიყო, რომ მთელი საპატიმრო ხმაურობით აღივსო. მძიმე კარებს გაღებ-მიხურვისაგან საშინელი ჯახა-ჯუხი გაჰქონდათ. საპატიმროს სარტყელში გაყრილი და ერთმანერთზე გადაბმული გასაღებები ჩხარა-ჩხურებდნენ, აჩქარებული ნაბიჯებისაგან კიბეს ზანზარი გაუდიოდა, გრძელი მოაჯირის ორთავე კუთხიდან ხმამაღლა კითხვა-პასუხი მოისმოდა. ჩემი კატორღაგადანწყვეტილი მეზობლები ჩვეულებრივზე მხიარულნი იყვნენ. მთელი საპატიმრო იცინოდა, მღეროდა, ხტოდა, თამაშობდა.

მართო მე ვიყავ დამუნჯებული ჩემს საბნელოში, მართო მე არ ვიღებდი მონაწილეობას ამ ალიაქოთში, გაკვირვებული და სმენადქცეული სხვებს ყურს ვუგდებდი.

საპატიმროს ზედამხედველმა გაიარა.

ვსთქვი, მოდი ერთი ვსცადო, დავეძახო და ვკითხო: საპატიმროში დღესასწაული ხომ არ არის მეთქი? - დღესასწაული, თუ უნდათ! - მიპასუხა მან, - დღეს ბორკილები უნდა

გაუყარონ კატორღელებს ხვალ ტულოში წასასვლელად. გნებავთ, უყუროთ? ეგებ გაერთოთ. ჩემისთანა მარტოდ ჩაკეტილისათვის ეს იგეთი ბედნიერება იყო, რომ არავითარი სანახავი არ შეედრებოდა მას. თანხმობა დიდის სიამოვნებით განვუცხადე.

ბედამხედველი ჩვეულებრივის სიფრთხილით გამიძღვა წინ და ერთ სრულიად ცარიელ საბნელოში შემეყვანა, რომელსაც ერთი რკინის ფანჯარა ჰქონდა, მაგრამ ნამდვილი ფანჯარა იყო, ასე რომ, კაცს იქიდან გახედვა და ნახვა შეეძლო ყველაფრისა, რაც გარეთ ხდებოდა.

- აჰანდე, - მითხრა მან, - აქედგან ყველაფერს ნახავთ და კიდევაც გაიგონებთ. თქვენს ოთახში მარტო იქნებით, როგორც მეფე.

შემდეგ იგი გავიდა და უკან რკინის კარები ჩაკეტა.

ფანჯარა საკმაოდ დიდ ჩარსო ებოში გადიოდა, რომლის გარშემო თლილის ქვისაგან ოთხკუთხივ აყვანილი იყო, როგორც ერთი კედელი, დიდი ექვსსართულიანი შენობა. კაცის თვალი იმაზე იკლი-ბაკლოს, გაფხევილს, იმაზე ულაბათოს ვერას ნახავს, როგორც ეს ოთხკუთხი შენობა, გამოფარატილებული ურიცხვი რკინის ფანჯრებით, რომლებში კაცის სახეები იცქირებოდნენ, როგორც კედლის ქვები, ერთი-ერთმანერთზე დაჯგუფულნი, გამხდარნი, გაყვითლებულნი და ყველანი რკინის ფანჯრებთან ატუბულნი. ესენი პატიმარნი იყვნენ, რომელნიც, იმის მოლოდინში, რომ ერთ დღეს მათაც ეღირსებათ კატორღაში წასვლა, ამ დღესასწაულს უცქეროდნენ. ისინი საწყალ წაწყმედილებს მიაგავნენ, გაჩერებულებს განსანმენდელის სარკმლებთან, რომლებიც ჯოჯოხეთში გაუღიან.

ყველანი დიდის სიჩუმით გაიცქირებოდნენ ჯერ ისევ ცარიელს ებოში. ისინი უცდიდნენ. ამ მიზნედილ და სიცოცხლეჩამქრალთ შორის, აქა-იქ, ელვარებდა თვალი, ლახვარივით გამგმირავი და ცოცხალი, როგორც ცეცხლის ნაპერწკალი.

საპატიმროს ქვის კედლები ებოს გარშემო მთლად არ უწვდნენ. შენობის ოთხ პირთაგანი (pán) ერთი (აღმოსავლეთისა) შუაში გადაჭრილია და ერთდება რკინის კანკელით. ამ კანკელის კარი მეორე ებოში გადის, პირველზე ცოტათი ნაკლებში, რომელსაც, პირველის მსგავსად, შავი კოშკები და კედლები აქვს შემორტყმული.

თავ-ებოში გარშემო კედლებთან ქვის ჩამოსაჯდომებია მიკეთებული. შუა ალაგას ფანრის დასაკიდებლად რკინის მოკაკული ლატაა ამართული.

საათმა შუადღე დაჰკრა. დიდი, სადღაც მიმალული ალაყაფის კარები ერთბაშად განიღნენ. ებოში რკინის ბორკილების ჩხარა-ჩხურით ერთი ურემი მძიმედ შემოვიდა. მასზე ჯარისკაცთ მსგავსნი ისხდნენ, ჭუჭყიანი და სასირცხვილო სახისანი, ყვითელ ტანისამოსსში, ყვითელ გრეხილშემოვლებულ წითელი ეპოლეტებით. ესენი კატორღელები იყვნენ თავის ჯაჭვებით.

ამავე წამს, ამ ხმაურობამ საპატიმროში თითქოს სხვა ხმაურობაც გააღვიძაო: ფანჯრებიდგან მომცქერალთ, რომელნიც აქამდე ხმაგაკმენდილნი და უძრავნი იყვნენ, იგეთი სიხარულის ყიჟინა დასცეს, ისე დაიწყეს მღერა, მექარის ყვირილი, წყევლა-კრულვა, ხარხარი, რომ მათი გაგონება კაცს გულს უხეთქავდა. გეგონებოდათ, ეშმაკის მუსიკა ჩამოატარესო. ყველას პირისახეზე საშინელი მღელვარება დაეტყო, ყველამ მოღერებული მუშტები ფანჯარაში გამოჰყო, ყველამ საშინელი ყვირილი იწყო, თვალებიდგან ნაპერწკალს ისროდა; მე სახტად დავრჩი, რომ ამ ნაცარში ამდენი ცეცხლის ნაპერწკლები ყოფილა.

ამასობაში კატორღელების ბედამხედველები, რომელთა შორის მათ სიარულზე და წმინდა ტანისამოსზე კაცი ამჩნევდა პარიზიდგან მოსულ რამოდენიმე ცნობისმოყვარეთ, თავიანთ საქმეს შეუდგნენ. ერთი მათგანი ურემზე ავიდა და თავის ამხანაგებს ჯაჭვები, სამგზავრო ხურჯინები, ტილოს შარვლების კონა გადუგდო. საქმე გაინაწილეს: რამოდენიმე მათგანი ებოს ერთ კუთხისაკენ წავიდა გასაჭიმად ჯაჭვებისა, რომელთაც თავიანთებურად წვრილ თოკს ეძახდნენ. სხვებმა ებოში გაიფინეს პერანგები, შარვლები; ხოლო უფრო გაქნილნი თითო-თითოდ თავის კაპიტნის თვალის წინ რკინის ჯაჭვებს

შინჯავდნენ, რომელთაც მერმე მოაჯირზე ჰკიდებდნენ, ხელახლა შინჯავდნენ და ქვაფენილზე დანარცხებით წინწკლებს აყრევივნებდნენ. ყველა ამას პატიმარნი ტაშისკვრით უხვდებოდნენ, რომელთ ხმას აჭარბებდნენ თავისი ყვირილით კატორღელები, რომელთათვის ეს მზადება იყო. ისინი ატუბულნი იყვნენ ძველი საპატიმროს ფანჯარასთან, რომელიც ეზოში გადის.

როდესაც ყველაფერი მზად იყო, ერთმა სულ ოქრო-ვერცხლში ჩამჯდარმა კაცმა, რომელსაც ინსპექტორს ეძახდნენ, სატუსალოს უფროსს ბრძანება მისცა; ერთ წუთის შემდეგ ორი თუ სამი დაბალი კარი, როგორც გრიგალისაგან, ერთად განიღო, ეზო შესაზარ სახის კაცებით მთლად გაივსო, გატიტვლებულნი მხეცებსავით ღმუოდნენ. ესენი კატორღაგადანწყვეტილები იყვნენ.

მათი გამოჩენა და ფანჯრებში სიცილ-ხარხარის ატეხა ერთი იყო. ზოგ მათგანს, რომელნიც კატორღელების მეთაურად ითვლებოდნენ, ვაშას ყვირილით და ტაშისკვრით მიეგებნენ, რადცაა მათ ამაყურის მორცხვობით მიიღეს. უმეტეს მათგანს საპატიმროს ჭილობისაგან თავისივე ხელით მოწნული, ქუდების მსგავსი რაღაც ჰქონდათ თავზე ჩამოფხარტნილი, მაგრამ იგეთი თავისებური რამ, რომ რა ქალაქშიაც გაევილოთ, ყველგან მიიქცევდნენ გამვლელის ყურადღებას. ამისთანები ხომ გაორკეცებულის ტაშისკვრით დააჯილდოვს. განსაკუთრებით ერთმა მიიპყრო მათი ყურადღება: ერთი 17 წლის ახალგაზრდა კაცმა, რომელსაც ქალური სახე ჰქონდა, თავის საბნელოდგან გამოდიოდა, სადაც იგი უკვე რვა დღე იყო დამწყვდეული; ჭილობისაგან იგეთი ტანისამოსი მოეწნა, რომ თავითფეხებამდე ჰფარავდა, და, ეზოში გამოვიდა თუ არა, გველის სისწრაფით თავის გარშემო ტრიალი დაიწყო: ეს ვინმე, ქურდობისათვის დაპატიმრებული, მასხარა იყო. მასზე ხომ ტაშისკვრა და სიცილ-ყვირილი სრულიად გამომაყრუებელი შეიქმნა. ეზოში მყოფთაც ბანი მისცეს; საშინელ სურათს წარმოადგენდა ეს მხიარულების განაწილება ნამდვილ კატორღელების და მომავალ კატორღელების შორის. არა მგონი, კარგი შთაბეჭდილება მოეხდინა სატუსალოს უფროსს და დამფრთხალ გარემუქაყრებლებზე, როდესაც ამდენი გამხეცებული და თავგზიფელადებული ქმნილება პირის-პირ უდგათ და სასჯელისაგან საშინელი შინაური დღესასწაული გაუმართავთ.

როგორც გამოდიოდნენ, ჯერ ორ რაზმ ყარაულების შუა უნდა გაევილოთ, იქიდგან ერთ პატარა, რკინით შემოღობილ ეზოში შედიოდნენ, სადაც ყველა ექიმს უნდა შეემონწმებინა. აი, იქ სცდილობდა ყველა უკანასკნელად მგზავრობისათვის თავი დაეღწია, იმიზეზებდნენ ავადმყოფობას; ზოგი თვალის ტკივილს, ზოგი კოჭლობას და ზოგიც ხელების უვარგისობას ასახელებდა. მაგრამ თითქმის უმეტესობას დასაწუნი არ უჩინებოდა რა, კატორღაში წასაყვანად ყველა ვარგოდა; მაშინ ყველა უდარდელად პირჯვარს იწერდა და რამოდენიმე წუთის შემდეგ თავის გამოგონილ უძლურებას საუკუნო დავიწყებას აძლევდა.

პატარა ეზოს ბჭე განიღო. ერთმა დარაჯმა ანბანურის რიგით გამოძახილი დაიწყო; ყველა თითო-თითოდ გადიოდა და ყველანი ზედგომილა ეზოს ერთ კუნჭულში მწკრივდებოდნენ იმ ამხანაგის გვერდით, რომელიც მას გვარის სათაურის ასოს წყალობით ეღირსა. ასე რომ ყველა თავის ანაბარა გრძნობს თავს; თავის ბორკილი ყველას თვითონვე მიაქვს და უცნობის გვერდით დგება; და, თუ შემთხვევით რომელიმეს გვერდით ამხანაგი მოჰყვა, ჯაჭვი ორივეს აცალკევებს. უბედურზე უბედურნი!

როცა ოცდაათამდე კაცი გამოვიდა, ყაფაბა დახურეს. კატორღელების ზედამხედველმა თავისი ჯოხით ყველა რიგზე დააყენა, სათითაოდ ყველას წინ დაუგდო თითო ხელი მაგარი ტილოს პერანგი, მარჯალი და სერთუკი, მერმე ხელით ანიშნა, და ყველამ ტანისამოსის გახდა იწყო. ამ დამცირებას, თითქოს ცოტა იყოსო, შემდეგი უბედურებაც ზედ დაერთო.

აქამდე გვარიანი დარი იდგა და, თუმცა ღვინობისთვის ქარი ჰაერს აცივებდა, სამაგიეროდ ლურჯ ცაზე აქა-იქ ღრუბლებს ამორებდა, საიდგანაც მზის რამდენიმე სხივი დედამინას ეფინებოდა. მაგრამ კატორღელებმა ტუსაღის ტანისამოსი მოიშორეს თუ არა-და, ზედამხედველებმა მათ ტიტველა ტანს იჭვნიულად შინჯვა დაუნყეს და გარშემო შეგროვილ ხალხმა თავის ცნობისმოყვარე თვალელები მათ დაამტერეს. ცა მოიქეშა, შემოდგომის ცივი წვიმა ერთბაშად წამოვიდა და ოთხკუთხ ეზოში ნიაღვარად იქცა, მის

ქვეშ კი თავტანშიშველა კატორღელები იდგნენ, მიწაზე დაყრილ მათ საბრალო ტანისსამოსსაც შეუბრალებლად ასველებდა.

თვალის დახამხამებაში ეზო დაცარიელდა, მხოლოდ კატორღელები და მათი ზედამხედველებიღა დარჩნენ. პარიზის ცნობისმოყვარეთ კარების ჩარდახს მიაშურეს თავმესაფარებლად.

წვიმა მაინც არ სცხრებოდა და კოკისპირულად ასხამდა. წვიმით დაფარულ ეზოში მარტო გატიტვლებული და სიცივისაგან აკანკალებული კატორღელები-და სჩანდნენ. მათ ხმამაღლა ყვირილის მაგიერ სამარისებურმა სიჩუმემ მოიცვა იქაურობა. სიცივისაგან ცახცახებდნენ, კბილები ერთმანერთზე ეხლებოდნენ, მათი გამხდარი ბარძაყები, მათი დაზარული წივები ერთმანერთს ეკვროდნენ; განსაცდელი იყო, როცა ადამიანი უცქეროდა, დალებილ ტანზე როგორ იცვამდნენ წვიმისაგან განუწულ პერანგს, მარვალს, სერთუკს; ისე შიშველა ყოფნა უკეთესი იქნებოდა.

ცოტაოდენი სიმხიარულე მარტო ერთ მოხუცს შერჩენოდა. დასველებულ პერანგით ტანი გაიწმინდა და დაიყვირა, რომ „ეს მათ პროგრამაში არა სწერია“, შემდეგ მუშტი მალლა აიშვირა და სიცილს მოჰყვა.

როცა სამგზავრო ტანისამოსი გადაიცვეს, ოცი თუ ოცდაათი რიგრიგად ეზოს მეორე მხარეს წაიყვანეს, სადაც მიწაზე გაჭიმული თოკები იყვნენ მათთვის გამზადებულნი. კორდონი შესდგება გრძელი და მაგარი ჯაჭვისაგან, რომელსაც ყველა ორი ლაჯის სიგრძეზე მობმული აქვს სხვა, უფრო მოკლე, ჯაჭვები; ამათ ბოლოში აქვთ მობმული ბოქლომი, რომელიც ერთნაირის გასაღებით იღება და მოპირდაპირე წვერში კი რკინის ჯოხით იკეტება, რომელიც მთელ მგზავრობის დროს ტუსაღს კისერზე აქვს ჩამოკიდული. როდესაც ეს კორდონი მიწაზედ არის გაშლილი, კაცს თევზის ფხას გაგონებს.

ტყვეები ტალახში, წყლით დაფარულ ეზოში დასხეს, ბორკილებიც გაუყარეს: შემდეგ ორმა კატორღელების მჭედელმა, რომელთაც ხელით სატარებელი გრდემლი ჰქონდათ, ისე, ცივად, დაუჭედეს უზარმაზარი რკინის ჩაქურების დარტყმით. ამის მნახავი თვით გულქვასაც ფერი ეცვლებოდა. ყოველ დარტყმაზე ჩაქურისა, რომელიც მათ ზურგზე მიყუდებული ბინდანსა ხვდებოდა, ტუსაღს ყბა საშინლად ეჭლანებოდა; ერთი ბენო გაუფრთხილებლად მოქნეული ჩაქური თავის ქალას კაკლის ნაჭუჭსავით გაუხეთქდა.

ამ მუშაობის შემდეგ ცოტა დასცხრენ. კაცს ჯაჭვების ჩხარა-ჩხური-ღა ესმოდა და, დროგამოშვებით, ყვირილი და მუნჯური ხმაურობა უკანჩამორჩენილთა ზურგზე დარტყმულ ჯოხებისა. ზოგი კიდევ სტიროდა. მოხუცთ ტანში ჟრუანტელი უვლიდა და ტუჩებს იკვნეტდნენ. თავზარდაცემული ვუსქერდი ამ შესაზარ აჩრდილებს თავიანთ რკინის ჩარჩოში.

ამგვარად, ექიმის გაშინჯვას ზედამხედველების გაშინჯვა მოჰყვა, მათ შემდეგ - დაჭედვა. ამ წარმოდგენაში სამი მოქმედება იყო.

მზემ ხელახლა გამოაშუქა. გეგონებოდათ, ყველას სიცოცხლე ისევ დაუბრუნდაო. ელდანაკრავსავით კატორღელები ერთბაშად წამოდგნენ. ხუთი კორდონი ერთმანერთს გადაება და ფანრის ჯოხს გარშემო შემოერტყა. ისე ტრიალებდნენ, რომ თვალს ებნელებოდათ. მემრე კატორღის სიმღერას მოჰყვნენ, მოაყოლეს ქუჩური ლექსები, ხან გულჩათხრობილ კილოზე, ხან მხიარულად და გიჟურად. ხან მიუწდომელი და გაუგებარ სიტყვებით არეული გულგამგმირავი კვილი და ხრინწიანი სიცილ-ხარხარი ისმოდა; შემდეგ გაშმაგებული ტაშისკვრა, ჯაჭვები ტაკტზე ჩხარუნებდნენ და ბანს აძლევდნენ მათ სიმღერას, უფრო ყურთასმენის წამლებს, ვიდრე რკინის ჟღარა-ჟღური. ოდისმე კუდიანთა ღამის ნახვა რო მომენადინა, არ მოვიწდომებდი, რომ ამაზე უკეთესი ან უარესი ყოფილიყო.

ეზოში ერთი დიდი გობი შემოიტანეს, კატორღელების ზედამხედველმა ჯოხის ცემით მათ ცეკვა-თამაში შეანყვეტინა და ყველა გობს მოუსვა, რომელშიაც რაღაც აყროლებულ და ქონიან სითხეში მოტივტივებული იყო ბალახ-ბულახი. ყველამ შეხვრიტა.

როდესაც დანაყრდნენ, სითხის და შავი პურის გადანარჩენი ეზოშივე გადაჰყარეს და ისევ

ცეკვა-თამაშს მოჰყვნიენ: ალბათ, ამ თავისუფლებით სარგებლობა იმ დაჭედვის დღეს და მის მომყოლ ღამეს შეეძლოთ.

ამ სურათს იგეთის ხარბის ცნობისმოყვარეობით, იგეთი გულდაკოდილი და დაწაფებით ვუცქეროდი, რომ ჩემი თავიც დამავინწყდა. მათდამი თანაგრძნობა მთელ ტანში თავით-ფეხებამდე ჟრუანტელს მივლიდა, მათი სიცილი მდულარე ცრემლით მატირებდა.

ჩემი ღრმა ოცნებობის დროს, ერთბაშად დავინახე, რომ ეს ბღავილა გროვა შეჩერდა და გაჩუმდა. შემდეგ ყველამ ჩემი სარკმელისაკენ მიაპყრო თვალი. - დაპატიმრებული! დაპატიმრებული! - ყვიროდნენ ისინი და თანაც ჩემკენ იშვერდნენ თითს; ყველა გაორკეცებულმა სიხარულმა აიტაცა.

მე გავშემდი.

არ ვიცი, საიდგან მიცნობენ ან როგორ მოვაგონდით.

გამარჯობა! გამარჯობა! - მიყვიროდნენ გამხეცებულის ხმით. ერთმა საუკუნო კატორღაგადანყვეტილ ახალგაზრდათაგანმა, მობრწყინვალე და ტყვიისფერი სახის მექონმა, შურის თვალით შემომხედა და სთქვა: - მას რა უშავს, იგი ბედნიერია, ჩქარა სახარობელას ეღირსება! მშვიდობით, ძმობილო!

არ ვიცოდი, რა ხდებოდა ჩემს თავს, მართლა-და, მე მათი ამხანაგი ვიყავ.

გრევი ტულონის დაგ არს. მე კიდევ მათზე დაბლა მქონდა ბინა: პატივსა მცემდნენ. ტანმა ცახცახი დამინყო.

ჩემ სარკმელთან გამშებული, უძრავი, დამბლადაცემული ვიდექი. მაგრამ, როდესაც დავინახე, რომ ხუთი კორდონი დაიდრა წინ და ძმურის და თანაგრძნობის სიტყვებით მომმართეს; როდესაც მომესმა მათი ჯაჭვების გულგამგმირავი ჩხარა-ჩხური, მათი დრტვინვა, კედლების ქვაზე მათი ფეხის ხმა, - ისე მეგონა, ეს ჩემი საზიზღარი საბნელო იერიშით უნდა აიღონ-მეთქი; საშინლად დავიღრიალე; რაც ძალა და ღონე მქონდა, გაშმაგებული ჩემ კარებს მივხალე; მაგრამ მათი ჩაღენა და გარეთ გაქცევა ვერ ძალ-მედვა: ბოქლომი გარედგან ჰქონდა დადებული, ვსცადე ჩამემტვრია, გაცოფებული ვყვიროდი. კატორღელების ხმა უფრო ახლო და ახლო მესმოდა. ისე მეგონა, მათი გადამშლელი თავები უკვე ჩემს სარკმელს მიუახლოვდნენ, სასონარკვეთილმა კიდევ უკანასკნელად დავიყვირე და უგრძნობლად ძირს დავეცი.

XIV

როცა გონს მოველ, უკვე დაღამებული იყო. ერთ დამტვრეულ ტახტზე ვინექი; ჭრაქმა, რომელიც თაროზე ძლივსდა ბჟუტავდა, ჩემი ტახტის გვერდით ორი სხვა ტახტიც მაჩვენა. მაშინვე მივხვდი, რომ საავადმყოფოში დავენვინეთ.

რამოდენიმე ხანს გაღვიძებული ვიყავი, მაგრამ არაზე ვფიქრობდი, არა მაგონდება რა, უუბედნიერესად ვრაცხდი თავს, რომ ლოგინში ვინექი. თქმა არ უნდა, სხვა დროს საავადმყოფოს და საპატიმროს სანოლი ზიზღს მომგვრიდა; მაგრამ ახლა წინანდელი კაცი არ ვიყავი. ზენარი გამურულ-გახუნებული იყო, საბანი თხელი და დაფლეთილი; დოშაკს თივის სუნი სდიოდა; აბა, ესენი რა სახსენებელია! ამ უხემ ზენართ შუა ჩემს ტანს განცხრომით შეეძლო ყოფნა: ამ საბნის ქვეშ, რაც უნდა თხელი ყოფილიყო, ვგრძნობდი, რომ ძვლების ტვინის ის აუტანელი სიცივე, რომელსაც ასე შევეჩვიე, მმორდებოდა. - მიმეძინა.

ხმაურობაზე გამომედვიდა; დღის სინათლე დამდგარიყო. ხმაურობა გარედგან ისმოდა: ჩემი ტახტი სარკმლის გვერდით იდგა და წამოვიწიე - გამეხედნა, თუ რა ხდებოდა.

სარკმელი ბიცეტრის დიდ ეზოში გადიოდა. ეზო ხალხით იყო გავსებული; ორი წყება ვეტერანებისა აუარებელ ხალხ შორის ძლივს იცავდა ვინრო გზას, რომელიც ეზოში მიდიოდა. ამ ორად გაყოფილ ჯარისკაცების შორის კაცებით დატვირთული ხუთი ურემი ჯალ-ჯალით მიდიოდა: კატორღელები მიჰყავდათ.

ურემები დაუხურავნი იყვნენ. თითო კორდონს თითო ურემი ეჭირა, კატორღელები ერთმანეთს ბურგშექველები ურემის განაპირას ისხდნენ, საერთო ჯაჭვი, ურემის სიგრძეზე გაჭიმული, ყველას აცალკევებდა, ჯაჭვის ბოლოს კატორღელების ზედამხედველი გატენილი თოფით ზეზე იდგა. ყოველ ურემის დანჯღრევაზე რკინას საშინელი ჩხარა-ჩხური გაუდიოდა და კატორღელების ჩამოკიდული თავი და ფეხები კანტურებდნენ.

წვრილი წვიმა ჰაერს საშინლად ჰყინავდა და მათი ლურჯფრად ქცეული მარვლები ტანს ეკვროდა. მათ გრძელ წვერზე და მოკლე თმაზე წვეთები ჩამოსდიოდა; სახემ მკაცრი და შეუბრალებელი გამომეტყველება მიიღო; სიცივისაგან საცოდავად კანკალებდნენ და კბილებს ერთმანეთს ახლიდნენ. ამასთან, ყოველივე განძრევა და მიხვრა-მოხვრა შეუძლებელი იყო. ერთხელ მიბმული ამ ჯაჭვზე, კაცი ასოა იმ საშინელებისა, რომელსაც კორდონი ჰქვია და რომელიც ერთ კაცსავით ინძრევა. ყოველივე აბროვნება უნდა უარჰყო. კატორღის ბორკილი ყელში სასიკვდილოდ გიჭერს და, ვითარცა პირუტყვი, მოთხოვნილებანი და ჭამის მადა მხოლოდ დანიშნულ დროს უნდა იქონიო. ამგვარად, უძრავნი, უმეტესი ნაწილი ნახევრად ტიტველი, თავშიშველა და ფეხებჩამოკიდული - მათ 25-ის დღის სავალ გზას გაუდგნენ, ერთ და იმავე ურემზე დამჯდარნი, ერთ და იმავე ტანისსამოსით მკათათვის პაპანაქება მხესაც უნდა გაუძლონ და გიორგობისთვის ცივ წვიმასაც. გეგონებათ, ადამიანს, მსგავსად ჯალათისა, სწადის მზის ნახევარი თავის სამსახურში გამოიყენოს.

გარეშე მაყურებელთ და ურემებში მჯდომარეთ შორის საშინელი მოსასმენი დიალოგი გაიმართა: ერთი მხარესაგან გინება ისმოდა, მეორესაგან მუქარა, და ორივე მხარესაგან წყევლა-კრულვა; მაგრამ უფროსმა ერთი ანიშნა და კატორღელების ცხვირპირზე ჯოხების წვიმა წამოვიდა და ყველაფერმა ის გარეგანი სიჩუმე მიიღო, რომელსაც „წესიერებას“ ეძახიან, მაგრამ თვალეები კი შურისძიებით უელვარებდნენ და უბედურთ მუშტები მათსავე მუხლებს ეკვროდნენ.

ხუთი ურემი, ცხენოსანი ჟანდარმები და კატორღელების ქვევითი დარაჯები ბიცეტრის დიდ ალაყაფის კარებს მიეფარნენ; მეექვსე ურემიც, დატვირთული ერთმანერთში არეულ ქვაბებით, გობებით და სათადარიგო ჯაჭვებით, უკან დაედევნა; რამოდენიმე, ყავახანაში დაგვიანებული, კატორღელების ზედამხედველნი გამოვიდნენ მათ დასაწევად. ხალხიც გავიდა. მთელი ეს სურათი მოჩვენებასავით გაჰქრა. ურემების თვლების მძიმე ხმაურობა და ქვით მოკირწყულ ფონტებლოს ქუჩაზე მიმავალ ცხენების ფეხის ხმა ჰაერში იკარგებოდა და თანდათან სუსტდებოდა, ოდნავლა ისმოდა მათრახის დარტყმა, ჯაჭვების ჩხარა-ჩხური, ღმუილი ხალხისა, რომელიც კატორღელებს გზას უწყევლიდა.

აი, აგეთია მათი მოგზაურობის დასაწყისი.

- აბა, რას მეუბნებოდა ჩემი ვეჭილი? კატორღაო! როგორ არა! უფრო ათასჯერ სიკვდილი, უფრო სახრჩობელა, ვიდრე კატორღა, უფრო არაფერი მინდა, ვიდრე ეს ჯოჯოხეთი; ჯალათს უფრო ადვილად გაუშვრდი მოსაჭრელად თავს, ვიდრე კატორღის ჯაჭვს გავიყრიდი! კატორღა? ღმერთო გეციერო!

XV

საუბედუროდ, უკეთ შევიქნენ. მეორე დღეს საავადმყოფოდგან უნდა გავსულვიყავ. ისევ საბნელოში ამოვყავ თავი.

კარგად ვარ! მართლა-და, ახალგაზრდა ვარ, სიმრთელე და ღონე არ მაკლია. ჩემს

ძარღვებში სისხლი თავისუფლად სდუნს; ყველა ასო ჩემს სურვილს მორჩილობს; სადი ვარ სულით და ხორციით, გაჩენილი ვარ ხანგრძლივი სიცოცხლისათვის! და ყველა ამასთან კი ერთმა სენმა შემიპყრო, სასიკვდილო სენმა, სენმა, კაცის ხელით ქმნილმა.

რაც საავადმყოფოდან გაველ, ერთმა გულგამგმირავმა ფიქრმა მოიცივა ჩემი არსება, რომელმაც ლამის გამაგიჟოს, ფიქრმა იმაზე, რომ იქ რო დავრჩენილიყავ, ეგების გაქცევა მომეხერხებინა. ექიმები, ეს „შემბრალელებელი დანი“, ჩემ მდგომარეობას თანაუგრძნობდნენ. ასეთი ახალგაზრდა უნდა მოვკვდე და აგეთის სიკვდილით! მითხრეს, რომ ისინი, სანამ თავზე მადგნენ, დიდის გულმტკივნელობით მევიდებოდნენ. ეჰ, საკვირველებავ! მაგრამ რა? ეს ხალხი, რომელიც ჰკურნავს, თქვენ ცხელებისაგან გარჩენენ და არა სიკვდილისაგან. ეს უკანასკნელი კი მათთვის ასე ადვილი იყო! ერთი კარი რო ღია დაეტოვებინათ! აბა მათ რა დააკლდებოდათ?

ახლა კი არაფრის იმედი უნდა მექონდეს! ჩემ აპელაციას უკანვე დააბრუნებდნენ, რადგან ყველაფერი რიგბეა; მონშეებმა რიგიანი ჩვენება მისცეს, ვეჭილებმა რიგიანად ივეჭილეს, მოსამართლეებმა კანონიერად იმოსამართლეს! იმედი დაკარგული მაქვს, მხოლოდ თუ... არა, სიბრყველა! არაფრის იმედი! აპელაცია თოკს მიაგავს, რომელზედაც თქვენ ჩამოკიდებული ხართ და ჯურღმულს გადასცქერით, თქვენ გესმით, ეს თოკი როგორ თანდათან სწყდება, სანამ სრულიად არ განწყდება. იმ სახრჩობელის დანასაც მიაგავს, რომელსაც გადმოსავარდნელად ექვსი კვირა უნდა მოუნდეს.

რომ მაპატივებდნენ? - მაპატივებდნენო! ვინ? რისთვის? როგორ? ჩემი პატივება ყოვლად მოუხერხებელია. მაგალითისთვის, როგორც ისინი ამბობენ, არ უნდა მაპატიონ.

სამი ფეხის გადადგმა-და დამრჩენია: ბიცეტრი, საპატიმრო და სახრჩობელა.

XVI

როცა საავადმყოფოში ვიყავი, რამდენიმე საათის განმავლობაში ერთ ფანჯარასთან ვიყავი ახლო მიმჭდარი მზესთან - იგი მაშინ ამოვიდა - ან, უკეთ, ვსტკბებოდი მზის სხივებით, რომელთაც სარკმლის ჯვარედინი რკინა ჩემამდე უშვებდა.

მუხლებზე იდაყვდაყრდომილი ჩემი დამძიმებული თავი ხელებში მეჭირა, ფეხები სკამის რკინაზე მექონდა მიბჯენილი; ისე დავვარდი, ისე დავსუსტდი, რომ მოვიღუნე და ჩემ ტანსვე დავვეყრდნე, თითქოს მთელს სხეულში არც ძვალი შემრჩენოდეს და არც სახსარ-ძარღვები.

საპატიმროს გახრწნილი ჰაერი სულს საშინლად მიხუთავდა, კატორღელების ყვირილი ისევ ყურიდგან არ გამომდიოდა, ბიცეტრის საშინელ დაღლილობას ვგრძნობდი. მეგონა, რომ ღმერთი მოწყალებას მოიღებდა ჩემზე-და - ერთ პატარა ჩიტუნისა მანაც გამომიგზავნიდა, სახლის სახურავის ბოლოზე შემოჭდებოდა და გალობით ნუგეშს მცემდა.

არ ვიცი, ჩემი ნატვრა ღმერთმა შეისმინა თუ ეშმაკმა; მხოლოდ იმავე დროს, ფანჯარასთან მშვენიერი ხმაურობა მომესმა, რაღაც ჩიტზე უკეთესი მიგალობდა: 14 წლის ქალის წმინდა, უბიწო და მორაკრაკე ხმა. როგორც სიზმარში, თავი მაღლა ავიწიე და ხარბად ვისმენდი მის სიმღერას, ნელი და სევდიანი კილო იყო; მტრედის მომტირალე და მწუხარე ღუღუნს მიაგავდა, აი სიტყვებიც:

ღამე იყო... ბნელ ქუჩაში

სამი ვეშაპი ჟანდარმი

თავს დამეხვიაო.

ჯერ მრავალი გამცხეს ყბაში,

მერე ბორკილი შემაბეს...

ეს რა შემემთხვაო?

ვერ შემიძლია გამოვხატო, რა ზომამდე მიაღწია ჩემმა სასონარკვეთილებამ. ხმამ ისევ განაგრძო:

პოლიციელიც მობრძანდა,

ახლა იმან დამაზილა

და წინ გამიძღვაო.

გზაზედ მეზობელი დამხვდა,

მეგობარი, ისიც ქურდი,

და გულს მომეძვაო.

*

ქურდ-ბაცაცავ - მეზობელო,

წადი და ჩემს ცოლს უამბე

რაც რომ შემემთხვაო.

ჩემი ცოლი, ჩემი გველი

გაბრაზდება და იკითხავს:

რა დააშავაო?

*

უთხარ: კაცი მოვკალ გზაში,

ტანისამოსი გავაძერ:

რაც რამ ებადაო;

თვითონ ჩავფალი მიწაში...

მიწა იყო, მიწად იქცეს,

მე რად შემომხვდაო?!

*

ჩემი ცოლი - ჩემი გველი

ვერსალში გაეშურება,

ნახავს მეფესაო;

დაუჩოქებს, ი ტყავ-ჭრელი

თხოვნას მიაართმევს, შესტირებს:

ნუ მართმევ ქმარსაო!

*

თუ მაპატივა მეფემა,

ჩემს ცოლს ოქროთი შევმოსავ,

ი ქაჯის კერძაო.

ხავერდის ქათიბს ჩავაცმევ,

ლალის ქოშებით ვატარებ

ჩემ ჯოჯოხეთსაო!

*

რას მაპატივებს!.. შეუტევს;

„ნადი, მომშორდი აქედგან,

ნუნკო, თავხედოვო!

შენ ქმარს მე სამს ბოძს ვაჩუქებ,

ზედ თოკს - მისთვის ყელსახვევად...

აი, მის ჯილდოვო!..“

ბოლომდინ არ მომისმენია და მეტის მოსმენაც ვერ შემეძლო. ნახევრად გასაგები და ნახევრად დაფარული აზრი ამ საზიზღარ დრტვინვისა, ეს ბრძოლა ფირალისა ღამის დარაჯთან, ეს ქურდი, რომელიც მასა ხვდება და რომელიც თავის ცოლთან აჩქარებს, ეს საზიზღარი დასაქმება: „მე ერთი კაცი მოვკალი და დამიჭირეს“, ეს ქალი, რომელიც ვერსალში არბითურთ მირბის, და ეს „უდიდებულესობა“, რომელიც ბრაზდება და დამნაშავეს უქადის ათამაშოს იქ, „სადაც ფიცარი არის“, - ყველა ესენი იგეთ ნაზს კილოზე იგალობა, ეგეთი ტკბილი ხმით, რომ ნეტარებისაგან კაცს მიეძინებოდა!... გული ჩამეთუთქა, გავშეშდი, არაქათი გამომეცალა. რა საზიზღარი იყო აგეთის ნორჩის ტუჩებისაგან აგეთ სიტყვების მოსმენა. ყველა ესე ვარდზე ლოკოკინას ლორწოს მიაგავდა.

არ ძალმიძს იმის გამოთქმა, რასაც ვგრძნობდი; ერთ და იმავე დროს გული დამინწყულდა და მომეფხანა კიდევცა. საპატიმროს და კატორღის ენა, ეს სისხლით ნაპკურები და თან სასაცილო ენა, ეს გულგამგმირავი იფიაფა ახალგაზრდა ქალის ხმაზე შეხამებული, კვკლუცი გადასვლა ბავშვის ხმიდამ დედაკაცის ხმაზე! ყველა ეს უფორმო და უხერხულად გადაბმული სიტყვები, ნამღერები, მოქარგული, დამარგალიტებული!

ახ, რა შეუბრალებელი რამ არის საპატიმრო! იგეთ გესლს შეიცავს, რომ ყველაფერს სწამლავს, ყველაფერს აჭკნობს; თვით 14 წლის ქალის სიმღერასაც! თუ იქ ჩიტუნია ნახეთ, ფრთებზე უსათუოდ ტალახი ექნება: იქ ლამაზ ყვავილს მოსწყვეტავთ, უსუნებთ და საშინელი მყრალი სული კი გეცემათ ცხვირში.

XVII

ახ, გაპარვა რომ შემეძლოს, როგორ გავიქცეოდი!

არა, როდი უნდა ვირბინო. ამით ყურადღებას მივიპყრობ და ჩემზე ეჭვს შეიტანენ. პირიქით, დინჯად გავივლიდი, თავი მალლა აწეული, სიმღერა-ღიღინით. სადმე ძველ, მტრედისფერ, წითელზოლებიან ქულაჯასაც რო ვიპოვიდე, ჩემი საქმე მთლად გაიჩარხება. მიდამოს მეზღვეებს სულ ყველას ამგვარად აცვიათ.

არკოლის მახლობლად, ერთი ჭაობის გვერდით, დიდი ტყეა, სადაც შევირდად ყოფნის დროს, ყოველ ხუთშაბათს ამხანაგებითურთ ბაყაყების საჭერად მივდიოდით. აი, საღამომდე მუდამ იქ დავიმალებოდი ხოლმე.

ღამე დადგებოდა თუ არა, გზას განვაგრძობდი. ვინსენში წავიდოდი. არა, მდინარე შემაფერხებდა. არპაჟონში გავსწევდი. - არა, უკეთესი იქნებოდა სენ-ჟერმის გზას დავდგომოდი ჰავრამდე, იქიდგან კი ინგლისში ამოვყოფდი თავს. - არ დავეძებ! ვთქვათ, ლონგჟუმოში მივედი, ვნახოთ, ჟანდარმი შემეჩეხა; მომთხოვა პასპორტი... მაშინ წავიდა ჩემი საქმე...

- ეხ, სანყალო, ღამის ოცნებამ გაგიტაცოს?! ჯერ, თუ კაცი ხარ, ეს სამი ადლის სისქე კედელი დაამსხვრიე, რომელსაც შენ შეუპყრიხარ! სიკვდილი! სიკვდილი!

წარმოვიდგენ, ჯერ ისევ სულ ბავშვი, როგორ მოველ აქ დიდი ჭების და შეშლილების სანახავად.

XVIII

სანამ ყველა ამას ვსწერდი, ჩემს ლამპარს ფერი დაეკარგა, დღის სინათლემ სარკმელში შემოაჭყიტა; ეკლესიის საათმა 6 დაჰკრა.

ეს რაღას უნდა ნიშნავდეს? სატუსაღოს უფროსი ჩემ საბნელოში შემოდის; ქუდი მოიხადა, მომესალმა, ბოდიში მოიხადა, თავის უხემ ხმას, რაც შეეძლო, ალერსიანი კილო მისცა და დამეკითხა, სადილად რას მოვიტხოვდი.

თავით ფეხებამდე გამაჟრჟოლა. - დღეს ხომ არ უნდა გადაწყდეს ჩემი ბედი?

XVIII

სანამ ყველა ამას ვსწერდი, ჩემს ლამპარს ფერი დაეკარგა, დღის სინათლემ სარკმელში შემოაჭყიტა; ეკლესიის საათმა 6 დაჰკრა.

ეს რაღას უნდა ნიშნავდეს? სატუსაღოს უფროსი ჩემ საბნელოში შემოდის; ქუდი მოიხადა, მომესალმა, ბოდიში მოიხადა, თავის უხემ ხმას, რაც შეეძლო, ალერსიანი კილო მისცა და დამეკითხა, სადილად რას მოვიტხოვდი.

თავით ფეხებამდე გამაჟრჟოლა. - დღეს ხომ არ უნდა გადაწყდეს ჩემი ბედი?

XIX

ღიაღ. დღეს!

თვით საპატიმროს უფროსმა მინახულა. მკითხა, რითი შეეძლო ვესიამოვნებინე და გამოსადეგი ყოფილიყო, სურვილი გამოაცხადა შეეტყო, მასზე ან მის ხელქვეითებზე გაჭავრებული ხომ არ ვიყავ, გამომკითხა როგორა ვარ, ღამე როგორ გავატარე; გამოთხოვების დროს „ბატონიც“ კი დამიძახა.

XX

საპატიმროს უფროსს არა სჯერა, რომ მე მასზე ან მის ხელქვეითებზე მომდურავი ვიყვე. იგი მართალია, - ჩემთვის უარესი იქნებოდა, რომ ჩივილი დამენყო, მათ თავისი მოვალეობა აღასრულეს, მე კარგად შემინახეს; გარდა ამისა, მოსვლა-წასვლის დროს ზრდილობიანად მომეპყრნენ. ნუთუ კმაყოფილი არ უნდა ვიყვე?

ეს კეთილი უფროსი, თავის ტკბილი ღიმილით, მისი ალერსიანი სიტყვა-პასუხი, მისი თვალეხი, რომელნიც თან გელაქუცებიან და თანაც სამარეს გითხრიან, მისი ახმახი და ფართო ხელები - ყველა ესე განხორციელებული საპატიმროა, ბიცეტრია - კაცად ქცეული.

ჩემს გარშემო ყველაფერი საპატიმროა; საპატიმრო ყველანაირ სახით მეხატება, მეხატება კაცის სახეში ისე, როგორც საბნელოს სახეში მეხატება.

ეს კედელი ქვისაგან აგებული საპატიმროა; ეს კარი - ხისგან გაკეთებული საპატიმროა; ეს დარაჯნი - ხორცი და ძვლისაგან წარმომდგარი სახეა საპატიმროსი.

საპატიმრო რაღაც საშინელი არსების მსგავსია, სრული, განუყოფელი, ნახევარი სახლი და ნახევარიც ადამიანი. მე მისი ლუკმა ვარ; იგი მე მიეკავს, მარყევს ყველა თავის სახსრით; იგი მე მამწყვდევს თავის გალიპულ კედლებში, მკეტავს თავის რკინის ბოქლომით და უფროსივით თვალყური ჩემზე უჭირავს.

აჰ! სანყალო ჩემო თავო, რა უნდა გადამხდეს თავზე? რა უნდა მიყონ?

XXI

ახლა კი დამშვიდებული ვარ, ყველაფერი მორჩომილია, მორჩომილია საბოლოოდ. ახლა გამოვერკვიე იმ სულიერ მღელვარებისაგან, რომელშიდაც დირექტორის მოსვლამ ჩამაგდო.

ვინაიდგან, უნდა გამოვტყდე, იმედი კიდევ მქონდა. ახლა კი, გმადლობ უფალო, არაფრის იმედი მაქვს.

აი, რა მოხდა:

როდესაც საათმა 7-ის ნახევარ დაჰკრა, - არა ეს მანამდე იყო - ჩემი საბნელოს კარი განიღო. ერთი თმაგადათეთრებული მოხუცი, ყავისფერსერთუკიანი, შემოვიდა. თავის სერთუკი გაიღელა, ანაფორა და პერანგის საყელო დავინახე. მღვდელი იყო.

სატუსაღოს მღვდელი იყო, და უბედურების მომასწავებელიც კიდევ ეს იყო.

გულკეთილის ღიმილით ჩემს პირდაპირ ჩამოჭდა, მემრე თავი დააქნია და ბეცისაკენ, ე. ი. ჩემი საბნელოს ჭერისაკენ ამართა. ყველაფერს მივუხვდი. - შვილო ჩემო, - მითხრა მან, მზადა ხართ?

- არ მოვმზადებულვარ, მაგრამ მზად კი ვარ, - ჩავარდნილის ხმით ვუპასუხე.

ამასობაში სახე ამემღვრა, ერთბაშად ცივმა ოფლმა მთელ ტანზე დამასხა. ვიგრძენი, რომ შუბლი მისივდებოდა, ყურებს კივილი გაჰქონდათ.

სანამ მე, მიძინებულსავით, სკამზე ვტრიალებდი, კეთილი მოხუცი რაღაცას ლაპარაკობდა; მე ასე მომეჩვენა, და, როგორც ახლა მაგონდება, ტუჩებს აცმაცუნებდა, ხელებს იქნევდა, თვალეხს აცეცებდა.

კარი ხელახლა შემოიღო. გასაღების ხმაურობამ მე უგრძობელ მდგომარეობისაგან გამომიყვანა, ხოლო მღვდელს ლაპარაკი შეაწყვეტინა. შავ ტანისამოსში ვიღაც დიდი კაცის მსგავსი დირექტორის თანხლებით თავს დამადგა და მდაბლად სალაში მომცა. ამ

კაცს მსაფლავებელ რაზმის მსგავსად სახეზე რაღაც ოფიციალური მწუნარება ეხატებოდა. ხელში დარგვალებული ქაღალდი ეჭირა.

- ბატონო, - მომმართა მან ზრდილობიანის ღიმილით, - მე პარიზის სასახლის კართუხუცესი ვარ. პატივი მაქვს, გარდმოგცეთ მთავარ-პროკურორს დასაქმება.

პირველმა შიშმა გამიარა. მთელი ჩემი გონება მოვიკრიფე.

- მაშ ის მთავარ-პროკურორი იყო, რომ ასე აუცილებლად თხოულობდა ჩემს თავს, - ვუთხარი მე. - ჩემთვის დიდი პატივია, რომ ისა მწერს. იმედი მაქვს, რომ ჩემი სიკვდილი მას დიდად ასიამოვნებს; ვინაიდან, ჩემთვის ძნელი წარმოსადგენია, რომ ამას (სიკვდილს) იგი ისე ესწრაფვოდა, და ახლა მას გულგრილად მიეგებოს.

ყველაფერი ესე გავათავე და გულმაგრად მივმართე: - ნაიკითხეთ, ბატონო!

მანაც ერთი რამ გაჭიანურებულის კითხვა დაიწყო, ყოველ სტრიქონს გალობით ათავებდა, და ყოველ სიტყვის შუა-ალაგას მხრებს იბზევდა. ეს ჩემი უკან დაბრუნებული აპელაცია იყო.

როცა ბოლომდე ნაიკითხა, დასძინა: - ჩამოხრჩობა დღეს იქნება გრევზე - ეს სიტყვა ისე წარმოსთქვა, რომ მარკუბდაკრულ ქაღალდებისთვის თვალი არცკი მოუშორებია. - სრულ 8-ის ნახევარზე საპატიმროში წავალთ, ჩემო ძვირფასო ბატონო, კეთილ ინებეთ ჩემი უკან გამოყოლა.

რამოდენიმე ხნის შემდეგ მას ყურს არც კი ვუგდებდი. დირექტორი მღვდელთან ლაპარაკობდა; მას კი თვალეები თავის ქაღალდებზე დაეშტერებინა; მე კი ნახევრად შემოდებულ კარებს ვუყურებდი... ახ! სისაძაგლევ! 4 თოფიანი დარაჯი კარზე იდგა! კართუხუცესმა ახლა კი შემომხედა და თავის წინადადება განიმეორა.

- როდესაც გნებავდეთ, - ვუპასუხე მე. - მე თქვენს განკარგულებაში ვარ!

თავი დამიკრა და მითხრა: - ნახევარ საათს უკან შემოვალ.

ყველამ მარტოკა დამტოვა.

ღმერთო ჩემო, ერთი რამ საშუალება მაინც იყოს! რაღმე საშუალება! მეტი ჯანი არ არის, უნდა გავიპარო! უნდა, უსათუოდ უნდა! ახლავე! კარებიდან, სარკმელიდან, ბუხრიდან! საიდგანაც უნდა იყვეს, ბოძებს კი უნდა მოვაშორო ჩემი ტანი.

ოხ, ღვთის რისხვავ, წმინდა გიორგის ლახვარო! მთელი თვეებია საჭირო, რომ ეს კედლები კარგის იარაღით გავხვრიტო, და მე კი, არც ლურსმანი მაქვს, და არც ერთი საათი დროდ!

XXII

საპატიმროში

აი, განჩინების თანახმად, კიდევ „გადაყვანილი ვარ.“ მაგრამ ჩემი მოგზაურობა ღირსია დავთვალო, რამდენი დრო მოინდომა.

საათმა 8-ის ნახევარი დაჰკრა, როცა კართუხუცესი ხელახლა ჩემს საბნელოში თავს დამადგა. - ბატონო, მე თქვენ გიცდით, - მითხრა მან.

მახლას, მარტო ის არ მიცდიდა!

წამოვდექი, ერთი ნაბიჯიც წავდგი; მეგონა მეორედ ფეხს ვერ მოვიცლი-მეთქი, თავი დამმძიმებია, ფეხებიც დამსუსტებია. მაინც სიარული მოვახერხე და დინჯად გაჰყვი.

საბნელოდგან გასვლამდე იქაურობას ერთხელ კიდევ გადავაავლე თვალი. - თურმე, ჩემი საბნელო შემყვარებია. - შემდეგ ცარიელი და ღია დავსტოვე, რადგა ყველა საბნელოს რაღაც ახირებულ სახეს აძლევს.

მაგრამ ასე ცარიელი დიდხანს არ დარჩება. როგორც მეკარემ მიაბო, ჩემი ალაგი ამაღამ ერთმა ტუსაღმა უნდა დაიჭიროს, რომელიც, სადაც არი, უნდა გაასამართლონ.

დერეფნის კარებთან მოძღვარიც წამოგვეწია. ის იყო, საუბმე ეჭამა.

საბნელოდგან გამოსვლაზე ბედამხედველმა მხურვალედ ხელი ჩამომართვა და ჩემს ამაღას ოთხი თოფებიანი ჯარისკაციც მიუმატა.

საპატიმროს კარებთან ერთმა მომაკვდავმა მოხუცმა დამიყვირა: „ნახვამდე“!

ეზოში გავედით. ჰაერი ჩავისუნთქე: საუცხოვოდ მემამა.

გამლილ ჰაერზე დიდხანს არ გვივლია. პირველ ეზოში ცხენშებმული ურემი გვიცდიდა; იგივე ურემი იყო, რომლითაც პირველად მომიყვანეს: მსგავსად კაბრიოლეტისა, გაგრძელებული რამ იყო, შუაში იგეთი ხშირი რკინის მავთულით იყო გაყოფილი, გეგონებოდათ, ყასნაღით ნაქსოვიათ. ორივე განყოფილებას თითო კარი აქვს, ერთს წინიდგან და მეორეს უკნიდგან, ყველაფერი კი ისე გამურული, გამავეებული და დამტვრიანებული იყო, რომ, მასთან შედარებით, ღარიბების დასამარხი საკაცე ხელმწიფის ეტლი იყო.

სანამ ორთვლიან კუბოში ჩამანვენდნენ, მთელ ეზოს თვალი გადავაავლე; ეს იყო ერთი იმ სასონარკვეთილი შეხედვათაგანი, რომლის წინაშე თვით ქვის კედელი ვერ მაგრდება და სკდება.

ხეებით გაშენებულ პატარა მოედანის მსგავსი ეზო მაყურებლებით ახლა უფრო გავსილა, ვიდრე კატორღელების წაყვანის დროს. ახლავე ხალხი შეგროვილა!

როგორც კატორღელების წაყვანის დღეს, შემოდგომის წვიმა მოდიოდა. წვრილი და გამყინავი, რომელიც ამის წერის დროსაც მოდის, რომელიც მთელი დღე არ შესწყდება, და რომელიც თვეზე მეტი გაგრძელდება.

გზები გადათხრილნი იყვნენ, ეზო ტალახით და წყლით სავსე. სიამოვნება მქონდა ეს ხალხი ამ ტალახის მზელავი მენახა.

ჩვენ ურემზე დავსხედით, კართუხუცესი და ერთი ჟანდარმი - წინა განყოფილებაში, მოძღვარი, მე და ერთი ჟანდარმიც უკანაში ვიყავით. ოთხი ცხენოსანი ჟანდარმი ურემის გარშემო მოგვდევდა. ამგვარად, მეეტლეს გარდა, რვა კაცი ერთ კაზე იყო მიჩენილი.

როდესაც ურემზე ავდიოდი, ერთმა დედაკაცმა წამოიძახა: „ბორკილებს კიდევ ეს მირჩევნია!“

მე თანახმა ვარ. ეს სანახავი უფრო ადვილად, ერთი თვალის გადავლებით ინახვება; ადვილი მისანვდომია. ეს უფრო ადვილი და კარგიცაა. არაფერი გართობს. მარტოდ-მარტო ერთი კაცია, და ამ კაცისთვის იმდენივე აურზაურია ატეხილი, რამდენიც ყველა კატორღელებისთვის ერთად იყო. მხოლოდ ეს ისე გადახლართული არ არის; ეს გასქელებული სითხეა უფრო სურნელოვანი.

ურემი დაიდრა. ბიცეტრის ალაყაფის კარების თაღთან გასვლაზე მიყრუებული ხმა ამოიღო, შემდეგ ხეივანზე გავიდა; მძიმე ჭიის-კარი მის უკან მიხურულ იქმნა. მთელი ჩემი არსების გაშემებას ვგრძნობდი, მსგავსად საღათას ძიღში ჩავარდნილ კაცისა, რომელსაც არც განძრევა შეუძლია, არც ყვირილი, და რომელსაც დასაფლავება კი ეყურება. მდუმარედ ყურს ვუგდებდი ფოსტის ცხენების კისერზე ჩამოკიდებულ ბარების ტაკტზე და სლოკინივით წკარა-წკურს, რკინაშემოვლებულ ურემის თვლების ქვით მოკირწყლულ ქუჩებზე რახა-რუხს, ან ურემის ნჭღრევას, როდესაც მისი თვალები ჩაღრატნილ ადგილს ჩავარდ-ამოვარდებოდნენ, ჟანდარმების ცხენების ფეხის ხმას, მეეტლის მათრახის ტკაცატკუცს. ყველაფერი ესე ისე მეჩვენებოდა, თითქოს გრიგალი საღმე მიმაქროლებოდა.

ჩემს პირდაპირ რკინის კედელში პატარა ჯუჯრუტანა იყო გამოჭრილი, ჩემი თვალები უნებურად ბიცეტრის შესავალ კარებში ზემოთ წარწერას დააშტერდნენ: „მოხუცო თავშესაფარი“.

- შეხე, - წამოვიძახე, - თურმე იგეთებიც არიან, რომელნიც აქ ყოფნაში კიდევაც ბერდებიან.

და, როგორც ძილ-ღვიძილში მყოფობის დროს, ჩემს სიმწარისაგან დამძიმებულ თავში ამ აზრს ყველა მხრივ დაუკვირდი. ერთბაშად ურემმა ხეივნიდგან დიდ ქუჩაში გადაუხვია და ჩემ ფანჯრიდგან სულ სხვა სანახავს წავანყდი. პარიზის ბურუსში ცისფერი და ნახევრად გახუნებული პარიზის ღვთისმშობლის ეკლესია წარმომიდგა თვალწინ. ერთბაშად ჩემი გონებაც სხვა სანახავზე გადავიდა; ურემისებრ მანქანად ვიქეცი. ჩემს თავში ბიცეტრზე ფიქრის შემდეგ ღვთისმშობლის ეკლესიაზე ფიქრმა დაიჭირა ადგილი. - კოშკზე მყოფნი კარგად ნახავენ, სადაც არის დროშა, - გიჟურის ღიმილით ვუთხარი ჩემ თავს.

მე მგონი, მოძღვარმა ამ დროს დაიწყო ლაპარაკი; მის ნათქვამს მე მოთმინებით ვუსმენდი. ურემის თვალების რახა-რუხი, ცხენების ფეხის ხმა, მეეტლეს მათრახი უიმისოდაც ყურში მიბჟუოდა. ესეც ერთი ხმით მეტი!

ამ ერთგვარ სიტყვების წვიმის ყურისგდება, მადრევანის დუდუნისებრ, ჩემ ფიქრებზე მიმაძინებლად მოქმედებდა; ჩემს წინ ერთი-ერთმანეთზე იცვლებოდნენ სულ სხვადასხვა, სულ ერთი და იგივე სიტყვები, როგორც გრძელი შარავნის გაყოლებაზე ახალმოზრდილი თელა. ამ დროს წინა განყოფილებაში მჯდარ კართუხუცესის ბოხმა და მოსხეპილმა ხმამ გამომავლიდა. - აბა, მამაო მოძღვარო, - წამოიძახა მან თითქმის მხიარულის კილოთი, - ახალს რა იტყვით?

და ამ ლაპარაკის დროს მღვდელს მიუბრუნდა.

მოძღვარმა, რომელიც შეუწყვეტლივ მე მელაპარაკებოდა და რომელსაც ურემის ხმაურობამ ყურთასმენა წაუღო, არა უპასუხა-რა.

- ეი, ეი! - ყვიროდა ხმაამაღლებით კართუხუცესი, რომ თავისი ხმით ურემის ჯახა-ჯუხისათვის გადაეჭარბებინა: - შე დასამტვრევო ურემო!

მართლა რომ დასამტვრევი!

მან ისევ განაგრძო:

- ეჭვი არ არის, ურემი გვიშლის; კაცს ვერას გააგონებ. რა მინდოდა მეტქვა? მამაო, სიკეთე მიყავით, ერთი მომაგონეთ, რის თქმა მწადდა? - მართლა! პარიზის დღევანდელი ახალი ამბავი იცით?

მე ტანში გამაჟრჟოლა, თითქოს ჩემზე ყოფილიყოს რამე.

- არა, - მიუგო მღვდელმა, რომელმაც, როგორც იყო, ახლა კი გაიგონა, - დრო არა მქონდა დილის გაზეთები გადამეთვალაიერებინა: თუ რამე არის, ამ საღამოს წავიკითხავ. როცა, როგორც დღეს, მთელი დღე საქმეში ვარ გართული, მეკარეს დავაბარებ, ჩემი გაზეთები შემინახოს, და დაბრუნებისას ვკითხულობ ხოლმე.

- ეიო, როგორ შეიძლება, თქვენ არ იცოდეთ ეს, - უთხრა კართუხუცესმა. - პარიზის ახალი ამბავი, დილის ამბავი!

სიტყვა მე ვითხოვე: - მგონი, მე ვიცი.

კართუხუცესმა შემომხედა: - თქვენ! მართლა?

- მაშ, აბა თქვით, თუ იცით?

- დიდი ცნობისმოყვარე ყოფილხართ! - ვუთხარი მე.

- რათა, ბატონო? - მიპასუხა კართუხუცესმა. - ყველას თავისი მსჯელობა აქვს პოლიტიკაზე. მე ღრმად დარწმუნებული ვარ, რომ თქვენც თქვენი მსჯელობა გაქვს. რადცა შემეხება მე,

სრულიად იმ აზრის მომხრე ვარ, რომ ააღორძინონ ნაციონალური გვარდია. მე ჩემი კომპანიის სერჟანტი (უფროსი) ვიყავ, და, გარნმუნებთ, სასიამოვნო ხელობაცაა.

სიტყვა შევანყვეტინე: - მე არ მეგონა, რომ საქმე ამაში იქნებოდა.

- მაშ, სხვა რა ახალი ამბავი იცით?

- მე სულ სხვაზე ვამბობდი, რომელზედაცვე დღე მთელი პარიზი ლაპარაკობს.

ბრიყვი როდი მიხვდა; ცნობისმოყვარეობა უფრო გაუორკვეცდა.

- მაშ სხვა ამბავია? სად გაიგეთ. რაზეა, გთხოვთ, ჩემო საყვარელო ბატონო? მამაო, თქვენ ხომ არ იცით. თქვენ ჩემზე ჩქარა ხო არ იგებთ ახალ ამბებს? აბა, ერთი გამაგებინეთ, უმორჩილესადაა გთხოვთ, რაშია საქმე? როგორც ხედავთ, ახალ ამბების შეტყობა ძალიან მიყვარს; ყველაფერს ბატონ თავმჯდომარეს ვუამბობ და გაერთობა ხოლმე.

კიდევ ათასი რამ წამოროშა! ხან მღვდელს მიუბრუნდებოდა, და ხან მე; მე კი მარტო მხრებს ვიწვედი.

- მე იმაზე ვფიქრობ, - მივუგე მე, - რომ ამაღამ ვერ ვიფიქრებ.

- ააა, ეგ არის? - მითხრა მან. - ამან ასე როგორ დაგადმარათ? ბატონო ვასტენო, თქვით რამე, და!

მემრე, სიჩუმის შემდეგ: - ბატონო პაპავოანი გავაცილე; წავის ქუდი ეხურა და სიგარასა სწევდა. რაღცა შეეხება რომელის ახალგაზრდობას, მარტო ერთმანეთთან აქვთ ბაასი, მაგრამ, ღმერთო ჩემო, რამდენს ლაპარაკობენ!

კიდევ სიჩუმე, და ისევ განაგრძო:

- ნამდვილი გადარეულნი, ენთუზიასტები იყვნენ! იგეთი სახე ჰქონდათ, რომ თითქოს ქვეყანა ფეხებზე ჰკიდიათ, უკაცრაული მოხსენებაა. თქვენ კი, ახალგაზრდა კაცო, გარნმუნებთ, მეტისმეტად დაფიქრებულხართ.

- ახალგაზრდა კაცო, - ვუთხარი მე, - ჰმ... მე თქვენზე მოხუცი ვარ; საათის ყოველი ჩარევი ერთ წელზე მახერებს.

პირი მომარიდა, მერე რამოდენიმე ხანი ბრიყვულად მიყურებდა და მასხარად ამიგდო.

- რაო, ხუმრობის გუნებაზე ხომ არა ხართ? ჩემზე უხუცესი! მე თქვენ პაპად შეგფერით.

- სრულიადაც არ მეცინება, - მძიმედ ვუთხარი მე.

ჯიბიდან თავის სათამბაქო ამოიღო.

- მიირთვით, ბატონო, გული ნუ მოგივათ; კარგი ბურნუთია, ცუდად ნუ მახსენებთ.

- ფიქრი ნუ გაქვსთ, კიდევაც რო გავბრაზდეთ თქვენზე, ჩემი გაბრაზება ხანნაკლული იქნება.

მის მოწოდებულ სათამბაქოს წინ რკინის მავთული დაუხვდა, რომელიც ჩვენ გვაცალკევებდა. ურემი ძალზე შეინძრა, სათამბაქო მავთულს მიეხალა, ხელიდან გაჰვარდა და მთელი ბურნუთი ჟანდარმს ფეხზე დაეყარა.

- ახ, შე ტიალო ყაფაზავ! - დაიყვირა კართუხუცესმა.

ჩემსკენ იქცია პირი.

- აბა, უბედური ვარ, მა რა ვარ, მთელი ჩემი ბურნუთი დამებნა!

- მე თქვენზე მეტიც დამეკარგა, - მივუგე ღიმილით.

კბილების კრაჭუნით და ბუტბუტით დაპნეულ თამბაქოს აკრეფა დაუნყო: - ჩემზე მეტი! სიტყვის თქმა ადვილია, პარიზამდე უთამბაქოდ ყოფნა! საშინელებაა!

ამ დროს მღვდელმა შეძლებისამებრ ნუგეში სცა, და არ ვიცი, ფიქრებით ვიყავ გატაცებული თუ როგორ, და ისე კი მგონი, რომ მისი ნუგეში გაგრძელებას შეადგენდა იმ მოძღვრებისა, რომლის დასაწყისი მე უკვე მოვისმინე. თანდათან მღვდელმა და კართუხუცესმა ბაასი გააბეს; მე კი მათ თავი დავანებე და ჩემ თავზე დავინწყე ფიქრი.

პარიზის დასაწყისამდე სანამ მივდიოდით, ათასნაირ ფიქრებში ვიყავი გართული, მაგრამ პარიზის ნახვამ ჩვეულებრივზე უფრო აურზაური ამიტეხა თავში.

ჩვენი ურემი ერთხანს საბაჟოს წინ გაჩერდა. ქალაქის სამძღვრის დარაჯთ თვალი გადაგვაავლეს. დასაკლავი ხბო ან ცხვარი რო ყოფილიყო, ბაჟი უნდა მიეცათ; მაგრამ კაცის გატარებაზე ფულს არ ახდევინებენ; ისიც გავიარეთ.

ბულვარს გავცილდით თუ არა, ცხენებმა გაგვაქროლეს სენტ-მარსოს და ციტეს ფობურგების დაძველებულ და დახორხილ ქუჩებზე, რომელნიც ფუტკართ ფიჭვით ათასნაირად მიიკლაკნ-მიიყოფებიან. ამ ქვით მოფენილ შუშაბანდებზე ჩვენმა ურემმა იგეთი ღრიანცელი ასტეხა, რომ გარეშე იმის მეტი კაცს არა ესმოდა რა. ჩემს ჯუჯრუტანიდგან გავიხედებოდი თუ არა, თვალწინ ქუჩაზე ჩემ საყურებლად შეგროვილი ხალხი მელანდებოდა, ქუჩის პატარა ბიჭები კი ჩემ ურემის კვალს მოსდევდნენ. ხანდისხან ჯვარედინ ქუჩაზე ძონძებში გახვეული ქალი ან კაცი გამირბენდა თვალწინ. ხელში დაბეჭდილი ქალაღდის ფურცლები ეჭირათ, რომელთ შესახებ გამვლელ-გამომვლელთ ცხარე ბაასი ჰქონდათ და პირს ისე აღებდნენ, თითქოს დიდ რამ საგანის შესახებ აქვთო ბჭობა.

პარიზის საათმა 9-ის ნახევარი დაჰკრა, როცა ჩვენ საპატიმროს ებოში შევედით. დავინახე თუ არა ეს უზარმაზარი კიბე, შავი ნიში, გულგამგმირავი სარკმელები - გავშეშდი. ურემის გაჩერებაზე, მეგონა, გულისცემაც შემინყდა-მეთქი.

უკანასკნელი ღონე მოვიკრიფე; კარი ელვის სიჩქარით გაიღო; ისევ მიმავალ ურმიდგან ჩამოვხტი და ჩქარის ნაბიჯით ორ რაბმ ჯარისკაცთ შორის კარებისაკენ გავექანე. ჩემ სანახავად უკვე დიდძალ ხალხს მოუყრია თავი!

XXIII

სანამ სასამართლოს მოაჯირზე მივდიოდი, ჩემ თავს თავისუფლად და თავისნებაზე ვგრძნობდი; მაგრამ ყოველივე ჩემი გაბედულობა გაქრა, როცა ჩემს წინაშე დაბალი კარები გააღეს, შიდა ვინრო გასავალი, ჰაერს მოკლებული გრძელი მოაჯირი, სადაც მხოლოდ ისინი შედიან, ვინც აპატიმრებს და ვისაც აპატიმრებენ.

კართუხუცესი არა მშორდებოდა. მღვდელმა კი ორი საათით თავი მიმანება: საქმეები გამოუჩნდა.

შემიყვანეს დირექტორის სამუშაო ოთახში, რომელსაც კართუხუცესმა ჩემი თავი ჩააბარა. დირექტორმა სთხოვა ცოტა დაეცადა, სანამ ახალ „ნადირს“ მოიყვანდნენ მოსული ურემითვე ბიცეტრში გასაგზავნად. თქმა არ უნდა, დღევანდელი გასამართლებული იქნება, ამაღამვე იმ თივის კონაზე უნდა დაწვეს, რომელიც მე ვერ გამიცვეთია, - კეთილი, - უთხრა დირექტორს კართუხუცესმა, - ცოტა ხანს დაგიცდით; ორ საქმეს ერთად გავარჩევთ, ამაზე უკეთესი რაღა იქნება...

დირექტორის დაბრუნებამდე, მის ოთახის გვერდით ერთ ოთახში დამტოვეს. ოთახი მაგრად გადამირაბეს და მარტო დავრჩი.

არ ვიცი რაზე ვფიქრობდი, არც ის ვიცოდი, რამდენ ხანს ვიყავ აქ; უცბად მოსხეპილმა და გიჟურმა სიცილმა, რომელიც ჩემ ყურს ახლო გაისმა, ოცნებისაგან გამომაფხიზლა.

შიშით აკანკალეხულმა ავიხიდე. თურმე ამ საბნელოში მე მარტო როდი ჯყოფილვარ:

ჩემთან შუა ტანის - ასე 50-ის წლის კაციც ყოფილა; წელში მოხრილი, პირისახეზე საეჭვო რამ ეხატებოდა; პირისახეზე მწარე ღიმი უკრთოდა; ბინძურ, დაკონკილ ტანისამოსში იყო, თითქმის მიშველა, - ერთი სიტყვით, საზიზღარი შესახედაობა რამ იყო.

ასე მეგონა, კარი თავისით შემოიღო და ეს კაცი ჩემ შეუმჩნევლად შემოძვრა. რა კარგია, სიკვდილიც ასე მოვიდოდეს!

უცნობი კაცი და მე რამოდენიმე ხანს ერთმანეთს დავაშტერდით: იგი ისევ იცინოდა, რომელიც უმაღლეს ხრინის მიაგავდა, ვიდრე სიცილს; მე კი თან გაოცებული ვიყავ და თანაც ნახევრად შემკრთალი.

- ვინა ხართ? - ბოლოს, როგორც იყო, ვკითხე.

- სასაცილო კითხვაა! - მიპასუხა. - ერთი თავზეხელაღებული.

- თავზეხელაღებული? ეს სიტყვა რასა ნიშნავს?

ჩემმა კითხვამ მხიარულება გაუორკვეცა.

- ეს იმას ნიშნავს, - მითხრა მან მომეტებულის ხარხარით, - რომ როგორც შენ ექვსი საათის შემდეგ, ისე მე ექვსი კვირის შემდეგ სააქაოს მოშორებული ვიქნები. აბა, ახლა ხომ გაიგე?

მთლად გავფითრდი, თმა ამებურძგნა: მეორე ტუსალი ყოფილა, დღეს გასამართლებული, რომელსაც ბიცეტრში უცდიან და რომელიც ჩემი მოალაგე უნდა შეიქმნეს.

მან ისევ განაგრძო:

- აბა, რად გინდა? აი, ჩემი თავგარდასავალიც: მამაჩემი ქურდი იყო; ძალიან ვნუხვარ, რომ ერთ დღეს ჯალათმა თავისი ყელსახვევი მის ყელს მოხვია. ის იმ დროს იყო, როცა, ღვთის წყალობით, სახრჩობელა მეფობდა; ექვსი წლისას უკვე დედ-მამა არა მყავდა. ბაფხულობით ქუჩის განაპირას მტვერსა ვქექდი, რომ გამვლელს ერთი კაპიკი გადმოეგდო; ზამთრობით გაყინულ ქუჩებზე დავძრნოდი და სიცივისაგან დაძრულ თითებს ვუბერავდი, რომ გამეთბო; ჩემ შარვალიდგან ტანის ხორცი მიჩანდა; რვა წლისამ ხელები დავიხმარიე: გამვლელს ხან ჯიბეს დავუცარიელებდი, ხან შალს მოვპარავდი; ათი წლისა უკვე კინტო-ბიჭი ვიყავ. შემდეგ სხვებსაც გავეცან; ჩვიდმეტი წლისას უკვე გამოჩენილი ქურდის სახელი მქონდა დავარდნილი. დუქნებს ვსტეხდი, ყალბი გასაღებების კეთება ვისწავლე; შემოიპყრეს. რადგან სრულწლოვანი ვიყავი, კატორღაში მუშაობა გადამინწყვიტეს. კატორღა ძალიან ძნელი რამ ყოფილა: ხმელ ფიცარზე ნოლა, შავი პური, მღვრიე წყალი, ბარბაზის ყუმბარის თრევა, რომელიც არავისთვისინაა გამოსადეგი; უწყალოდ ჯოხის ცემის ატანა, გახურებულ მზის ქვეშე ყოფნა. ამასთან თმაც გამკრიჭეს, და მერე, რა მშვენიერი ნაბლისფერი თმა!.. რა უნდა მექნა! ვადაც გავათავე; 15 წელი ძნელი გასაძლები ყოფილა! 32 წელი შემისრულდა; ერთ მშვენიერ დილას წასასვლელი გზის ბილეთი მომცეს და მასთან 15 მანეთი ფული - ჩემი ქირა 15 წელი კატორღაში ყოფნისა, - დღის განმავლობაში 16 საათს მამუშავებდნენ, თვეში 30 დღეს და წელიწადში 12 თვეს. მაგრამ სუყველა ერთია, ჩემი 15 მანეთით მინდოდა პატიოსანი კაცი დავმდგარიყავ, მღვდლის ანაფორას კაცი ისე არ შეხედავს, როგორის მოწინებითაც მე ჩემს ძონძებს შევსტრფოდი. მაგრამ ხათა ჩემი პასპორტი შემექნა! ყვითელ ქალაღებზე დაწერილი და ქვეშ ასე იყო მინერილი: „განთავისუფლებული კატორღელი“. სადაც უნდა მივსულიყავ, ყველგან უნდა მეჩვენებინა, და, სადაც გავჩერდებოდი, ყოველ რვა დღეში სოფლის მამასახლისისთვის უნდა წარმედგინა შესამონმებლად. კარგი სახელია! კატორღელი! ჩემ ნახვაზე ყველას თავზარი ეცემოდა, სოფლის პატარა ბიჭები თვალს მომკრავდნენ თუ არა, სახლში შევარდებოდნენ და კარებს ჩაიკეტავდნენ. დღეში პირველად აბაზი მეხარჯებოდა, მერე ორი შაური, უკანასკნელად შაურითაც ვკმაყოფილდებოდი. ბოლოს ისიც შემომეღია. რა ვქნა? ერთ დღეს, რო ძალზე გამიჭირდა, შევუხტი მეპურეს და ერთი პური მოვტაცე; მე პური დავჭუჭნე, მეპურემ კი მე დამჭმუჭნა: არც კი მიჭამია და საუკუნო კატორღა კი გადამინწყვიტეს, მხრებზე სამი ცეცხლის ასოებითურთ; - გაჩვენებ, თუ გინდა. - აგეთ სამართალს „დანაშაულის განმეორებას“ უხმობენ. აი, ისევ კატორღა მაჩვენეს. გამოპარვა მოვინადინე. მანამდე კი სამი კედელი უნდა გამეხვრიტა, ორი ბორკილი გამეხერხა - და მარტო ერთი საწყალი ლურსმანი-ღა მებადა. როგორც იყო, თავი

დავალწიე. მარაგად ყოფნის ზარბაზანი დასცალეს; ვინაიდან, ჩვენ, მსგავსად რომის კარდინალებისა, წითელი ტანისამოსი გვაცვია და, როცა მივდივართ, ზარბაზნებს ისვრიან ხოლმე. თავიანთი თოფისწამლით ბედურებს თუ დააფრთხობდნენ. ამხელად ყვითელი პასპორტი არ გამოუყოლებიათ, მაგრამ არც ფული მომეძეოდა. გზაზე ჩემი ამხანაგები შემხვდნენ: ზოგს ვადა შეუსრულებია და ზოგიც ჩემსავით გამოპარული იყო. მათმა უფროსმა წინადადება მომცა - შემოგვიერთდით, დიდ შარაგზეზე გამვლელები უნდა გაგვეძარცვა. დიდის სიამოვნებით დავთანხმდი და, ცხოვრების სახსრის მოსაპოვებლად, ვინც შემხვდებოდა, ცოცხალს არ ვუშვებდი. ჩვენი მსხვერპლი ხან ფოსტალიონი, ან ცხენით მიმავალი ხარების ვაჭარი ხდებოდა. ფულებს ამოვაცლიდით ჯიბიდან: ურემს ან პირუტყვს ღვთის ანაბარა გავუშვებდით, ვაცს კი სიფრთხილით ხის ქვეშ დავმარხავდით, ისე რომ ფეხები გარეთ არ დარჩენილიყო; შემდეგ, რომ მიწას ახალ ამონათხრობა არ დასტყობოდა, საფლავზე თამაშს და მიწის ტკეპნას ვინყებდით. აგეთმა სიცოცხლემ უდროვოდ დამაბერა, ბუჩქებში ვიმალებოდი, საბნად ცაჟ მქონდა და დოშაკად დედამიწა; რომ არ ვეპოვეთ და არ დავეხვრიტეთ, ერთი ტყიდგან მეორეში გადავდიოდი, მაგრამ მაინც თავისუფლად ვიყავ, ჩემი თავის პატრონი მე ვიყავ. ყველაფერს თავისი ბოლო აქვს, ამასაც აქვს, როგორც სხვას. ერთ მშვენიერი დღეს ჟანდარმებმა საყელოში წაგვავლეს ხელი. ჩემმა ამხანაგებმა თავს უშველეს; მაგრამ მე კი, ყველაზე მოხუცმა, ამ სირმაშემოვლებულქულებიან კატების ბრჭყალებს თავი ვერ დავალწიე. აი, ახლა აქ მომიყვანეს. კიბის ყველა საფეხურზე გამივლია, მხოლოდ ერთიღა დამრჩა გაუვლელი. ცხვირსახოცი მომეპაროს, თუ ვაცი მომეკლას, ჩემთვის, იარაღაყრილისათვის, ერთი და იგივე იყო: ერთი გამასწორებელი საშუალება კიდევ უნდა ეხმარათ ჩემზე; სახრჩობელა უნდა გამომეცადა. ჩემი საქმის გარჩევას დიდი ხანი არ მოსდომებია. ღმერთო ჩემო, უკვე ვბერდები და მაქნისი კი არაფრისა ვარ. მამაჩემი თოკით ჩამოახრჩეს, მე კი ჯალათმა ცულით თავი უნდა დამაგდებინოს. აჰა, ჩემო ძმაო, გავათავე.

ამის ყურებაში გავშემებულიყავ. მან ისევ უწინდელზე უარესად ხარხარი მორთო და უნდოდა ჩემთვის ხელი მოეკიდნა. მე ზიზღით ახლოს არ მივიკარე.

- ძმობილო, - მითხრა მან, - მეტისმეტი ძაბუნი ყოფილხარ. სიკვდილმა ასე როდი უნდა შეგაძინოს: გაიგე? ძნელია ჯალათისთვის კისრის გაშვება, მაგრამ უცბად ხდება, არც კი იგრძნობ! მე უნდა ვიყო იქ, რომ გაჩვენო, როგორ უნდა ჩამოხტომა. ახ, ნეტავი, თუ დღეს შენთან ერთად უნდა მომკლან, შენზე წინ მე მომჭრიდნენ კისერს. ორივე ერთ მღვდელთან ვეზიარებით; მემრე კი ჩემთვის სუყველაფერი ერთი იქნება. ხომ ხედავ, რა ძმა-ბიჭიცა ვარ. აბა, გინდა თუ არა, დავძმობილდეთ?

კიდევ ერთი ნაბიჯი წინ წადგა ჩემთან მოსაახლოვებლად.

- ბატონო, - ვუთხარი მე და მოვიშორე, - დიდად გმადლობთ.

ჩემ პასუხზე უარესად გადაიხარხარა.

- ახ, ახ, ბატონო; თქვენ მარკიზი ყოფილხართ! მარკიზი ყოფილხართ! მე რა ვიცოდი.

სიტყვა შევანყვეტინე.

- ჩემო ძმაო, დამაცადეთ, ღონე მოვიკრიფო.

ჩემმა სიტყვებმა ერთბაშად დააფიქრა. თავისი ჭაღარა-მორეული თავი შეანძრია: შემდეგ თითის ფრჩხილებით მუცელის ქექა დაიწყო, რომელიც, გატიტვლებული, პერანგიდგან უჩანდა.

- მესმის, - კბილებშუა წაიდუღუნა, - მართლა, მღვდელი!...

რამოდენიმე წუთის შემდეგ განაგრძო:

- ვხედავ, რომ მარკიზი ხართ, - მითხრა მან თითქმის მორცხვობით, - მაგრამ თქვენ რომ მშვენიერი სერთუკი გაცვიათ, უნდა გითხრათ, ბევრ ვერაფერში გამოგადგებათ! ჯალათი დაეპატრონება თქვენს მაგიერ. იმას არ სჯობია, მე მაჩუქოთ, გავყიდი და ამის ფასად თამბაქოს ვიყიდი.

ჩემი სერთუკი მოვიხსენი და ვაჩუქე. როგორც ბავშვი, სიხარულისაგან შეხტა და ტაშისცემა დაიწყო, როცა მნახა, რომ პერანგის ამარა დავრჩი და სიცივემ ამაკანკალა:

- თქვენ გცივათ, ბატონო, აბა, ეს წამოისხით; წვიმს და დასველდებით; სხვა არ იყოს რა, თქვენს ურემში რიგიანად მორთული უნდა იყვით.

ამასობაში თავისი ნაცრისფერი ლეინის სქელი სერთუკი მოიხსნა და ხელში მომაჩეჩა; მე დავნებდი.

მე კედელს მივეყრდე, და ვერ შემიძლია გამოვხატო ის შთაბეჭდილება, რომელსაც ეს კაცი ჩემზე ახდენდა. ჩემ ნაჩუქარ სერთუკს გულდადებით შინჯვა დაუნყო და ყოველ წუთას ბავშვსავით აღტაცებაში მოდიოდა. - ჯიბე სულ ახალი ჰქონია!.. საყელოსაც ნახმარობა არ ეტყობა!.. სულ უკანასკნელი, 32 მანეთს მაინც ავიღებ. რა ბედნიერი ვიქნები! ხუმრობაა, მთელი ექვსი კვირის განმავლობაში თამბაქო გამოუღეველი მექნება!..

კარი გაიღო. ჩვენ წასაყვანად მოსულან; მე იმ ოთახში უნდა წავეყვანეთ, სადაც პატიმარნი სიკვდილის საათს უცდიან, ჩემი ახალი ნაცნობი კი - ბიცეტრში. წამყვან ჯარისკაცებს მხიარულად შუაში ჩაუდგა და ჟანდარმებს ეუბნებოდა:

- ჩემმა ტანისამოსმა არ მოგატყუოს! მე და იმ ბატონმა ერთმანეთს გავუცვალეთ; მაგრამ მის ალაგს კი ნუ წამიყვანთ. გიჟი ვარ? აბა, რა სასურველია, როცა თამბაქოს ფული მაქვს?

XXIV

ამ თავზე ხელაღებულმა ბებერმა ჩემი სერთუკი, რადგან ნებით არ მივცემდი, ძალით წამართვა, მის მაგივრად ეს ძონძი გადმომიგდო, მისი წყეული სერთუკი! ნეტავ ვიცოდე, აბა, ამაში ვის დავემსგავსები?

ჩემი სერთუკი ჩემი დაუდევრობით ან გულკეთილობით როდი დავანებე. არა, იმიტომ დავუთმე, რომ იგი ჩემზე ღონიერი იყო. უარი რომ მეთქვა, თავის სქელი მუშტებით მიმბეჭავდა.

აბა, სადაური გულკეთილობა, რა ბრძანებაა! ის კი არა, გული ყოველი სიბოროტითა მაქვს სავსე. ძალიან გულით მინდოდა ეს ბებერი ქურდი ჩემის ხელებით წამეხრჩო, ფეხებით გამეთელა.

ვგრძნობ, რომ გული გესლით და ბრაზით ამევსო, მე მგონი ნაღველი გამისქდა. სიკვდილი კაცს ამხეცებს.

XXV

მე ერთი პატარა ოთახი მიმიჩინეს, სადაც ოთხი კედლის, რკინით გაჭედილ ფანჯრების და ათას ალაგას გადარაზულ კარების მეტი არა იყო რა.

მოვითხოვე ერთი მაგიდა, ერთი სკამი და სუყველა წერისათვის საჭირო ნივთი. ყველაფერი მომიტანეს.

შემდეგ საწოლი მოვითხოვე. სატუსალოს ზედამხედველმა გაკვირვებულის თვალებით შემომხედა, რომლითაც უნდოდა ეთქვა: - რა საჭიროა?

მაინც ერთი ტახტი შემოიტანეს და კუთხეში დადგეს. ამავე დროს ერთი ჟანდარმი შემოვიდა და ეგრეთ წოდებულ „ჩემს ოთახში“ თავზე დარაჯად დამადგა. შეიძლება

ემინიათ, ჩემი დოშაკით თავი არ ჩამოვიხრჩო!

XXVI

ათი საათია.

ოხ, შე ბედკრულო, ჩემო პატარა ქალო! კიდევ ექვსი საათი და უკვე მკვდარი ვიქნები! მსგავსად უწმინდური საგნისა, კლინიკის გაშეშებულ მაგიდაზე დამაგდებენ; ჯერ თავს დამისველებენ, მემრე სახსარ-სახსარ დამხსნიან, დანარჩენს კუბოში ჩაყრიან და კლამარტის სასაფლაოსკენ წამათრევენ.

აი, რას უბამენ შენს მამას ის კაცნი, რომელთაც ვეცოდები, ვენანები და ყველას კი შეეძლო შეველა. მათ უნდა მომკლან. გესმის, მარი? გულგრილად უნდა მომკლან, დიდის ამბით, ბევრ რამეზე. ახ! ღმერთო ზეციერო!

ჩემო საცოდავო პანიავ! ხომ გახსოვს, მამაშენი შენ სურნელოვან ბროლის ყელს როგორ გიკოცნიდა, შენი აბრეშუმის თმის ნაწნავები ხელში როგორ ეჭირა, შენს მრგვალ ფუნჩულა პირის სახეს როგორ ეალერსებოდა, თავის მუხლებზე როგორ გათამაშებდა და შენს ფუნთუშა პანაწკინტელა ხელებს საღამოობით ჯვარედინად როგორ დაგიკრეფდა გულზე, რომ ღმერთი გელოცა?

ახლა აგეთ მამობას ვინ გაგიწევს? ისე ვინ შეგიყვარებს? შენი ხნის ბავშვებს ყველას ეყოლება მამა და შენ კი გამოკლებული იქმნები. ჩემო ძვირფასო, როგორ გადაეჩვევი ახალ წელიწადს, ახალ წლის საჩუქრებს, ლამაზ ტიკინებს, ალვახაზს და მშობლიურ კოცნა-ალერსს? - როგორ უნდა გადაეჩვიო, სანყალო ობოლო, სმა-ჭამას?

ოხ, ამ მოსამართლეებს ნანახი მაინც ჰყავდეთ ჩემი პატარა მარიკო; მაშინ მაინც მიხვდებოდნენ, რომ ცოდვაა მოკვლა მამისა, რომელსაც თავის შემდეგ სამი წლის ბაღლი რჩება.

როდესაც იგი დიდი შეიქმნება, თუკი მანამდე მიაღწია, რა მოუვა ბედკრულს? მისი მამა მაშინ პარიზის მოგონებაში იქნება. სირცხვილით დაინწვება ჩემზე და ჩემი სახელის გაგონებაზე; ყველასაგან მოძულეებული, განდევნილი, საზიზღარი იქმნება - ჩემი გამოისობით, მიზეზი ვიქნები მე, რომელსაც მთელი ჩემის არსებით, თავგანწირვით მიყვარდა. ოჰ, ჩემო ძვირფასო და სანატრელო მარიკო! დავიჯერო, რომ შიშით და სირცხვილით მომიგონებ?

რა უბედური რამა ვარ! რა დანაშაული ჩავიდინე და რა საცოდავობა ჩავადენინე საზოგადოებას!

ღმერთო! დავიჯერო, რომ მზის ჩასვლამდე მოვკვდები? მართლა მე უნდა მოვკვდე? ეს ყურთასმენის წამლები აურზაური, რომელიც გარედგან შემომესმის, ეს ხალხის გროვა, რომელიც მდინარის სანაპირო ქუჩებზე იჯგუფება, ეს მზადებაში მყოფი ჟანდარმები, ეს შავანაფორიანი მღვდელი, ეს ხელგანითლებული კაცი - ყველა ეს ჩემთვისაა! მე უნდა მოვკვდე, თვითონ მე, რომელიც აქ ცოცხლობს, ინძრევა, სუნთქავს, რომელიც ამ მაგიდას უბის, რომელიც სხვა მაგიდას წააგავს და რომელიც სხვაგანაც იქნება, დიახ, მე და არა სხვა, მე, რომელიც ვგრძნობ და ხელს ვაკარებ გარემო საგნებს, და რომლის ტანისამოსი შენძრევაზე იჭმუჭნება, - აი, როგორც ეხლა!

XXVII

ვიცოდე მაინც, ის ადგილი როგორ არის გაკეთებული, ან კაცი როგორ კვდება იქ; მაგრამ თავზარდამცემი კი უნდა იყვეს; არა ვიცი-რა.

თვით მისი სახელი შემზარავია, და ვერ გამიგია, ან როგორ ვახსენებდი, ან როგორ ვწერდი.

შეერთება ამ ათი ასოსი, მათი შეხედვა, მათი პირისახე, - ყველაფერი გულგამგმირავ აზრის გამათვალისწინებელია, და უბედურების ექიმს, რომელმაც ეს გამოიგონა, წინასწარ დარქმეული სახელი ჰქონია.

სურათი, რომელსაც ამ საზიზღარ სიტყვასთან ვაერთებ, ბუნდოვანი, განუსაზღვრელია, და იმდენადვე ბედკრული და დამღუპველია. ყოველი მარცვალ მანქანის ნაწილს წააგავს. ყოველ წუთს ერთად ვაწყობ და ისევ ვშლი ამ ბუმბერაზ „ანაგებს“.

ამაზე გამოკითხვის მეშინია; მაგრამ საშინელებაა, როცა არ იცი, რა არის, როგორ მოგედება ბოლო. ასე მგონი, საქანავებელი ფიცარი უნდა იყვეს, რომელზედაც პირქვე დამანვენენ... - ეჰ! სანამ ჩემი თავი გაგორდებოდეს, თმა სრულიად გამითეთრდება!

XXVIII

ერთხელ კი თვალი მომიკრავს მისთვის.

გრევის მოედანზე მივდიოდი ეტლით, ასე, დილის საათის 11-ზე. ერთბაშად ეტლი შეჩერდა.

მოედანზე ხალხს მოეყარა თავი. თავი ეტლის სარკმელიდან გამოვყავ. სახრჩობელას და მდინარის სანაპიროს გარშემო აურაცხელი ხალხი შემოხვეოდა; ქალი, კაცი, ბავშვები, ყველანი სახლის მოაჯირებზე გადმომდგარან. ყველაზე მაღლა ურთხელის კიბე მოჩანდა, რომელსაც სამი კაცი ამზადებდა.

ამ დღეს პატიმარი უნდა ჩამოეხრჩოთ და მანქანას აგებდნენ.

ნახვამდე თვალი მოვარიდე. ჩემი ეტლის გვერდით ერთი ქალი იდგა და პატარა ბავშვს ეუბნებოდა: - შეხედე, დანა რიგიანად ერ მისრიალებს, ფიცარს სამთელი უნდა წაუსვან, რომ ზედ კარგად გასხლტეს.

უეჭველია, დღეს, აი, იმ ადგილას იქნებიან თავმოყრილი. საათმა 11 დაჰკრა. თქმა არ უნდა, ფიცარს სამთელს უსვამენ.

ახ, შე უბედურო, ჩემო თავო, ახლა კი თავს ისე ვერ მოარიდე.

XXIX

ოხ, პატივებავ, ჩემო პატივებავ! შეიძლება მაპატივონ. ხელმწიფეს მე არ ვუნდებვარ. უნდა ჩემი ვეჭილი მოვაყვანიხო! ჩქარა უნდა მოვაყვანიხო! კატორღა მინდა. ხუთი წელიწადი კატორღა, რომ ამით ყველაფერი გათავდეს, - ოციც იყოს, - თუ გინდ, საუკუნოც, ნითელი რკინებით. მხოლოდ სიკვდილს გადამარჩინოს!

კატორღელი დადის მაინც, მიდის, მოდის, მგეს ხედავს.

XXX

მღვდელიც მოვიდა.

თმანვერგათეთრებული, სიკეთით და მიმზიდველობით შემკული სახის პატრონი: მართლა-და პატივსაცემი იყო ეს გულშემატკივარი ვაცი. ამ დილას ვნახე, როგორ დაიცალა თავისი ჯიბე პატიმართათვის ფულის დარიგებაზე. მაშ, რა მიზეზია, რომ მისი ხმა ვაცის გულს არა ხვდება, ვერავითარ გრძნობას უძრავს? რა მიზეზია, რომ ჯერ აგეთი არა უთქვამს რა, რომ ჩემ ჭკუაზე ან გულზე ემოქმედნოს?

ამ დილას შეშლილივით ვიყავი. გაჭირვებით მესმოდა, რასაც მეუბნებოდა. მაინც კი მისი სიტყვები უსარგებლოდ მეჩვენა და გულგრილად ვეპყრობოდი: ამ გამეშვებულ მინაზე მოსრიალე წვიმის წვეთების მსგავსად ჩაიარეს.

და პირველ ნახვაზე კი მისმა ნახვამ სიამოვნება მომგვარა. ამ კაცებში ეს უნდა იყოს ერთადერთი ადამიანი, რომელსაც ჩემზე გული შესტკივა, ვთქვი მე ჩემთავად. კარგი და ნუგეშისმცემელ სიტყვებისადმი საშინელი წყურვილი ამიტყდა.

ორთავენი დავსხედით; ის სკამზე, მე კი ტახტზე ჩამოვჯექე. მან მითხრა: ჩემო შვილო... - ამ სიტყვამ გულს ნათელი მომფინა. მან განაგრძო:

- ჩემო შვილო, ღმერთი ხომ გნამს?
- დიდის გულით, - ვუპასუხე მე.
- გრწამს წმინდა კათოლიკე, ეპისტოლე და რომის ეკლესია?
- დიდის გულით, - ვუპასუხე მე.
- შვილო ჩემო, - კვლავ დაიწყო მან, - თქვენი სახე თითქოს რამეში ეჭვობდესო.

მერმე ლაპარაკი გააბა. დიდხანს ილაპარაკა; ბევრი სიტყვა წარმოსთქვა; შემდეგ, როცა გათავებული ეგონა, რაც სათქმელი ჰქონდა, წამოდგა და ლაპარაკის დაწყების შემდეგ პირველად შემომხედა, და მკითხა: - აბა?

გარწმუნებთ, რომ მის სიტყვებს ჯერ ხარბად ვენაფებოდი, მერმე მოწინებით ვისმენდი.

- მეც წამოვდექე, მამაო, - ვუთხარი მე, - გთხოვთ მარტო დამტოვოთ.
- მან მკითხა: - როდის მოვიდე?
- მე თვითონ შეგატყობინებთ.

თავის ქნევით ისე გავიდა, არა უთქვამს-რა, თითქოს ამის თქმა სწადიანო: ცოდვილი!

არა, რაც უნდა დაცემული ვიყვე, ცოდვილი მაინც არა ვარ; ღმერთმა ხომ იცის, რომ იგი მწამს. მაგრამ ამ მოხუცმა რაღა მითხრა? არაფერი საგრძნობი, არც გულამაჩუყებელი, არც სატირელი. არც გულჩამთუთქავი, არც იგეთი რამ მისი გულიდგან, რომ ჩემს გულს მოხვედროდეს, არაფერი იგეთი, რომ მალამოდ დამდებოდა. პირიქით, აგეთი ბუნდოვანი, დუდუნით წამოთქმული, ყველასათვის და ყველაფრისთვის შესაფარდებელი არა მომისმენია რა, - ცარიელსიტყვაობა, სადაც აზრის სიღრმე იყო საჭირო, გაჭიანურება, სადაც მოჭრით უნდა ეთქვა: რაღაც ძალად საგრძნობელი ქადაგება და ღვთისმეტყველური ელევია გამოუვიდა. ადგილ-ადგილ ლათინურ ციტატებსაც იშველიებდა ხოლმე. წმინდა ავგუსტინი და გრიგოლი და კიდევ ვინ არ ახსენა? სახეზე ეტყობოდა, რომ ოც-ოცჯერ ნათქვამ დარიგებას იძლეოდა, სუყოველთვის ერთი და იგივე გახუნებული ტემა ედო სარჩულად. უძრავი თვალი. არავითარი კილოს აწევა, არავითარი მოძრაობა ხელებში.

სხვაფრივ ვერც კი მოხერხდებოდა. ეს მღვდელი საპატიმროს მოძღვარია. მისი ხელობა

დარიგება და ნუგეშის ცემაა, და ისიც ამით ჭამს პურს. მისი მჭევრმეტყველობის საგანნი დაპატიმრებულნი, უძლურნი არიან. მათ მოძღვრობს და აზიარებს სიკვდილის წინ, რადგან მისი მოვალეობა ეს არის. ადამიანის სასიკვდილოდ მზადებაში იგი დაბერდა. იგი დიდი ხანია შეეჩვია მას, რაც სხვას ტანში ჟრუანტელს უვლის, მისი თმა, მთლად გადათეთრებული, ყალბზე მეტად არა დგება; კატორღა და სახრჩობელა მისთვის არაფერია. ყოველივე გრძობა მიჩლუნგებული აქვს. რა თქმა უნდა, რვეულიც ექმნება: ფურცელი კატორღელთათვის; ფურცელი სიკვდილგადაწყვეტილთათვის; წინადლით აცნობებენ ხოლმე, რომ ხვალ, ამა და ამ საათს ნუგეშსაცემი ეყოლება; გამოჰკითხავს, ვინ არის, კატორღაში წასაყვანი, თუ ჩამოსახრჩობი, და იმისდა მიხედვით შესაფერ გვერდს გადაიკითხავს; შემდეგ მოდის. ამგვარად, ტულონში (კატორღაში) წამსვლელნი და გრეგზედ წამსვლელნი მისთვის საერთო ადგილს შეადგენს, მათთვისაც იგი საერთო ადგილია.

ახ, ნეტავი ამის მაგივრად, ვინმე გამეგზავნებოდეს და პირველ შეხვედრილ ეკლესიიდგან ახალგაზრდა მთავარდიაკონს მომიყვანდეს, ან, სუყველა ერთია, რომელიმე მოხუცებულ მღვდელს; წამოიყვანონ მაშინ, როცა თავისთვის, უდარდელად კუთხეში ბუხართან ზის და წიგნს კითხულობს და სხვას არას აქცევს ყურადღებას, და უთხრან; ერთი ვაცი სიკვდილის პირად არის და მის ნუგეშსაცემად თქვენ უნდა წამომყვეთ, - თქვენ იქ უნდა დაესწროთ, როცა მას ხელებს შეუკრავენ და თმას გაუკრეჭენ; თქვენს ეტლში ჯვარცმითურთ უნდა ჩაჯდეთ და ჯალათი არ დაანახვოთ; მასთან ერთად გრევაძე თქვენც უნდა დაგანჯღრიოთ ქვამოყრილმა ქუჩამ, სისხლისმსმელ ხალხს შუა იგი თქვენ უნდა გაიყვანოთ; სახრჩობელაზე ასვლისას უნდა ამბორი უყოთ, და დარჩეთ იქ, სანამ თავი და ტანი ერთმანერთს განშორდებიან. - როცა მომიყვანენ, იგი უნდა კანკალებდეს, თავით ფეხებამდე უნდა აჟროლებდეს, მის გულში მიმაკრან, მის ფეხქვეშ დამაგდონ, მანაც მიტიროს და მეც ვიტირო, თავის მჭევრმეტყველური ნუგეში მცეს, უნდა ჩემი გული გადიშალოს მის გულში ჩასახუტებლად, მან უნდა წაიღოს ჩემი სული, მაშინ მის ღმერთს მეც ვინამებ.

მაგრამ ეს კეთილი მოხუცი ჩემი რაა? მე მისი რა ვარ? - ერთი უბედური, ბედკრული ვინმე, აჩრდილი, რომლის მსგავსი მას ბევრი უნახავს, ერთი პირი, რომელიც დახრჩობილთ რიცხვს უნდა მიემატოს.

ეგებ ვსცდებოდე, რომ ასე მეზიზღება იგი; შეიძლება კარგი ის იყვეს, საზიზღარი კი მე. მახლას! ჩემი ბრალი არ არის. სიკვდილგადაწყვეტილის ჩაგონება ყველაფერს საძაგლად და ჩირქნაცხებულად მაჩვენებს.

საჭმელი შემომიტანეს; იმათ ჰგონებიათ, რომ მშიან. მშვენიერი საჭმელ-სასმელი, ქათამი და, მგონი, კიდევ იყო რაღაცა. ვცადე რამე მეჭამა; მაგრამ პირველ ლუკმაზედვე ყველა ესე ისეთი მწარე და მყრალი მეჩვენა, რომ პირიდგან გამოვყარე!

XXXI

ჩემთან ერთი ვაცი შემოვიდა, ქუდი არ მოუხდია, მე ოღნავ შემომხედა; მეფურის ნაბიჯებით სიარულში ვედლების ქვების ზომვა დაიწყო, ხანდისხან ხმამაღლა წამოიძახებდა ხოლმე: „ეგეც ასე; ასე არა...“

ჟანდარმს მისი ვინაობა ვკითხე; ეტყობოდა, საპატიმროს ხუროთმოძღვრის თანაშემწე უნდა ყოფილიყო.

ჩემის მხრივ, ჩემ აქ ყოფნით ცნობისმოყვარეობა აღვუძარი. მეკარეს რამოდენიმე ნახევარ-სიტყვით მიმართა; შემდეგ რამოდენიმე წუთს თვალი მომაშტერა, უდარდელად თავი დაიქნია და ისევ ბოხი ხმით ლაპარაკი და საზომის ხმარება დაიწყო.

როცა თავის საქმეს მორჩა, მომიახლოვდა და თავის, მომქუხავე ხმით ლაპარაკი დამიწყო:

- ჩემო მეგობარო, ექვს თვეში ეს საპატიმრო გადაკეთებული იქნება.

და თავის მიხვრა-მოხვრით თითქოს უნდოდა დაეძინა: - სამწუხაროა, რომ თქვენ ვერ მოესწრებით.

თითქმის იცინოდა. მეგონა, ისე ტკბილად მეხუმრებოდა, როგორც ახლად ჭვარდანერილი თავის საცოლეს ეალერსება.

ჩემი ჟანდარმი, ძველი, ნაჯარისკაცის ეპოლეტებიანი, გამომესარჩლა და ჩემ მაგიერ პასუხი მან გასცა: - ბატონო, - მას უთხრა, - მკვდრის ოთახში ასე ხმამაღლა როდი ყვირიან.

ხუროთმოძღვრის თანაშემწე გავიდა. მე კი იქ დავრჩი, როგორც ერთი იმ ქვათაგანი, რომელთაც იგი ზომავდა.

XXXII

ამის შემდეგ ერთი სასაცილო რამ შემემთხვა!

მოვიდნენ ჩემი მოხუცი ჟანდარმის გამოსაცვლელად, რომელსაც - რა უმადური და თვითმოყვარე რამა ვარ, - განშორების დროს ხელიც არ ჩამოვართვი. მისი ალაგი მეორემ, ვიღაც აყლაყუდა, ხარისთვალეობა და ბრიყვულის სახის კაცმა დაიჭირა.

მეტს არაფერს მივაქციე ყურადღება. მაგიდასთან მიმჯდარმა კარებს ზურგი შევაქციე; ვცდილობდი ჩემი გახურებული შუბლი ხელით გამეგრილებინა, თავში აზრები ერთმანეთში ამერივ-დამერივნენ.

ვიღაცამ მხარზე ხელი ჩამომკრა და თავი მომაბრუნებინა. ახალმოსული ჟანდარმი ყოფილა, რომელთან მე მართო ვიყავი.

აი, დაახლოვებით, როგორ დამიწყო ლაპარაკი:

- პატიმარო, კაცის კეთილი გინდათ?

- არა, - ვუპასუხე მე.

ჩემმა აგეთმა მოჭრილმა პასუხმა, ცოტა არ იყოს, შეაჩერა. მაინც, ცოტა ყოყმანით, ისევ დაიწყო:

- თუ კაცი ცდილობს, ყოველთვის შეუძლიან კეთილი იყვეს.

- რატომ? - მივუგე მე. - ამის მეტი სათქმელი თუ არა გაქვსთ რა, თავი დამანებეთ, რა გინდათ შეიტყოთ?

- ბოდიშს ვიხდი, ჩემო კარგო, - მითხრა მან. - მხოლოდ ორი სიტყვა მაქვს სათქმელი: თქვენ შეგიძლიათ ერთ საწყალ კაცს კეთილი საქმე უყოთ, და, ეს რომ არა გიღირდეთ რა, არ იზამდით?

მე მხრები ავიწიე. - თქვენ „მარანტონელი“ ხომ არა ხართ? საოცარი ჭურჭელი ამოგირჩევიათ სიკეთის ამოსასხმელად! მე და კეთილი ვუყო ვისმეს?

მან ხმადაბლა და დაფიქრებულის სახით დაიწყო ლაპარაკი, რაღცა მის უგუნურ სახეს სრულიად არ უხდებოდა.

- დიახ, ბოროტმოქმედო, დიახ, სიკეთე! ყველაფერ ამას თქვენის წყალობით შემოძლია ვეღირსო! აი, გეტყვით როგორ: მე ერთი ღარიბი ჟანდარმი ვარ. სამსახური მეტად ძნელია, ჯამაგირსაც ნაკლებს მაძლევენ; ჩემი ცხენიც ჩემი ხარჯით უნდა შევიწინახო, და ესეც სულ მიწასთან ასწორებს ჩემს ავლა-დიდებას. ვსთქვი, ეგებ ღმერთმა შემობრალოს, და

ლატარიის ბილეთის ერთი ნომერი ვიყიდე. რამე ხელობას უნდა მოჰკიდოს კაცმა ხელი. აქამდის, ლატარიაში ჩავდებულ ნივთის მოსაგებად იღბლიანი ნომრები-ღა მაკლდა. ყოველგან საიმედო ნომრებს ვეძებ; და მუდამ კი განზე ვრჩები ხოლმე. ჩემი ნომერი რომ 76-ეა, „ერგოს“ 77-ს ხვდება, რამდენს არ ვუაღერსებ, ის მაინც აღჩუს არ მიჭდება... - კიდევ ცოტაოდენი მოთმინება, გეაჭებით, ჩქარა გავათავებ. - აი, ჩემთვის კარგი შემთხვევა. უკაცრაოდ, ბოროტმოქმედო, თუ არ ვსცდები, თქვენ აქედგან დღეს გადიხართ. მე მგონი, ისინი, ვინც აგეთის სიკვდილით კვდებიან, ლატარიის ბილეთებს წინდანინ ხედავენ და იციან, რომელი ბილეთი მოიგებს. პირობა მომეცით, ხომ ხვალღამ ჩემთან მოხვალთ, აბა, თქვენთვის, მე გეტყვით-ღა, ძნელი იქნება ეს? და მე კარგი ბილეთები მომეცით, სულ დარჩეული ბილეთები. ჰა? - მიცვალებულის მე არ მეშინიან, ამის ფიქრი ნუ გაქვსთ. აი ჩემი ადრესი! Caserne Popincourt, escalier A, №26, დერეფნის ბოლოს. ხომ მიცნობთ, არა? - თუ თქვენთვის უფრო მოსახერხებელი იქნება, ამაღამაც რომ მოხვიდოდეთ, ძალიან კარგს იზამთ.

ერთ გიჟურ იმედს ჩემთვის ჭკუა რო არ დაეხნია, ამ მუტრუკს პასუხსაც არ გავსცემდი. ამ სასონარკვეთილ მდგომარეობაში, რომელშიაც მე ვარ, კაცს ხანდისხან იმედი აქვს, რომ ღონე შესწევს რკინის ჯაჭვი თმის ბენვით დაამსხვრიოს.

- ყური დამიგდე, - ვუთხარი მე, თან ვცდილობდი ეს მასხარა გამებრიყვებინა, რამდენადაც კი შემეძლო მომაკვდავს. - მართალია, მე შემეძლია მეფებე მეტად გაგამდიდრო, მილიონები მიგაღებინო, მხოლოდ ერთი პირობით.

მან თავისი გაშტერებული თვალები დააღო.

- აბა, რომელი? რომელი პირობა? ყველაფერს ვიზამ, ოღონდ თქვენ გასიამოვნოთ, ჩემო დამნაშავევ.

- სამ ნომრის მაგიერ, ოთხს მოგცემ. ტანისამოსი გავცვალოთ.

- თუ ამაზე მეტი არაფერია! - წამოიყვირა მან და თვალის დახამხამებაზე თავის ფორმის ტანისამოსის უკანასკნელ ღილებს იხსნიდა.

მე სკამიდგან წამოვდექი. სულგანაბული მის ყველა მოძრაობას თვალს ვადევნებდი, - გული მიფანცქალეებდა; ახლავე ვხედავ, ჟანდარმის წინაშე კარი როგორ იღება; მოედანი, ქუჩა, სასამართლო უკან მრჩება!

მაგრამ ის ეჭვიანად გამობრუნდა: - ეს აქედგან გამოსასვლელად როდი გამოგადგებათ!

მივხვდი, რომ ყველაფერმა ფუჭად ჩამიარა. მაინც უკანასკნელი ღონე ვცადე, ღონე ფუჭი და ჭკუაზე დაშორებული!

- ფიქრი ნუ გაქვთ, - ვუთხარი მე! - თქვენი ბედი მობრუნებულია...

- სიტყვა არ გამათავებინა...

- აგრე როგორ იქნება... აბა! ჩემი ნომრები! თქვენ უნდა მკვდარი იყვეთ, რომ კარგები შეიქნენ.

მუხლი ჩამეკეცა, დავმუნჯდი, და, რაც კი მქონდა, უკანასკნელი სასოც წარმეკვეთა.

XXXIII

თვალები დავხუჭე და ზედ ხელები მივიფარე, მოვიწადინე აწმყო წარსულში დამევიწყებინა. ოცნებაში გავერთე, ჩემი ბავშვობისა და სიყმაწვილის მოგონება თითო-თითოდ თვალწინ მიდგება ტკბილი, წყნარი, მოლიმარე - მსგავსად ყვავილებით დასურათხატებული კუნძულისა ამ შავ და ბურუსიან ფიქრების წყვდიადში, რომელნიც ჩემს

თავში ჭიანჭველასავით ირევიან.

წარმომიდგა ჩემი ბავშვობა, როცა მხიარული და გაფურჩქვნილი, ცელქი, სირბილის მოყვარე სკოლაში ვიარებოდი, როცა ჟივილ-ხივილით ჩემ ძმებთან ერთად დროს ვატარებდი გავრანებულ ბაღში, სადაც ჩემი ცხოვრების პირველმა წლებმა განვლეს. ეს ბაღი წინეთ შემოღობილი იყო და შიგ მონობნები სცხოვრობდნენ, ახლა მას თავის ტყვიის თავით ზედ დაჰყურებს მოღუშული გუმბათი ვალდე-გრაცისა.

კიდევ ოთხმა წელმა განვლო, თუმცა ჯერ ისევ ბავშვი ვარ, მაგრამ თანდათან ვფიქრობ და ვგრძნობიერობ. დაცარიელებულ ბაღში ერთი ცქრიალა გოგონაა.

პატარა ესპანელი, თავის დიდრონი თვალებით და დიდი თმის კავებით, შავგვრემანი და დაოქროვებულ ფერისა, წითელტუჩება. და ვარდლოყება. აგეთი იყო ჩემი 14 წლის ანდალუზელი პეპა.

ჩვენმა დედებმა გვითხრეს, ერთად ითამაშეთო: და, აი, ჩვენც სასეირნოდ გამოვედით.

გვითხრეს, ითამაშეთო და ჩვენ კი ლაპარაკი გავაბით ორივე ერთის ხნის, მაგრამ სხვადასხვა სქესის ბავშვებმა.

მას აქეთ დიდი ხანი არ არის, სულ ერთი წელიწადია, რაც ჩვენ ერთად დავრბოდით, ერთად ვჭიდაობდით. ხანდისხან ჩემს პეპას, ვაშლის ხის ამ ულამაზეს ვაშლს, გავუჯავრდებოდი ხოლმე; ჩიტის ბუდის ამლისათვის ვცემდი კიდევცა, ის ტირილს მოჰყვებოდა; მე კი ვეუბნებოდი: მაგრე გინდა, მოგხვდა? ორთავენი გავიქცეოდით და ჩვენ-ჩვენს დედას შევჩივლებდით, ისინი კი ორთავეს გვამტყუნებდნენ, და მართალი კი არც ერთი არ გამოვდიოდით.

ახლა კი ის ჩემ ხელზედაა დაყრდომილი და მე თან ვამაყოფ და თანაც კმაყოფილებისაგან ვდნები; ცხვირსახოცი დაუვარდა; მე მაშინვე დავნვდი და მივეცი. ჩვენ ხელებს ერთმანეთის მიკარებისაგან ცეცხლი ეკიდებათ. იგი მიჩურჩულებს პატარა ჩიტუნებზე, შორით მოკაშკაშე ვარსკვლავებზე, ხეების უკან ჩამომავალ ოქროთი მოვარაყებულ მზეზე, ან თავის სკოლის ტოლ-ამხანაგებზე და თავის ფერად ლენტებზე. ამ უმანკო საგნებზე გვაქვს ბაასი და ორივე ვწითლდებით ხოლმე. პატარა გოგონა მონიფულ ქალად ქცეულა.

ზაფხულის ღამე იყო. ბაღის ბოლოში წაბლის ხეების ქვეშ ვიყავით. დიდი ხნის სიჩუმის შემდეგ, რომელიც ჩვენ სეირნობას ავსებდა, უცბად ჩემი ხელიდან თავისი ხელი გამოიღო და მითხრა: გავიქცეთ!

ახლაც თვალწინ მიდგა იგი; მთლად შავში იყო, თავის ბებიას გლოვობდა. თავში ბავშვურმა აზრმა გამირბინა; პეპა პეპიკოდ იქცა და მეუბნება: გავიქცეთ, აბა ვინ გაგვისწრებსო!

და ჩემს თვალწინ ლერწამ-ტანის რხევით მოკურცხლა თავისი პანია ფეხებით, რომელნიც მის კაბას მუხლებამდე არხევდნენ. გამოვეკიდე, ის კი მინას ფეხს არ აკარებდა; ქარი მის გადმოკეცილ საყელოს აფარფაშებდა და მის შავგვრემან და გაფურჩქნულ ზურგს ვხედავდი.

სირბილით სიქა გამომეცალა. როგორც იყო, მიწით ამოვსებულ ჯირგინასთან დავენიე; გამარჯვებულის უფლებით აღვიჭურვე, პირდაპირ ქამარში წავავლე ხელი და იქვე მწვანეზე ჩამოვსვი; იგი არას მეუბნებოდა. სირბილისაგან ქმინავდა და იცინოდა. მე კი სერიოზად ვიყავ და შევსცქეროდი მის ორ მაყვალს, შავ წარბების ქვეშ მოქცეულებს.

- თქვენც აქ ჩამოჯექით, - მითხრა მან. - ჯერ კიდევ ადრეა, წავიკითხოთ რამე. წიგნი გექნებათ თან.

სახლიდან სპალანცანის მოგზაურობის მეორე ტომი წამოვიღე. უცბად პირველი შეხვედრილი გვერდი გადავშალე, მისკენ ახლო მივიწიე, ისიც თავის მხარით მომეკვრო, და ორივემ ჩუმად ერთი და იგივე გვერდის კითხვა დავიწყეთ. სანამ მეორე გვერდს გადავაბრუნებდი, იგი იძულებული იყო ჩემთვის დაეცადნა. ჩემი აზრი მის აზრზე უფრო

ზღაზვნით მიდიოდა. - გაათავეთ? - დამეკითხებოდა იგი, როცა მე დანყებულის არ მექნებოდა.

ამასობაში, ჩვენი თავები ერთმანეთს ეკვროდნენ და თმები ერთმანეთში ირეოდნენ; თანდათან ჩვენი ამონასუნთქიც ერთმანეთს უახლოვდებოდა და ერთბაშად ტუჩი ტუჩს დაეწება.

როცა კითხვის გაგრძელება მოვინდომეთ, ცაჲ უკვე ვარსკვლავებით მოჭედილიყო.

- ახ, დედი, დედი, რო იცოდე, ორთავემ რამდენი ვირბინეთ.

მე კი კრინტსაც არ ვსძრავდი. - შენ რას გაჩუმდი, - მითხრა დედამ, - რამ მოგაწყინა?

ჩემს გულში ის კი არა, სამოთხე იყო.

ეს საღამო ჩემ სიცოცხლეში არ დამავინწყდება!

სანა პირში სული მიდგა!

XXXIV

საათმა დარეკა, არ ვიცი კი რომელია: საათის ჩაქუჩის ხმა კარგად არ მესმის. ასე მგონი, ყური მუსიკის ხმით მქონდეს სავსე; ეს ჩემი უკანასკნელი ფიქრებია, რომელნიც ფუსფუსებენ.

ამ უკანასკნელ წუთში, როცა ჩემი წარსულის მოგონებაში ვარ გართული, ჩემ მიერ ჩადენილ დანაშაულს დაშინებული ვუმბერ; მაგრამ გულით მინდა უფრო მეტად შევინანიო. სინდისი დატუსაღებამდე უფრო მამხელდა; იმის შემდეგ კი ჩემს გულში სიკვდილზე ფიქრის მეტს, სხვას არაფერსა აქვს ადგილი. მიუხედავად ამისა, მაინც მინდოდა ჩემი დანაშაული სინანულით შემესყიდნა.

როცა ერთი წუთის განმავლობაში ჩემ წარსულზე ვოცნებობდი და უცხად იმ მახვილზე გადაველ, რომელმაც ერთი საათის განმავლობაში ყველაფერს ბოლო უნდა მოუღოს, ვთრთი, როგორც უცხო, მოულოდნელ რამეზე. ჩემო ლამაზო ბავშვობავ! ჩემო სანეტარო ყმანვილობავ! ჩემო სანეტარო ყმანვილობავ! ფერად ძაფებით ნაქარგო, რომლის ბოლო აგრე სისხლით გაჟღენთილია! ჩემი წარსული და აწმყოს შუა სისხლის ნაკადულია! სხვის და ჩემი სისხლის.

თუ ოდესმე ჩემი ისტორია წაიკითხეს, ამდენი წლების უმანკოდ და ბედნიერად ცხოვრების შემდეგ, არ დაუჭერებენ ამ საზიზღარ წელს, რომელიც დანაშაულის ჩადენით იღება და სიკვდილით იკეტება: სრულიად გამოცვლილი სახე ექნება.

მიუხედავად ამისა, გულქვავო კანონო და გულქვავო ადამიანო, ავი როდი ვიყავ მე!

ოხ, რამოდენიმე საათს უკან უნდა მოვკვდე, და თანაც გული საშინლად მიწყალდება მოგონებით, რომ ერთ დროს, ამისსავე მსგავს დღეს, მე თავისუფალი და უმანკო ვიყავ, რომ გაბაფხულზე სასეირნოდ დავდიოდი, ვიკარგებოდი ტყეში და გახავერდებული მწვანე ფიანდაზად მეშალა!

XXXV

ამავე წუთას, ჩემ ოთახიდგან სულ რამოდენიმე ნაბიჯზე, აი, იმ სახლებში, რომელნიც

სასახლის და გრევის გარშემო არიან, და მთელ პარიზში კაცები მიდიან-მოდიან, ბაასობენ, იცინიან, გაბეთებს კითხულობენ, თავიანთ საქმეებზე ფიქრობ-დარდობენ; ვაჭრები საქონელს ასაღებენ; ახალგაზრდა ქალები სადამოზე წასასვლელად ირთვებ-იკაზმებიან, დედები თავის პანიებს ნანინას ეუბნებიან.

XXXVI

მახსოვს, ერთხელ, ბავშვობაში პარიზის ღვთისმშობლის ეკლესიის სამრევლოს სანახავად წაველ.

უკვე თავბრუ დამესხა ჭახრაკის მსგავს კიბეზე ასვლაზე, ორივე კოშკის მაერთებელ სუსტ დერეფანზე გავლაზე, ჩემ ფეხქვეშ მთელი პარიზის დანახვაზე, როცა თლილი ქვების გალიაში შეველ, სადაც ბარი ჰკიდია, თავისი ენით, რომელიც 25 ფუტს იწონის. უხეიროდ დალაგებულ ფიცრებზე თანდათან წინ მივდიოდი, თანაც ამ ბუმბერაზ, ბავშვების და პარიზის მცხოვრებთ მიერ ნაქებ ბარს ვაცქერდებოდი, თვალს ვერ ვუსწორებდი სამრევლოს გარშემო აგურის გადახრილ სახურავს, რომელიც ჩემი ფეხის პირდაპირ იყო. დასვენების დროს, შორს ღვთისმშობლის ეკლესიის პარვისის მოედანს თვალს ძლივსღა ვუწვდენდი, ქუჩაში მოარული ხალხი ჭიანჭველებსავით მეჩვენებოდა.

ერთბაშად ამ ვეებერთელა ბარს ჩამოჰკრეს; მისმა გრიალმა ჰაერი შეანძრია, კოშკს ბანბარი დაანყებინა. გეგონებათ, ბოძებს ფიცრები ასცილდაო; ხმაურობამ, ცოტა განყდა, არ გადამაგდო; მე დავბარბაცდი, ჩამოვარდნამდე არა მიკლდა, გადახრილ აგურის სახურავიდგან გადმოსაშვებად მზად ვიყავ. შიშით ფიცრებს დავანეწ და ორივე ხელებით მაგრად მოვბღუჯე, ენა ჩამივარდა, ყურს ეს უზარმაზარი ხმაურობა მივსებდა და თვალებში ეს ქვესკნელი მიდგა, იმ უძირო ადგილით, სადაც იმდენი ჩუმი და შურიანი გამვლელ-გამომვლელი ირეოდა ერთმანეთში.

ახლაც, ისე მგონი, იმ სამრევლოზე ვარ-მეთქი. ყველაფერი ესე ერთად მარეტიანებს, გონებას მიბნელებს. ბარის ხმასავით მივსებს ჩემი ჭკუის ძარღვების ცარიელ ადგილს, და ჩემს გარშემო მეტად ვერა ვხედავ იმ ერთგვარ და მშვიდობიან ცხოვრებას, რომელიც მე დავტოვე და სადაც სხვები კიდევ გზას თელავენ, თუ არ შორით, რაღაც ჯურღმულის ჯუჭრუტანიდგან.

XXXII

საქალაქო საბჭო უბედურების გამთვალისწინებელი შენობა რამ არის.

მისი წვერგაფხავებულ და ყირამალა ჩამოშავებული სახურავი, მისი საოცარი ბარი, თეთრი მზის საათი, პატარა ბოძებზე დაყრდომილი სართულები, მისი აღურაცხველი სარკმლები, ბევრი სიარულისაგან გახეხილი კიბეები; მარჯვნივ და მარცხენა მხარეს მისი ორი თავი, - გრევის რამოდენიმე ნაბიჯით შორავს, მოღუშული, დაღვრემილი, ზედაპირი სიბერისაგან სრულიად დახრული აქვს და იგეთი შავია, რომ შავია მაშინაც, როცა ზედ მზე დასცქერის.

როცა ვინმეს ახრჩობენ, მის კარებზე ჟანდარმების ტევა არ არის და ყველა თავის სარკმლებით სეირს გაჰყურებს.

ღამით მისი საათი, რომელიც დროსა ნიშნავს, მის დაჩრდილულ წინა მხარეზე (facade) განათებული რჩება.

XXXVIII

მეორის ჩარეცია.

აი, ახლა რასაც ვგრძნობ:

თავი საშინლად მისქდება, ძარღვები გამეყინა, პირისახე მენვის. თუ ზებე წამოვინიე ან ძირს დავიხარე, ასე მგონი, ტვინში რაღაც სითხე მქონდეს, რომელიც ჩემს ტვინს თავის ქალას ახლის.

ბნედამორეულივით ვცახცახებ და დროგამომშვებით კალამი ხელიდგან მივარდება, როგორც გაღვანიკურ შენძრევის დროს.

თვალეზი მეხუჭება, როგორც ბოლისაგან.

მაჯა მტკივა.

კიდევ ორი საათი და 45 წუთი და მოვრჩები.

XXXIX

ისინი ამბობენ, რომ კაცი არ იტანჯება, რომ ამგვარად სიცოცხლის მოღება უგრძნობელია, რომ ამნაირი სიკვდილი სრულიად სადაა.

ებ! მაშ რა არის ეს ექვსი კვირის განმავლობაში სიკვდილთან ბრძოლა და მთელი ერთი დღის ხიხინი? მაშ რა არის ის წვალეზა ერთი გამოუბრუნებელი დღის განმავლობაში, რომელიც ასე ნელა და ასე ჩქარა მიდის? მაშ რა არის ის კიბე წვალეზათა, რომელსაც კაცი სახრჩობელამდე მიჰყავს?

დიაღ, ეს წვალეზა არ არის!

ერთი და იგივე არ არის - ადამიანი სისხლისაგან წვეთ-წვეთად დაიცლება, თუ ჭკუა-გონება ფიქრ-ფიქრად წაერთმის?

მემრე კაცი ტანჯვას არა გრძნობსო, - დარწმუნებული არიან ამაში? მათ ვინ უთხრა? აბა ვინ ნახა, რომ ადამიანის მოჭრილი თავი გასისხლიანებულ კალათიდგან ამოყოფილიყო და ხალხისთვის დაეყვიროს: ტკივილი არ მიგრძვნიაო!

რომელმა ნახა, მათი მოკლული კაცი მოსულიყოს და მადლობა გადაეხადოს: კარგი რამ მოგიგონიათ! ეცადეთ, სხვასაც ასე მოჰკვეთოთ თავი. კარგი მანქანაა!

არა, არაფერია. ერთი წუთიც არ გასტანს, ერთი წამიც და ყველაფერი გათავებულა. - ფიქრით მაინც შესულან-და იმათ მდგომარეობაში იმ დროს, როცა მძიმე ნაჯახი ეცემა და კანსა სჭრის და ძარღვებს სწყვეტავს, ხერხემალს ამსხვრევს...

ეჰ, რაებს ვამბობ! ნახევარი წამი და ტკივილი გაჰქრება... საშინელებავ!

XL

მიკვირს, სულ ხელმწიფებზე ვფიქრობ ხოლმე. რაც უნდა ვეცადო, არაფერზე ვიფიქრო, რაც უნდა თავი ვაქნო, ყურში მუდამ ერთი ხმა ჩამძახის და მეუბნება:

- ამავე ქალაქში, ამავე საათს, აქედგან არც ისე შორს არის, მეორე სახლებში - ერთი კაცია, რომელსაც შენსავით ყველა კარებზე მცველები უდგა ხოლმე, შენსავით მთელს ხალხში ერთადერთი კაცია, მხოლოდ იმ განრჩევით, რომ ის იმდენად მაღლა სდგას, რამდენადაც შენ დაბლა, მიწასთან ხარ გასწორებული. მთელი მისი სიცოცხლე, წუთის-წუთამდე, დიდებაში, სახელში, ფუფუნება და აზიზობაშია გართული. მის გარშემო ყველანი სიყვარულით, პატივისცემით და კრძალვით ეპყრობიან. უმაღლესი ხმა მასთან ლაპარაკს დროს მდაბლდება და უამაყესი კაცი მის წინ მორჩილდება. ამ საათს თავის ვებირებთან ბჭობს და ყველანი მისი აზრის თანახმანი არიან; ან ხვალინდელ ნადირობაზე, საღამოზე, დღესასწაულზე ფიქრობს და თავის გართობაზე შრომას სხვას ავალებს. ამ კაცსაც შენსავით ძვალ-რბილი აქვს.

საკმაოა, ამ კალმით მან ფურცელ-ქაღალდის ბოლოს თავისი სახელის შვიდი ასო მოაწეროს, ან თავის სამეფო ეტლში მჭდომი შენს ურემს შემოხვდეს, რომ ეს გულგამხეთქი სახრჩობელა ერთ წამზე დაინგრას, რომ ყველაფერი დაგიბრუნდეს: სიცოცხლე, თავისუფლება, სიმდიდრე, ცოლ-შვილი! - ის კეთილი გულისაა, აბა ამაზე უკეთესს რას იზამს, ან რა დაუშავდება!

XLI

აბა! გმირულად მივეგებოთ სიკვდილს, ამ საზარელ აზრს ორივე ხელი ჩავსჭიდოთ და პირისპირ გავძინოთ. გამოვკითხოთ მას - რა არის, გავიგოთ, რა უნდა ჩვენთვის, ყველა მხრივ გადავაბრუნ-გადმოვაბრუნოთ, ამოცანა გამოვიცნოთ, და წინასწარ კუბოში ჩავიხედოთ.

თვალეები საუკუნოდ დამეხუჭება თუ არა, მე მგონი, დავინახავ დიდ ნათელს და თვალგადაუნდომელ სივრცეზე მოდებულ სინათლეს, სადაც ჩემი გონება დაუსრულებლივ ძრომას იწყებს. მე მგონი, რომ ზეცა თავისი სინათლითვე იქნება განათებული, რომ ცის მნათობნი - ვარსკვლავნი, მზედ, მთვარე - სინათლეს დაჰკარგვენ და ბნელ წერტილებად იქცევიან, და იმის მაგივრად, რომ ეს უკანასკნელნი კაცს შავს ხალიჩაზე ოქროს წინწკლებად მოეჩვენონ - შავი წერტილების სახეს მიიღებენ ოქროს ნაქსოვზე.

რა საცოდავი რამა ვარ, ამის მაგივრად, შეიძლება, ერთი საშინელი, თვალუნვდენელი ჯურღმული ვიხილო, რომლის კედლები სიბნელით იქნება დაფარული, სადაც წამდაუნუმ ჩავარდნა მომელის, და სადაც თვალწინ ჩრდილში მოფარფაშე სხეულნი წარმომიდგებიან.

ან არა და, სულს განვუტევებ თუ არა, შეიძლება, ერთ ფართო და ნოტიო სივრცეზე აღმოვჩინდე, სიბნელეში გოგვა ვინყო. და, როგორც ბორბალი, ჩემს გარშემო კი ვიტრიალო. წინ მიდგება ქარი, რომელიც მომანვება და სხვა ჩემსავით მოტრიალე სხეულებს მიმახლის. იქ რაღაც უცნაური და მოთბილო სითხის ჭოჭყო და ნაკადულებიც იქნება, ყველა კი შავი ფერისანი. როდესაც ჩემი თვალეები, აქეთ-იქით ცეცების შემდეგ, ბევით აიხედვენ, დაბნელებულ ცის მეტს ვერას იხილავენ, რომლის სქელი ღრუბლები მათ დაანვებიან, უფრო შორს კი კუკმეთზე უშავეს კვამლის კამარებს ნაატყდებიან, ამათ გარდა ჩემი თვალეები ნახავენ პატარა წითელ ნაპერწკლებს, რომელნიც, ერთმანერთს დაეხლებიან თუ არა, ცეცხლის ჩიტებად იქცევიან: - ასე იქნება უკუნითი-უკუნისამდე.

თქმა არ უნდა, დანიშნულ დროს ამ ადგილზე გამთრის ბნელ ღამეში სახრჩობელაზე მოკლულნიც მოიყრიან თავს. არც მე დავაკლდები ამ გაყვითლებულთ და გასისხლიანებულთ ყრილობაზე. მთვარე არ იქნება, მათ შორის ლაპარაკიც ხმადაბლა იქნება. კედლებდახვრეტილი, სახურავდარაზული ქალაქის საბჭოც იქ იქნება თავის ყველასათვის გულგამხეთქი მზის საათითურთ. იმავე ადგილას ჯოჯოხეთის სახრჩობელაც

იქნება ამართული, რომელზედაც ჯალათს ეშმაკი აუგებს წესს: ეს იქნება დილის 4 საათზე. მაყურებლად კი ჩვენ ვიქნებით.

ეჭვი არ არის, რომ ყველაფერი ასე იქნება. მაგრამ, თუ ეს მკვდრები იქ მოვიდნენ, რა სახისანი იქნებიან? რაღას დაინარჩუნებენ ისინი თავიანთი დასახიჩრებული სხეულიდან? რას ამოირჩევენ? ამ მოჩვენებას მართო თავი ექნება თუ ტანი?

ვაჰმე! ნეტავ ვიცოდე, ჩვენს სულს რაღას უშვრება სიკვდილი? რა სახეს აძლევს იგი? რა უნდა წაართვას მან ან რა უნდა მისცეს? სად უშვებს? ეგებ სხეულოსანი თვალები ათხოვოს როდისმე ქვეყნის სანახავად და სატირლად.

სად არის მღვდელი? მღვდელი - ყველა ამის მცოდნე და ყველაფერზე პასუხის მომცემი? მინდა ვნახო მღვდელი და ჯვარცმა, რათა ერთავეს ამბორი ვუყო!

ღმერთო ჩემო, ყოველთვის ერთი და იგივეა!

XLII

მე მას ვთხოვე მართო დავეტოვებინე და მაშინვე ლოგინზე მივეგდე.

მართლაც, თავი სისხლის მორევით გამევესო, რომელმაც ძილი მომგვარა. ასე, უკანასკნელად მძინავს.

ძილში სიზმარი ვნახე.

მეგზანა, რომ ღამე იყო, ვითომ ჩემს სამუშაო ოთახში მე და ჩემი სამი მეგობარი ვსხედვართ, არ მახსოვს კი, რომლები იყვნენ.

გვერდით, საწოლ ოთახში ჩემს ცოლს ბავშვთან ეძინა.

მე და ჩემი მეგობრები ხმადაბლა ვლაპარაკობდით და ჩვენი ნალაპარაკევი ტანში ჟრუანტელს გვივლიდა.

ერთბაშად სახლის ერთ-ერთი ოთახიდან ხმა შემომესმა: სუსტი, საოცარი, გამოურკვეველი ხმა.

ეს ხმა ჩემმა მეგობრებმაც გაიგონეს, ყველამ ყური ვათხოვეთ: თითქოს ვინმე ნელა კლიტეს აღებს, ან ჩუმად ბოქლომის გადახერხვა უნდაო.

რაღაცა გვაშეშებდა: ძალზე შეგვეშინდა. ჩვენ გვეგონა, ქურდები დაგვესხნენ ამ შუალამებზე გადასულ ჟამს.

გადავწყვიტეთ წავსულიყავით და გვენახა, რა იყო. მე წამოვდექი და ხელში სამთელი დავიჭირე; ჩემი მეგობრებიც თითო-თითოდ გამომედევნენ.

საწოლ-ოთახში გავედით; ჩემს ცოლ-შვილს ეძინა.

იქიდან დარბაზში შევედით. არაფერია. სურათები თავიანთ დავარაყებულ ჩარჩოებში უძრავად იყვნენ ჩამსხდარნი. მომეჩვენა, რომ დარბაზის კარი, რომელიც სასადილო ოთახში გადის, თავის ალაგზე არ იყო.

შევედით სასადილო ოთახშიაც, შემოვუარეთ ყველა კუთხეს, მე წინ მივდიოდი. კიბის კარებიც, აგრეთვე ფანჯრებიც მაგრად იყვნენ ჩაკეტილნი.

ბუხარს რომ მივუახლოვდით, დავინახე, რომ სარეცხის შესაწყობი განჯინის კარები გაღებული იყვნენ და კედელს მიფარებულნი, თითქოს ამ უკანასკნელის დაფარვა უნდათო.

ამან გამაოცა. ჩვენ ვიფიქრეთ, ალბათ კარს უკან ვინმე მიფარებული იქნებაო.

კარს ხელი დავავლე, რომ ისევ მიმეხურა; კარი არ დამყვა. გაოცებულმა უფრო მაგრამ მოვსწიე, კარი ერთბაშად კედელს მოსცილდა, და ერთი პატარა ბებერი ქალი დავინახეთ, ხელებჩამოშვებული, თვალედახუჭული, ზეზე მდგარი და თითქოს კედელზე არის მიკრულიო.

იგეთი საშინელი სანახავი რამ იყო, რომ ახლაც, რომ მომაგონდება, შიშით თმა ყალბზე მიდგება.

ბებერს ვკითხე: - აქ რა გინდაო?

ხმა არ გამცა.

ვკითხე: - ვინა ხართ?

ისევ ხმა არ გამცა, არც შენძრეულა და თვალედახუჭული იყო.

მეგობრებმა მითხრეს: - ეს, ალბათ, ბოროტ აზრით შემოსულთ უნარია; ჩვენი ხმა რომ გაიგონეს, გაიქცნენ; ამას კი თავისთვის ვერ უშველია და აქ დამალულა.

ხელახლა დავეკითხე; მაგრამ არც ხმა ამოუღია, არც შენძრეულა, არც შემოუხედნია.

ერთმა ჩვენთაგანმა ჩამოსწია, და ისიც ჩამოვარდა.

იატაკზე ისე დაენარცხა, როგორც ერთი რამ უსულო საგანი, როგორც ჭირკვი, როგორც მკვდარი.

ფეხებში ხელი ჩავავლეთ და შევანძრიეთ, მემრე ორმა ჩვენთაგანმა ისევ ასწიეს და კედელს მიაყუდეს. ერთი ბუნო სიცოცხლის ნიშან-წყალიც არ დასტყობია. ყურში ჩავსძახეთ, მაგრამ ყრუ-მუნჯივით ხმა არ ამოიღო.

ამასობაში მოთმინებიდან გამოველით, შიშთან ერთად კიდევ ბრაზი მოგვერია. ერთმა ჩვენთაგანმა მითხრა. - აბა ნიკაპთან სამთელი მიაკარეთ. - მეც მოკიდებული სამთელი ნიკაპზე მივადევი. მაშინ ერთი თვალი ნახევარზე გააღო, ცარიელი, დაბნელებული, გულგამხეთქი, და რომელიც არას ხედავდა.

სამთლის ალი მოვარიდე და ვუთხარი: - არც ახლა გაგვცემ პასუხს, შე კუდიანო ბებერო? აბა, თქვი ვინა ხარ?

თვალი თავისითვე დაიხუჭა.

- ეს კი მეტისმეტი თავხედობაა! - თქვეს ჩემმა მეგობრებმა. - სამთელი ისევ! კიდევ! სანამ პასუხს არ გაგვცემს, არ მოვეშვათ.

სამთელი ისევ ნიკაპთან მივიტანე.

მაშინ კი ორივე თვალი ნელ-ნელა გააღო და ყველას სათითაოდ შემოგვხედა, ერთბაშად დაიხარა და სამთელი გაყინულის შებერვით ჩააქრო. იმ წამსვე ვიგრძენი, რომ ამ სიბნელებში სამი დაფხავებული კბილი ხელში ჩამერჭო.

ამ დროს, ცივ ოფლის მორევში, კანკალით გამომეღვიძა.

კეთილი მოძღვარი ჩემ ფეხით იჭდა და ლოცვას კითხულობდა.

- დიდხანს მეძინა? - ვკითხე მას.

- ჩემო შვილო, - მითხრა მან, - მთელი საათი გეძინათ. თქვენი ქალი მოგიყვანეს: იგი მეორე ოთახშია და თქვენ-ღა გიცდისთ. თქვენი გაღვიძება უნდოდათ, მე რომ არ დამეშალა.

- ოხ, - დავიყვირე მე, - ჩემი ქალი! სად არის, ჩქარა აქ მომგვარონ.

XLIII

რა გაფურჩქნულია, რა ვარდისფრად ჰყვავის, რა დიდი თვალეები აქვს, ან რა ლამაზია!

მისთვის მშვენიერი კაბა ჩაუცვამთ, რომელიც საუცხოვოდ ადგა მის პანია ტანს.

გამოვართვი, ჯერ ხელში ავიყვანე, მერე მუხლებზე დავისვი, თმები უბოძოდ დავუკოცნე.

- რატომ დედაც არ მოჰყვა ერთად? - დედაც და დიდდედაც ავად არიანო. ძალიან კარგი.

გაოცებულის სახით შემომცქეროდა. ალერსს და კოცნას არ უცხოვობდა, მხოლოდ დროგამოშვებით თვალს გადაავლებდა ხოლმე თავის გადიას, რომელიც კუთხეში იდგა და სტიროდა.

მერმე, როგორც იყო, ლაპარაკიც შევსძელ.

- მარი! ჩემო პანია მარიკო! - ვუთხარი მე.

ქვითინით გაბერილმა მაგრად გულში ჩავიკარ. დაიკვილა.

- ოჰ! ბატონო, მეტკინა, - მითხრა მან.

„ბატონო!“ ჩქარა ერთი წელიწადი იქნება, რაც არ ვუნახივარ საცოდავ ბავშვს. ჩემი სახე, ხმა, სიტყვები, ყველაფერი დავინწყებია; აბა, რა გასაკვირველია, რომ აგეთ ტანისსამოსში, აგეთი წვერმოშვებული, ასე გაყვითლებული ვაცმა არ მიცნოს? ნუთუ ამის მახსოვრებიდგანაც ნავიშალე. ამ ერთადერთ მახსოვრებიდგან, სადაც მინდოდა მეცოცხლა? როგორ! მეტად მამა არა ვარ? ისე გამწირეს, რომ ეს სიტყვა მეტად არ გავიგონო, ეს სიტყვა ბავშვებისა, რომელიც აგრე ტკბილი გასაგონია ყველასთვის: „მამილო!“

მაინც გამეგონა იგი სიტყვა ამ ტუჩებისგან, კიდევ ერთხელ გამეგონა, მარტო ერთხელ, - აი, რას ვითხოვდი მთელი 40 წლის სიცოცხლისათვის, რომელსაც მე მართმევენ.

- მარიკო, ყური დამიგდე, გენაცვა, - ვუთხარი მას, და მისი ორივე პანია ხელი ჩემს ხელებში დავიჭირე, - მე არ მიცანი?

მან თავის ლამაზ თვალეებით შემომხედა და მითხრა:

- არა!

- აბა კარგა შემომხედე, - განუუმეორე მე. - როგორ, ნუთუ არ იცი, მე ვინცა ვარ?

- როგორ არა, - მითხრა მან. - ვაცი.

ვაი ჩემს თავს! ქვეყანაზე მარტო ერთად-ერთი არსება გიყვარდეს მთელი შენის სიყვარულით, თვალწინ გედგას, შენ გხედავდეს და გიყურებდეს, გელაპარაკებოდეს და პასუხს გაძლევდეს - და არც კი გიცნობდეს? ნუგეში მარტო იმისგან გინდოდეს და მარტო იმან არ იცოდეს, რომ შენთვის ნუგეში საჭიროა, რადგან ჩქარა უნდა მოჰკვდეს.

- მარიკო, - ხელახლა ვკითხე, - მამა გყავს?

- მყავს, ბატონო, - მიპასუხა ბავშვმა.

- მაშ, სად არის მამაშენი?

გაკვირვებული თვალეები მომაშტერა: - განა არ იცით? რა ხანია მოკვდა.

ცოტა განწყდა, ხელიდგან არ გამვარდა და დაიყვირა.

- მოკვდა! - ვამბობდი მე; - მარიკო, იცი, სიკვდილი რა არის?

- დიალ, ბატონო, - მიპასუხა მან. - ის მიწაში და ზეცაშია.

თვითონვე თავისთავად განაგრძო.

- ყოველ დილა-საღამოს დედის კალთაში მისთვის ღმერთს ვლოცულობ.

მაგრად პირზე ვაკოცე. - მარიკო, აბა, გენაცვა, ერთი მითხარ, როგორ ლოცულობ?

- ვერ გეტყვი, ბატონო. ლოცვას დღისით არ ამბობენ. თუ გინდა, ამ საღამოს ჩვენსას მოდი და მაშინ გეტყვი.

ამ საგანზე ლაპარაკი საკმაო იყო. ახლა ისევ დავიწყე.

- მარიკო, შენი მამა მე ვარ.

- არა, - მითხრა მან.

მე დავძინე: - გინდა შენი მამა ვიყვე?

ბავშვმა პირი მომარიდა. - არა, მამაჩემი ამაზე ლამაზი იყო.

გაშმაგებით ჩავკოცნე და ჩემი ცრემლებით პირისახე დავუსველე. ბევრს სცდილობდა ჩემი ხელიდგან რამეფრად თავი დაეღწია და კივილით მითხრა:

- რა ვქნა, თავი დამანებეთ, თქვენმა წვერმა დამჩხვლიტა.

მაშინ მუხლებზე დავისვი, თვალები დავუხუჭე და კითხვები მივეცი:

- მარი, კითხვა იცი?

- ვიცი, - მითხრა მან, - კარგად ვკითხულობ. დედამ მასწავლა.

- აბა, ერთი წაიკითხე, - ვუთხარი მე, და ქალაქში მივუთითე, რომელიც თავის პანია ხელებში დაჭმუჭვნილი ეჭირა.

თავისი ლამაზი თავი დააქნია. - ეს როდი ვიცი, მარტო არაკებს ვკითხულობ ხოლმე.

- აბა სცადე. ჰა, წაიკითხე.

დაჭმუჭვნილი ქალაქი გაასწორა და თავის თითებით დაიწყო: - ჩ, ა, ჩა. მ, ო, მო. ს, ა, ხ, რ, სახრ. ჩ, ო, ჩო. ბ, ი, ბი. - ჩამოსახრჩობი.

ქალაქი ხელიდგან გამოვგლიჯე. ჩემი სიკვდილის განჩინებას მიკითხავდა. მისი გადია ამდენ ქალაქს ერთ ვაპეიკადაც უყიდიდა. მე კი იგივე ქალაქი ძვირად მიღირდა.

სიტყვები ვერ მიპოვნია ჩემ გრძობის გამოსახატად. ჩემმა სიმკაცრემ დააფრთხო; თითქმის სტიროდა.

უცბად მან მითხრა:

- ჩემი ქალაქი მომე; ჰეიო! სათამაშოდ მინდა.

ბავშვი თავის გადიას გადავეცი.

- წაიყვანეთ.

მე კი ჩემს სკამზე დავეშვი, დაღვრემილი, მარტოდ დაგდებული, სასონარკვეთილი. ახლა კიდევაც მოვიდოდნენ; არაფრის დარდი მაქვს; ჩემი გულის უკანასკნელი ძარღვი განწყდა. სუყველა ერთია, რაც უნდა მიყონ.

XLIV

საპატიმროს მღვდელი კეთილი გულისაა, საპატიმროს უფროსიც იგეთივეა. მე მგონი, კიდევაც იცრემლებოდა ორივე, როცა გადიას ვუთხარი, ბავშვი წაიყვათ-მეთქი.

მორჩა. ახლა ჩემს თავსვე უნდა გავეუწიო ბრძოლა, უნდა გულმაგრად ვიფიქრო ჯალათზე, ჩემ წასაყვან ურემზე, ჟანდარმებზე, ხიდზე და სანაპიროზე შეგროვილ ხალხზე, ფანჯრებიდგან გადმომყურებზე და ყველა იმაზე, რაც ჩემთვის იქნება დამზადებული ძაძით მოსილ გრევის მოედანზე, რომელიც ადვილად მოიფინებოდა იქ ჩამოვარდნილ კაცის თავებით.

ერთი საათი ღრო კიდევ მაქვს; მე მგონი, მეყოს, ყველა ამას შევეჩვიო.

XLV

მთელი ეს ხალხი სიცილს დაიწყებს, ტაშს დაუკრავს, ვაშას დასძახებს, და ყველა ამ თავისუფალ და საპატიმროს დარაჯთათვის უცნობ ადამიანში, რომელნიც კაცის ჩამოხრჩობის საყურებლად სიხარულით სავსენი მიდიან, ამ ხალხში, რომელიც გრევის მოედანზე მოვა, - ადრე თუ გვიან, ჩემს თავს წითელ კალათაში ერთი წინასწარ ბედგადანწყვეტილი კაცის თავიც გამოჰყვება.

ერთით მეტი, რომელიც ჩემ საყურებლად მოვა, თავისთვის მოვა იქ.

ამ ფატალურ არსებათათვის გრევის მოედანზე ერთი ფატალური ადგილია, მიმზიდველი ცენტრი, მახე. ისინი მის გარშემო ტრიალებენ, სანამ...

XLVI

ჩემო პატარა მარიკო! - რა მხიარული იყო, როცა მომიყვანეს: ის ახლა ეტლის სარკმელიდგან გამვლელ-გამომვლელს უყურებს და ის „ბატონი“ კიდევ დავიწყებული ეყოლება.

შეიძლება კიდევ რამოდენიმე სტრიქონის დაწერა მოვასწრო მისთვის, რომ ერთ დღეს, როცა წამოიბრდება, 15 წლის რო შეიქნება, წაიკითხოს და იტიროს დღევანდელ დღეზე.

დიაღ, მან ჩემი ისტორია ჩემგან უნდა შეიტყოს. გაიგოს, ჩემი სახელი, რომელსაც მას ვუტოვებ, რად არის აგრე წყევლა-კრულვით სახსენებელი.

ჩემი ისტორია (თავგადასავალი)

შენიშვნა გამომცემლისა. - ამის გაგრძელება ჯერაც ვერ უპოვიათ. შეიძლება, როგორც თვით ეს დაწერილი გვიჩვენებს, პატიმარს მისი გაგრძელება ვერ მოუსწვრია, ეს აბრი მას გვიან მოსვლია თავში.

XLVIII

ქალაქის საბჭოს ოთახში.

ქალაქის საბჭოს ოთახში ვარ!.. - აგრე, აქა ვარ. საზიზღარი გზა განვვლე. მოედანი იქ არის, და ფანჯრებ-ქვეშ საზიზღარ ხალხის გროვას თავი მოეყარა; ჩემს ცდაში ერთი აურზაური, სიცილ-ხარხარი აეტეხნა.

ჩემს თავს ბევრი ვებრძოლე, მოთმინებიდგან გამოვდიოდი, გული მიღონდებოდა. როდესაც შევხედე და დავინახე შეგროვილი ხალხის ზემოთ გამართულ, ბოლოზე შავ სამკუთხმომცმულ მკლავებს, რომელნიც ორ სანათურ შუა მდინარის რიყებზე იყვნენ გამართულნი, გული შემეღონდა. ვითხოვე, ნება მოეცათ უკანასკნელი ჩვენება მიმეცა. მე აქ დამტოვეს, ისინი კი ხელმწიფის პროკურორის მოსაყვანად წავიდნენ. ვუცდი, კარგია, სიკვდილამდე მეტი დრო დამრჩება.

აი:

სამი საათი დაჰკრა, ჩემთან მოვიდნენ და მითხრეს, დრო არისო. ავკანკალდი, თითქოს ექვსი საათის განმავლობაში სხვა რამეზე ვფიქრობდი, თითქოს მთელი ექვსი კვირა, ექვსი თვე ამაზე არ მეფიქრნოს. ამან რაღაც მოულოდნელისებური შთაბეჭდილება იქონია ჩემზე.

მათ მოაჯირზე გამატარეს და კიბეში ჩამიყვანეს. შემავდეს ერთ დაბლა სართულის კარებში, ბნელ, ვიწრო, მოკუბულ ოთახში; ნისლიან და წვიმიან დარში სინათლე ძლივს შემოდიოდა. შუა ალაგას ერთი სკამი იდგა. მითხრეს დაჯექიო და მეც მათ ნებას დავყვეი.

კარების წინ, კედლებთან ზეზე რამოდენიმე კაცი იდგა, ჟანდარმების და მღვდლის გარდა, კიდევ სამი კაცი იყო.

პირველი მათგანი ყველაზე მოხუცი იყო, საშინლად გასუქებული და ლოყები სინითლით უთრთოდა. ტანთ რედინგოტი ეცვა და თავზე სამრქოვანი უფორმო ქუდი ეხურა. ის იყო.

ის ჯალათი იყო, სახრჩობელას მოსამსახურე, - ხოლო ორი სხვა მისი თანაშემწეები იყვნენ.

დავჯექი თუ არა, ის ორნი უკანიდგან კატასავით მომეპარნენ; ერთბაშად თმებში გაყინული ფოლადის მიკარება ვიგრძენი და მაკრატელმა ჩემს ყურებში კრიჭინი ამოიღო.

უცაბედად მოკრეჭილი თმები მხრებზე დამცვივდნენ, სამრქოვანქუდიანმა კაცმა თავისი მსხვილი ხელებით რბილად ჩამომიბერტყა.

ჩემს გარშემო ყველა ჩუმად ლაპარაკობდა.

გარეთ ჰაერი ყვირილით ივსებოდა. პირველად მდინარის შხუილი მეგონა, მაგრამ სიცილ-ხარხარზე ეტყობოდა, რომ აზვირთებული ხალხის ხმა იყო.

სარკმელთან ერთი ახალგაზრდა კაცი იდგა, ფანქრით ქალაქდზე რაღაცას სწერდა. ერთ-ერთ სატუსალოს დარაჯთაგანს ჰკითხა, თუ რა ხდებოდა აქ.

- სიკვდილგადაწყვეტილს ტანთ აცვამენ, - მიუგო მეორემ.

მივხვდი, რომ ეს ამბავი ხვალ გაზეთში იქნებოდა დაბეჭდილი.

ერთბაშად ერთმა ჯალათის მოსამსახურეთაგანმა ჩემი ტანისამოსი გამაძრო, ხოლო მეორემ ხელები ზურგს უკან მიყო, და ვიგრძენი, ერთად შეერთებულ ხელებს როგორ გადააბეს თოკი. იმავე დროს მეორემ ყელსახვევი ჩამომხსნა. ჩემი ბატისტის პერანგის, ამ ერთადერთი შერჩენილი ჭინჭის, გაძრობა ცოტა გაუძნელდა, შემდეგ პერანგის საკინძის ჩამოხევაზე მიდგა ჯერი.

ამ სიფრთხილებზე, გაცივებულ რკინის კისერთან მიკარება ტანში ჟრუანტელს მივლიდა, ხელები ამიკანკალდა და ყელწაჭერილსავით დავიბღავლე; ჯალათის თანაშემწეს ხელი უცახცახებდა.

- უკაცრაოდ, ბატონო, - მითხრა მან! - ხო არა გატკინეთ რა?

ჯალათები მეტისმეტი გულჩვილნი არიან.

გარედგან ხალხი უფრო და უფრო ღმუოდა.

ერთმა გასიებულმა და პირისახედაყრილ ვაცმა ძმარში დასველებული ცხვირსახოცი გამომიწოდა საყნოსველად. - გმადლობთ. - რაც შემეძლო, ხმამაღლა ვუთხარი, - არას მიშველის; თავს კარგად ვგრძნობ.

ერთი მათგანი დაიკუბა და წვრილი და მოკლე თოკით ფეხები შემობორკა, ასე წვრილ ნაბიჯების გადადგმას თუ შევძლებდი. ამ თოკის ერთი ბოლო ხელს მიკრავდა, მეორე კი ფეხებს.

შემდეგ მსხვილმა ვაცმა ჩემი სერთუკი ბურგზე მომაგდო და სახელოები ნიკაპქვეშ შემიერთა. თავისი საქმე ყველაფერი აასრულა.

მაშინ მღვდელი თავის ჯვარცმით მომიახლოვდა.

- ჩემო შვილო, აბა, წავიდეთ, - მითხრა მან.

მოსამსახურებმა ილღიაში ჩამავლეს ხელი; ავდექი და ფეხის გადადგმა ვინყე; ჩემი ნაბიჯი კუს ნაბიჯს მიაგავდა, თითქოს თითო ბარძაყზე ორ-ორი ფეხი მეზაო.

ამ დროს გარეთა კარები ბრაგვანით განიღნენ. ჩემს დაბნელებულ ოთახში გამხეცებული ხალხის ყვირილი, გაცივებული ჰაერი და თეთრი სინათლე შემოვიდა. საბნელოს კუნჭულიდგან უცხად წვიმის ქვეშ სახლის დიდ კიბეზე მდგარი ურიცხვი თავმოყრილი და ერთმანეთში არეული ხალხი დავინახე; მარჯვნივ, ღირებე, ერთ ნაბიჯზე იდგა რაბში ჟანდარმების ცხენებისა, რომელთა სრულიად დანახვას ჩემი ოთახის დაბალი კარები მიშლიდა, ვხედავდი მხოლოდ მათ ფეხების წინა ნაწილს და გულს; პირდაპირ - საომრად მომზადებული ჯარისკაცთა რაბში იყო ამართული, მარცხნივ ერთი ურემის ნახევარი ნაწილი მოსჩანდა, რომელზედაც კიბე იყო მიყუდებული. გულგამხეთქი სურათი იყო, ყველა ჩარჩოსავით საპატიმროს კარს შემოვლებია.

აი, ამ საშინ მდროსათვის ვინახავდი ჩემს მამაცობას. სამი ფეხის გადადგმაზე უკვე ურემზე ვიყავი.

- მოვიდა! მოვიდა! - შებდავლა ხალხმა ერთხმით. - ძლივს არ გამოვიდა! ჩემზე ახლომდგართ კი ტაშისკვრა იწყეს. მეფე რაც უნდა დიდად უყვარდეთ, აგეთის ამბით და აღტაცებით არ მიეგებებოდნენ.

ურემი ჩვეულებრივი იყო, შიგ ერთი ჭლექიანი ცხენი ება, მეეტლეს მტრედის ფერი წითელბოლებიანი პერანგი ეცვა, ბიცეტრის გარშემო ადგილების მეზაღეების მსგავსად.

მსხვილი, სამრქოვანი ვაცი პირველად ავიდა. - გამარჯობა, ბატონო სანსონ, გამარჯობა, - უყვიროდნენ ყაფაზაზე ჩამოწონიალებული ქუჩის ბიჭ-ბუჭები. ერთი მოსამსახურეც უკან გაჰყვა. - მარდის გაუმარჯოს! - ხელახლა დაიყვირეს ბავშვებმა. ორთავენი ურემის კოფოზე დასხდნენ.

ჩემი ჯერიც მოდგა: დინჯის მიხვრა-მოხვრით ავედი.

- რა კარგად მიდის! - სთქვა ერთმა ჟანდარმების გვერდით მდგარმა ქალმა.

ამ საშინელმა ქებას სიმხნევე და ძალა მომიმატა. მოვიდა მღვდელი და გვერდით მომიჯდა. მე კი, ცხენებისკენ ბურგშექცეული, უკანა სკამზე დამსვეს. ამ უკანასკნელმა ჩემდამი ყურადღებამ გამაჟროლა.

ისინი ადამიანს მაინც კაცთმოყვარულად ეპყრობიან.

მინდოდა ჩემს გარშემო შემომეხედნა: წინ გავიხედე - ჟანდარმები, უკან გავიხედე - ჟანდარმები; შემდეგ ხალხი, და ხალხი: ადამიანთ თავების ზღვა იდგა მოედანზე.

საპატიმროს კარებთან ჟანდარმების რაზმი იცდიდა.

უფროსმა ბრძანება გასცა. ურემი და მისი ამაღა დაიძრა, თითქოს ხალხის ყვირილ-ღმუილი მუჭლუგუნს სცემსო უკანიდგან.

საბჭო უკან დავტოვეთ. ურემი საცვლელ მოედანს მიუახლოვდა თუ არა, ხალხმა ყვირილი მორთო. ყვიროდა ქუჩაში მდგარი ხალხი, ყვიროდნენ ბევით სართულებიდგან გადმომდგარნი, მათ ბანი მისცა ხიდზე და მდინარის სანაპიროზე მოქცეულმა ხალხმა, მიწა შეინძრა მათი ჭეჭა-ქუხილისგან.

გროვა სწორედ ამ დროს უცდიდა, რომ ჩვენი ამაღისათვის ყიჟინა დაეცა.

- ქუდი მოიხადეთ, ქუდი! - ყვიროდა ათასი პირი. - თითქოს ხელმწიფე ვყოფილიყავ.

მეც დავინყე გესლიანად სიცილი და მღვდელს ვუთხარი: - მათ ქუდები უნდა გადიძრონ, მე კი - თავი.

ყველა ნელის ნაბიჯით მიდიოდა.

„ყვავილების სანაპირო“ სურნელებას ჰფენდა; ამ დღეს ბაზრობა იყო. გამყიდველებმა ჩემი გულისთვის თავიანთ თაიგულებს თავი დაანებეს.

პირდაპირ, ოთხკუთხ კოშკიდგან ცოტა გაცილებით სასახლეს მოსახვევია, იქ გამწვრივებული ყავახანების მოაჯირები ხალხით სავსე იყვნენ, ყველა ბედნიერათ რაცხდა თავს, რომ კარგი ადგილის დაჭერა დროით მოასწრეს, მეტადრე ქალების სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა. ყავახანების პატრონთ სარფიანი დღე დაუდგათ.

ქირით იძლეოდნენ სკამებს, მაგიდებს, ურმებს, კიბეებს. მაყურებელნი ყველაფერს სჯერდებოდნენ, ოღონდ სიამოვნებას არ მოჰკვლევდნენ. კაცის სისხლით მოვაჭრენი, რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ, გაიძახოდნენ - ვის გინდა ადგილი?

ნაღვლით ამევსო გული ამ ხალხისადმი. მოვიწადინე მეც დამეძახა მათთვის:

- ვის გინდა ჩემი ადგილი?

ამასობაში ჩვენი ურემიც სულ წინ იწევდა. ურემის თვლის ყოველ გადაბრუნებაზე, მის უკან ხალხი ჯგუფდებოდა. მე გამხეცებულის თვალებით ვიყურებოდი აქეთ-იქით. ის კი შეუჩერებლივ კვალდაკვალ მომდევდა.

„საცვლელ ხიდს“ გავედით. უცაბედად მარჯვნივ გავიხედე. ჩემი თვალები მეორე ნაპირას, სახლების ბემოთ ერთ გამავებულ კოშკს წაანყდნენ. იგი განმარტოებულად იდგა დაჩუქურთმებული, - მის კენწეროზე ქვისგან გამოთლილი ორი აყლაყუდა გვერდზე იყო ჩამომჭდარი. არ ვიცი, მღვდელს რადა ვკითხე, თუ რა იყო ეს კოშკი.

- ბუმრის წმინდა იაკობი, - მიპასუხა ჯალათმა.

ის ვერ გამიგია, რომ, თუმცა ყველაფერი ბურუსში იყო გახვეული, და წვრილი და თეთრი წვიმა ობობას ქსელივით ავსებდა ჰაერს, რაც ჩემს გარშემო ხდებოდა, თვალიდგან არაფერი მეპარებოდა. ყველა მათი ნვლილი გულს მიწბილებდა. იმ გაოცების გამოსახატავად სიტყვები მაკლია.

ხიდზე იმდენად შევჯგუფდით, რომ ძლივს ვეტეოდით, წინ გაჭირვებით ვიძროდით; უცბად შიშმა ამიტანა. გული მიმდიოდა: უკანასკნელი ამაოება! თავი მოვიყრუვე, რომ არაფერი მენახა, არც არა გამეგონა, გარდა მღვდლის სიტყვებისა, რომელნიც მის ხშირი ხველების გამო ნაწყვეტ-ნაწყვეტად მესმოდა.

ხელში ჯვარცმა ავიღე და ვეამბორე - ღმერთო! გეცოდებოდე, - ვსთქვი მე, და მართო ამ აზრისთვის მიწოდდა მიმეცა თავი.

მაგრამ ყოველი გადაბრუნება ურემის თვალისა საშინლად მანჭლრევდა, შემდეგ ერთბაშად სიცივე ვიგრძენი, და ჩემი მოკლე და გაკრეჭილი თმები კი თავის კანს დასველებისგან ვერ

მიფარავდნენ.

- სიცივემ აგაკანკალა, ჩემო შვილო! - მკითხა მღვდელმა.

- დიაღ, - მივუგე მე, - მაგრამ, არა მართო სიცივემ.

ხიდის გასვლაზე ქალებს დავნანდი, რომ აგეთ ახალგაზდას მისწრაფებდნენ სიცოცხლეს.

ფატალურ სანაპიროს დავადექით. ახლა არც არა მესმოდა, არც არას ვხედავდი. ყველა ეს ხმა, ფანჯრებ-კარებიდგან გადმომყურენი, ყავახანის ყაფაზებზე და ფანჯრის სვეტებზე ამძვრალნი ადამიანნი, ეს ხარბი და უღმერთო მაყურებელნი; ეს გროვა, რომელშიც ყველა მე მიცნობს, და მე კი არავის ვიცნობ; ეს ქუჩა, ადამიანებით მოფენილი... ღმერთო! რაები ხდება ჩემს თავს!.. მთვრალი ვიყავ, გაშეშებული, გრძობადაკარგული. აუტანელი რამაა, როცა ამდენი თვალის სიმძიმე შენ განევს.

ჩემს სკამზე, დარეტიანებული, აქეთ-იქით ვქანაობდი, და მღვდელს და ჯვარცმას მეტად ყურადღებას არ ვაქცევდი.

ამ გროვაში, რომელიც მე გარს მეხვია, მეტად ვერ ვარჩევდი ერთმანერთისაგან სიხარულის ყვირილს - შეცოდების ყვირილისაგან, სიცილს - სინანულისგან, ხმებს - უბრალო ღრიალისაგან, ყველა ესე თავში სპილენძის უპუსავით მესმოდა.

ჩემი თვალები ჩემდა უნებურად დუქნების წარწერებს ჰკითხულობდნენ.

ერთ წამს რაღაც ცნობისმოყვარეობის გავლენით მოვიხედე სანახავად, თუ საითკენ მივისწრაფვიდი.

ეს უკანასკნელი განძრევა იყო ჩემი გონებისა; მაგრამ ჩემს ტანს კი არ უნდოდა, კისერს დაბლა დაეცა და წინ, როგორც მკვდარი, ისე მიდის.

მხოლოდ ჩემ მარჯვნივ, მდინარის გაღმა, ღვთისმშობლის ეკლესიის გუმბათს მოვკარი თვალი, რომელიც აქიდგან მეორე კომპს ჰფარავს. იმ კომპს, სადაც ფარდაა. იქ ბევრი ხალხი იყო თავმოყრილი, ყველა სცდილობდა კარგად ენახა.

ურემი სულ მიდის და მიდის, დუქნები ერთი-ერთმანეთზე უკან რჩებიან, მათი დაწერილი, დახატული, მოვარაყებელი წარწერებიცა. ხალხი იცინის და ტლაპოს ზელავს. მე კი მივდივარ ჩემთვის; როგორც დაძინებულ კაცის სიზმარში.

ერთბაშად მთელი ამ ჩამწკრივებულ დუქნების მაგიერ ჩემს თვალწინ მოედანი გადიშალა; ხალხმა ყვირილს უფრო უმატა, უფრო გამხიარულდა, ერთობ საშინელი ყიჟინას ხმა გაისმოდა; ურემიც ერთბაშად შეაჩერეს, და, ცოტა განყდა, პირისახე ფიცრებს არ დავკარი. მღვდელმა შემიმაგრა დაცემისაგან. - გამხნევდი, ჩემო შვილო, - წაინულნულა მან. ურემს უკნიდან კიბეც მიუდგეს, მღვდელმა ხელი მომცა და ძირს ჩამოვედი, შემდეგ ფეხი გადავდგი, მეორე ნაბიჯის გადადგმაც მოვიწადინე, მაგრამ ვერ შევსძელ. მდინარის სანაპიროზე ორ ფანარშუა გულგამხეთქი სურათი დავინახე.

ოხ, ღმერთო! უკვე გამოვერკვიე!

შევჩერდი. ადგილზე ვბარბაცობდი.

- უკანასკნელი სათქმელი მაქვს, - გაჭირვებით წამოვიძახე.

აქ ამიყვანეს.

ვითხოვე, ნება მოეცათ, აქ ჩემი უკანასკნელი სურვილი დამეწერა. ხელი შემიხსნეს, მაგრამ თოკის ერთი ბოლო აქავეა და დანარჩენიც ძირს არის.

XLIX

ერთი მოსამართლე, პოლიციის ბოქაული, და მაგისტრატი აქ გამოჩნდნენ, არ ვიცი კი, როგორ. გულხელდაკრეფილი, დაჩოქილი მას ვთხოვე, ეპატივებინათ. იმან კი ფატალურის ღიმილით მიპასუხა, ამის მეტი სათქმელი არა გაქვს რაო.

- პატივება! პატივება! - განვიმეორე მე, - ან, შემიბრალებთ, წუთი მაინც მადროვეთ.

ვინ იცის? ეგებ ვეღირსო! საშინელებაა, უღმერთობაა ჩემი ხნის ვაცის სიკვდილი; ხშირად მომხდარა ხოლმე, რომ სამარის კარს მყოფთ პატივება მოსწრებიათ. ვის უნდა აპატივოთ რაღმე, ბატონო, თუ არა მე?

ეს ღვთისგან განრისხული ჯალათიც მოსამართლეს შეუჩნდა, სასჯელი დანიშნულ საათს უნდა იყვესო, ეს საათიც მოახლოვდა და პასუხისმგებელი მე ვარო, ამასთანავე სწვიმს კიდევ და ხელს დაგვიშლისო.

- ინამეთ ღმერთი, შემიბრალებთ, ერთი წუთი კიდევ მოვუცადო პატივებას! თუ არა და, გაგიძალდებით, ყველას დაგკბენთ!

მოსამართლე და ჯალათი გავიდნენ. მე მარტო დავრჩი. - მარტო ვარ ორ ჟანდარმთან.

ოხ! უღმერთო, ურჯულო ხალხო, შენი ჯოჯოხეთური ყვირილით!

- ვინ იცის, ეგების როგორმე მათ გავექცე? თუ არ განვთავისუფლდი! თუ ჩემმა პატივებამ... შეუძლებელია, რომ არ მაპატიონ.

ახ! საზიზღარნო! მგონი კიბეს აყუდებენ...

ოთხი საათია.

Exklusie Book

Into The White

Dalier

ERDENSTERN

